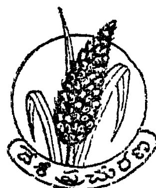
తత్వవేత్తలు

గోపీచంద్

★

దేశి కవితా మండలి
విజయవాడ-2

దేశి ప్రచురణ
ప్రథమ ముద్రణ
ఫిబ్రవరి:— 1957
రూపాయిన్నర

సంపాదకురాలు:

బొందలపాటి శకుంతలాదేవి

శివరామకృష్ణ

ప్రజాస్వామిక తత్త్వవేత్త జాన్ డ్యూయీ

రష్యాలో మళ్ళీ అల్లకల్లోలం ప్రారంభమైంది. బెరియా బర్తరఫ్ జరిగింది. 'బెరియా అనుయాయులు' అనే నెపంమీద అనేక అరెస్టులు జరుగుతున్నాయి. అంటే, ఇన్ని ఏళ్ళ తరువాత కూడా బోల్షివిక్ పార్టీ రష్యాలో సుస్థిర ప్రభుత్వాన్ని ఏర్పాటు చెయ్యలేకపోయిందనే అనుకోవలసి వస్తూవుంది. "అధికారంకోసం" రాజకీయ ప్రయత్నాలు జరుగుతూనే వున్నాయి అనుకోవలసి వొస్తూవుంది.

స్టాలిన్ మరణానంతరం జరుగుతున్న సంఘటనలు "నిరంకుశత్వం ప్రజాస్వామికానికి దారితియ్యదని" నిరూపిస్తున్నాయి. మార్క్స్ ఊహించినట్లు ఈ పరిస్థితుల్లో "స్టేట్స్" జానం తట అది రాలిపోదని, ఇంకా గట్టిపడటానికే ప్రయత్నం జరుగుతుందని బుజువు చేస్తున్నవి.

స్టాలిన్ మరణం, నిరంకుశవిధానంలోని చెడుని బయట వేసింది. ప్రపంచానికి బోల్షివిక్ విధానంమీద వున్న మోజుని తగ్గించి, ప్రజాస్వామిక సూత్రాలపట్ల సుముఖత్వాన్ని ప్రేరేపిస్తూవుంది. ఈ కారణంవల్ల ప్రజాస్వామికతత్త్వ శాస్త్రజ్ఞుడైన జాన్ డ్యూయీనిగురించి తెలుసుకోవలసిన అవసరం హెచ్చవుతూవుంది.

జాన్ డ్యూయీ అమెరికా దేశస్థుడు. "సంస్కారంలో వున్న సంఘర్షణలకు భావంలో కూడిన రూపాల నిచ్చి, ఆ

సంఘర్షణల మూలకారణాలను తెలుసుకొని, వాటి నివారణో పాయాలను తెలియజెయ్యటం, తత్త్వశాస్త్రంయొక్క ప్రయో జనం " అని అతని ఉద్దేశం. ఏ తత్త్వశాస్త్రం అయినా, అది పైకి ఎంత జటిలంగా, టెక్నికల్‌గా, తటస్థంగా వున్నట్లు కని పించినా, కొన్ని సాంఘిక ఆదర్శాలను పెట్టుకోవడం, వాటిని సాధించడానికి మానవులను ఉత్సాహపరచడం తన పనిగా పెట్టుకుంటుంది. హైల్ కెన్నడీ డ్యూయీనిగురించి వ్రాస్తూ, " తత్త్వశాస్త్రజ్ఞుడు ఒక ప్రవక్తక్రింద లెక్క; తన ఆదర్శా నికి ఒక స్పష్టమైన, నిశరమైన రూపాన్నివ్వటానికి ప్రయత్నించే ప్రవక్త " అన్నాడు. కాబట్టి, ఏ తత్త్వశాస్త్రజ్ఞుడైనా తన మీమాంసతో నాటి సాంఘిక వ్యవస్థను సమర్థించటానికో, కూలద్రోయ్యటానికో సహాయపడుతూనే వుంటాడు. ప్లేటో, ఆరిస్టోటల్ మొదలైనవారి తత్త్వశాస్త్రాలు గ్రీసుదేశపు నాగరి కత యొక్క విలువలను సమర్థించటానికి సహాయపడినవి. డిస్కార్టిస్, మార్క్సు మొదలైనవారు నిర్వచించిన తత్త్వ శాస్త్రాలు, క్రొత్త విలువలను సృష్టించి, క్రొత్త నాగరికతను సమర్థించి, సంఘంలో వీటికి అనుకూలమైన మార్పులను కోరి, వాటిని సాధించడానికి ప్రజలను పురికొల్పినవి. జాన్ డ్యూయీ ఈ రెండవ తత్త్వవేత్తలతరగతికి చెందినవాడు అమెరికా జీవితంలో, ప్రజాస్వామిక విధానానికి ఉప్పతిల్లిన విషమపరి స్థితులే. అతని తత్త్వశాస్త్రానికి మూలం. ఆ విషమపరిస్థితుల పరిష్కారానికి ఎప్పటి కప్పుడు అతను సూచించే మార్గాల సారాంశమే అతని తత్త్వశాస్త్రం.

డ్యూయీ ప్రథమదశలో, తన సమకాలికుల్లో ఎక్కువ మందికిమల్లే, హెగెల్ పలుకుబడిలో వుండేవాడు. హెగెల్ భావవాదాన్ని ప్రచారం చేసేవాడు. కాని, పీర్స్, విలియం జేమ్స్ మొదలైన తత్వశాస్త్రజ్ఞుల ప్రభావంవల్ల క్రమక్రమేణా ప్రెగ్మాటిస్టుగా తయారయ్యాడు. ప్రెగ్మాటిజం ప్రకృతికి అతీతంగా వుండే శక్తిని దేనినీ అంగీకరించదు; శాస్త్రజ్ఞానానికి ప్రాధాన్యత ఇస్తుంది. అన్ని సమస్యలను శాస్త్రజ్ఞానంతో పరిష్కరించుకోవాలంటుంది. ఎప్పటికప్పుడు ఫలితాలనుబట్టి సిద్ధాంతానికి విలువలు కట్టుకుంటూ, అవసరమైన మార్పులు చేసుకుంటూ అభివృద్ధి చెందాలంటుంది. ఆనాటినుంచీ ఈనాటి వరకు డ్యూయీ ఈ సిద్ధాంతానికి అనుకూలంగా నడుచుకుంటున్నాడు. ఆనాటినుంచీ ఈనాటి వరకూ, అతను ఎప్పుడూ మార్పునే అభిలషిస్తున్నాడు. డ్యూయీకీ, మిగిలిన తత్వవేత్తలకూ, అతని రచనలు చదువుతుంటే, ఒక విస్పష్టమైన భేదం కనిపిస్తుంది. మిగిలిన తత్వవేత్తలు సిద్ధాంతాలను నిర్వచన చేస్తారు. డ్యూయీ ఇప్పుడు ప్రజలను క్షోభపెడుతున్న సమస్యలకు శాస్త్రజ్ఞానం సహాయంతో పరిష్కారమార్గాలను సూచిస్తాడు. అంటే అతని భావనలో సిద్ధాంతీకరణంకంటే ఒక పద్ధతి ప్రాముఖ్యం వహిస్తుంది.

"అన్వేషణకు సంబంధించిన ప్రతి శాఖకూ శాస్త్రజ్ఞానాన్ని జోడించడం వొక్కటే పారిశ్రామిక ప్రజాస్వామికంలో ఉత్పన్నమయ్యే సమస్యలకు పరిష్కారమార్గం" అని అతని ఉద్దేశం. కాబట్టే డ్యూయీ తత్వశాస్త్రం ఒక సిద్ధాంత విపులీకరణం అనుకున్నదానికంటే... అనుకోవటం సమంజసం.

తన డెబ్బయ్యోయేట, అంటే ఏభయ్యేళ్ళ నిరంతరకృషి తరవాత డ్యూయీ తనతత్వశాస్త్రం ఇంకా మారుతూనే వుందనీ, అందువల్ల తన సిద్ధాంతాన్ని నిర్వచించటానికి వీల్లేదనీ, అనటానికి ఇదే కారణం. ఈ కారణంవల్లే, "డ్యూయీ ఏమి చెపుతున్నాడు?" అని ఎవ్వరైనా ప్రశ్నిస్తే ఇదమిత్థమని తేల్చి చెప్పటం కష్టం అవుతుంది. అతని ఆలోచన ఏవిధంగా పరిణామం చెందిందో, ఒక తాత్త్వికవిధానాన్ని అతను ఏవిధంగా చేసుకోగలిగాడో, ఆ విధానాన్ని ఏవిధంగా ఆచరణలో పెడుతున్నాడో, దానివల్ల సంఘానికి కలుగుతున్న లాభాలేమిటో మాత్రమే మనం చెప్పగలం.

జాన్ డ్యూయీ బర్లింగ్‌టన్‌లో వున్న వెర్మాంట్ అనే పట్టణంలో జన్మించాడు. డార్విన్ వ్రాసిన "ది ఆరిజిన్ ఆఫ్ ది స్పీసీస్" అనే గ్రంథం ఆ సంవత్సరంలోనే ప్రచురించబడింది. ఆర్థికంగా, పారిశ్రామికంగా అమెరికా మహర్దశను అనుభవించబోయేముందు రోజులవి. గ్రాడ్యుయేట్ అయిన తరువాత అతను మూడుసంవత్సరాలు హైస్కూలులో చదువు చెప్పాడు. ఆ రోజులలో తన పాత ప్రొఫెసర్ అయిన హెచ్. ఏ. పి. టోరేతో కలిసి తత్త్వశాస్త్రంలో కృషిచేస్తూ, హారిస్ అనే అతను నడపుతున్న "జనరల్ ఆఫ్ స్పెక్యులేటివ్ ఫిలాసఫీ" అనే పత్రికకు తన రచనలను పంపుతుండేవాడు. కొద్ది

రోజులలోనే పై వారిద్దరి సానుభూతితో, గ్రాడ్యుయేట్ పని చెయ్యటానికిగాను, హాప్కిన్స్ కళాశాలకు వెళ్ళాడు. అప్పుడు ప్రెగ్మాటిజం సృష్టికర్త అయిన ఛార్లెస్ పీర్స్, జి. స్టాన్లీ హాల్ అక్కడ చదువు చెప్తుండేవారు. కాని, డ్యూయీని వీరు మొదట్లో ఆకర్షించలేదు. మొట్టమొదటగా అతన్ని ఆకర్షించిన వాడు అక్కడ తత్వశాస్త్రోపాధ్యాయుడుగావున్న జార్జి సెల్వెస్టర్ మోరిస్. ఆ రోజులలో ఇతను హెగెల్ వాదానికి తాను తయారుచేసిన నిర్వచనాన్ని ప్రచారంచేస్తూ వుండేవాడు. డ్యూయీని త్వరలోనే ఈ వాదం ఆకర్షించింది. డ్యూయీని ఈవాదం ఆకర్షించటానికి మరొక ప్రబలమైన కారణం కూడా వుంది.

ఆనాడు హెగెల్ భావవాదానికి వ్యతిరేకంగా "సైంటిఫిక్ ఎంపరిసిజమ్" మాత్రమే ప్రచారంలో వుండేది. నిజం చెప్పాలంటే దాన్ని ఒక వాదంగా పరిగణించటానికి వీల్లేదు. ఇది ముఖ్యసమస్యలకు ఏవిధమైన పరిష్కారమార్గాన్నీ సూచించక వాటిని 'పోస్ట్‌పోన్' చెయ్యమని చెప్తుంది. కాబట్టి జిజ్ఞాసువుల్ని ఇది ఆకర్షించలేకపోయింది. ఈ పరిస్థితులలో డ్యూయీకి అనుసరిస్తే హెగెల్ భావవాదాన్ని అనుసరించటమో, లేకపోతే అసలు తత్త్వశాస్త్రాభిరుచికి స్వస్తిచెప్పటమో – ఈ రెండేమార్గాలు కనుపించినై. ఈ రెండు మార్గాలలో డ్యూయీ, హెగెల్ భావవాదాన్ని వరించడంలో ఆశ్చర్యం లేదు. ఈరోజులలో మార్క్సుకిమల్లే డ్యూయీ కూడా "తీవ్రవాద హెగెలియన్"గా వుండేవాడు. వీరిద్దరూ కొన్నాళ్ళు సాంఘికాభివృద్ధికి, శాస్త్రపరిశోధనలకు ఉపయోగా

గించటానికిగాను హెగెల్‌వాదం ఉపకరిస్తుందని భావించిన వారే!

1884 లో ప్రొఫెసర్ మోరిస్, జాన్ హాప్కిన్స్‌ని విడిచిపెట్టి మిచిగాన్ విశ్వవిద్యాలయంలో చేరి, అక్కడకు తనకు సహాయకుడుగా డ్యూయీని రప్పించాడు. అక్కడవున్న రోజులలో డ్యూయీ, శాస్త్రపరిశోధనలను హెగెల్ భావ వాదంతోనూ, హాల్ యొక్క "ఎక్స్‌పెరిమెంటలిజాన్ని" తాను నిర్మించుకున్న మతచట్టంతోనూ సమన్వయపరచటానికి విశ్వప్రయత్నం చేస్తూవుండేవాడు. ఈ ప్రయత్నాన్ని "ఆబ్జెక్టివ్ మెథడ్ ఇన్ ఫిలాసఫీ" అనేవాడు. ఈ పద్ధతిప్రకారం అతను పదిహేను సంవత్సరాలు పనిచేశాడు. అప్పటికి దాని అసమగ్రతను గ్రహించాడు. "ఆదర్శం అనేది స్థిరంగా వాస్తవికతలో వుందని ఒప్పుకుంటే, మానవుడు తన ప్రయత్నంవల్ల ప్రపంచాన్ని అభివృద్ధిపరచగల డనుకోవటం కుదరదు" అని అతను స్వానుభవంవల్ల ఒక నిర్ధారణకు రాగలిగాడు. అతనికి ఈవిధంగా దృష్టిలో మార్పూ, మనస్సులో సందేహాలు కలుగుతున్న సమయంలో, విలియం జేమ్స్ తాను వ్రాసిన "ప్రిన్సిపిల్స్ ఆఫ్ సైకాలజీ" అనే గ్రంథాన్ని ప్రచురించాడు. ఈ గ్రంథం డ్యూయీకి చాలా సహాయం చేసింది. అతను ఈ గ్రంథంలో రెండు దృక్పథాలను కనిపెట్ట గలిగాడు. ఇందులో మొదటిది – భావాల పరిణామం, చరిత్ర మామూలు భావ వాద ధోరణిలోనే చిత్రించబడటం. రెండవది – మనస్సుకి మూలం శరీరమేనని, మనస్సుకు కారణాలు శరీరానికి సంబంధించిన వొడిదుడుకులేనని అంగీకరించటం. విలియంజేమ్స్ వెలి

బుచ్చిన ఈ భావంకూడా క్రొత్తదికాదు. "మనస్సు శారీరక పరిణామానికి సంబంధించింది" అని చెప్పే "బిహేవియరిజం" ఆరిస్టాటిల్ నాటినుంచి వున్నసిద్ధాంత మే! అయితే, జేమ్స్, పరిణామ వాదంవల్ల సంక్రమించిన క్రొత్తబలంతో, ఈ భావాన్ని చాలా ఆకర్షవంతంగా ప్రదర్శించగలిగాడు. "భవిష్యత్తుకు సంబంధించిన ఆదర్శాలను సాధించటానికి ప్రయత్నించటం, దానికి అనువైన మార్గాలను అవలంబించటం పదార్థంలో మనస్సుఅనేది, వున్నదనడానికి ఉదాహరణ" అన్నాడు విలియం జేమ్స్.

ఈ సిద్ధాంతాన్ని డ్యూయీ హృదయపూర్వకంగా అంగీకరించాడు. అలా అంగీకరించి తన పాత భావవాదాన్ని వొదులుకున్నాడు. విలువలూ, ప్రయోజనాలూ, అసలు వాస్తవికతలో, మనచేత క్రమక్రమేణా తెలుసుకోబడటానికి ఉండనైనా వుండాలి; లేకపోతే మానవుడు తన పరిసరాలతో రాజీపడటానికి వీటిని సృష్టించుకొని అయినా వుండాలి. అంతే గాని, ఈ విలువలు వాస్తవికత్వానికి దూరంగావున్న ఏ శక్తి వల్లో సృష్టించబడినవి కావు. ఇవి నిత్యజీవితంలో ఏర్పడే సంఘర్షణల వల్లా, మనం అవలంబించే విధానంవల్లా ఉత్పన్నమౌతున్నవి. మనం అవలంబించే విధానంలో మనకు స్వతంత్రత అనేది వుండబట్టే, పరిణామానికీ ప్రయోజనంఅనేది ఏర్పడుతూ వుంది. మానవుడు తన బుద్ధిబలంతో భవిష్యత్తును కొంతవరకు అదుపులోకి తెచ్చుకోగలుగు తున్నాడు. కాని, ఈ శక్తి సంకుచితంగానే వుంటుంది. హద్దులకు లోబడివుండే మానవుల ఆదర్శాలు, పరిస్థితుల మార్పుతో, మారుతూనే వుంటయ్. జ్ఞానం

అభివృద్ధి చెందినకొద్దీ విలువలు మారుతుంటయ్." ఈ విధంగా ఆలోచించటం మొదలుపెట్టాడు డ్యూయీ.

జ్ఞానంయొక్క ఈ స్వభావాన్ని అంగీకరించిన తత్త్వ శాస్త్రం కొన్ని విలువలను తెలుసుకోటానికిగాను, "ఆప్సల్యూట్ ఆరిజిన్స్" "ఆప్సల్యూట్ ఫైనాలిటీస్" గా ఉంటవని అంగీకరించదు. విధానం ముఖ్యం. డ్యూయీ "ది ఇన్‌ఫ్లుయెన్స్ ఆఫ్ డార్విన్ ఆన్ ఫిలాసఫీ" అనే గ్రంథంలో చెప్పినట్లు, "జీవితంలో జరిగే సంఘర్షణలు ఎక్కడ, ఎట్లా జరుగుతూవుందీ నిర్వచించి, వాటిని ఉపశమింపజేసే మార్గాలను వెతికి తెలియజెప్పటం తత్త్వ శాస్త్రంయొక్క కర్తవ్యం" అవుతుంది. డ్యూయీ రచించిన వివిధ గ్రంథాలలో ఈ సిద్ధాంతాచరణే కనుపిస్తుంది. "ది క్వెస్టు ఫర్ సర్టెనిటీ" అనే గ్రంథంలో అతను "ఈనాటి శాస్త్ర జ్ఞానంతో మానవుల్ని వేధిస్తున్న వివిధ సమస్యలకు పరిష్కార మార్గం సూచించటమే తనరచనలద్వారా డ్యూయీచేస్తూన్న పని" అన్నాడు. ఈ ప్రపంచాన్ని గురించి మనకున్న నమ్మకాలకూ, నిత్య జీవితంలో అనుక్షణం మనల్ని నడిపే విలువలకూ, ప్రయోజనాలకూ ముందు సమన్వయం కుదరాలి. అలా కుదరనప్పుడు దేనిదారి దానిదే అయి, జీవితం గందరగోళం అయి, అనవసరమైన సంఘర్షణలమధ్య బ్రతుకే నిష్ఫలం అవుతుంది అని అతని అభిప్రాయం. మన భావాలయొక్క, ఆచారాలయొక్క, సంస్థలయొక్క యోగ్యతాయోగ్యతలను వాటి ఫలితాలనుబట్టి ఎప్పటికప్పుడు నిర్ణయించుకోవడం డ్యూయీ పద్ధతియొక్క ముఖ్యలక్షణం. ఈ పద్ధతివల్ల అజ్ఞానం, నిరంకుశత్వం, గందరగోళం నశిస్తాయి, మానవులు వైరుధ్యంలో పడి

విడిపోవలసిన అవసరం వుండదు. సంఘం వర్గవైషమ్యాలతో నాశనం అయ్యే పోరాటాలలో చిక్కుకోవలసిన అవసరం వుండదు. అనేక శతాబ్దాల క్రితం బేకన్ చెప్పినట్లు ఈ పని జరిగితే, "వేటిని సమన్వయపరచలేకపోవటంవల్ల మానవ వ్యవహారాలు అయోమయం అయినవో, అటువంటి హేతువాదాన్ని, స్వానుభవాన్ని సమన్వయపరచి కృతార్థులం అయ్యాం" అనుకోవటానికి వీలవుతుంది. ఈవిధమైన సమన్వయం, మూఢనమ్మకాలను, మూఢాచారాలను, భ్రాంతులను నిర్మూలించి, ప్రతి వ్యక్తికీ అభివృద్ధి చెందే అవకాశం, ఒకరి కొకరు సహకారం చేసుకొనే సద్భావం వున్న సంఘం నిర్మించబడటానికి సహాయపడుతుందని డ్యూయీ విశ్వాసం.

3

జాన్ డ్యూయీని ప్రజాస్వామిక తత్త్వవేత్త అని చెప్పుకోవచ్చు. అతడు తన తత్త్వశాస్త్ర పాండిత్యంలో ఎక్కువభాగాన్ని ప్రజాస్వామికవిధానంలో వచ్చే చిక్కులను విడదీయడానికి వినియోగపరిచాడు అని చెప్పటంలో అతిశయోక్తి ఏమాత్రం లేదు. ఈవిషయంలో ఇతణ్ణి థామస్ జఫర్సన్ అనే మరొక అమెరికన్ తత్త్వవేత్తతో పోల్చవచ్చు. జఫర్సన్ ప్రజాస్వామిక విధానాన్ని మానవచరిత్రలో ఒక అత్యద్భుతమైన సంఘటనగా భావించేవాడు డ్యూయీ, ప్రస్తుతం ప్రజాస్వామికం విషమసమస్యలను ఎదుర్కొంటూ వుందనీ,

వాటిని పరిష్కరించి ప్రజాస్వామిక విధానాన్ని సరైన మార్గంలో పెట్టటం తన విధి అని భావిస్తాడు. ఇద్దరూ మానవ సంఘంలో మూఢనమ్మకాలకూ, శాస్త్రపరిశోధనలకూ సంఘర్షణ జరుగుతూవుందని గ్రహించినవారే! వారిద్దరికీ సామాన్య మానవునిలో విశేషమైన నమ్మకంవుంది. ఇద్దరూ వ్యక్తియొక్క ప్రాముఖ్యతను గమనించినవారే. ప్రజాస్వామిక విధానాన్ని జయప్రదంగా ఆచరణలో పెట్టటానికి విద్య ముఖ్యమని ఇద్దరూ నమ్మి ప్రచారం చేసినవారే!! గ్రైల్ కెన్నడీ చెప్పినట్లు సాంఘికంగా క్రమబద్ధం చెయ్యబడిన బుద్ధిబలాన్ని లౌకిక వ్యవహారాలలో ప్రవేశ పెట్టటంవల్ల ప్రజాస్వామిక జీవనం సామాన్య మానవుని మామూలు జీవితమే అవుతుందని ఇద్దరూ ఆశించిన వారే!!

కాని, వీరిద్దరికీ ఈ పోలికలతోపాటు కొన్ని అభిప్రాయభేదాలు కూడా వున్నాయి పారిశ్రామిక కేంద్రీకరణవల్ల ప్రజాస్వామిక విధానం దెబ్బతింటుందని జఫర్‌సన్ భావిస్తూ వుండేవాడు. జేమ్స్ మేడిసన్‌కు వ్రాసిన ఉత్తరంలో అతని తన అభిప్రాయాలను ఈ విధంగా వెల్లడించాడు —“ మన ప్రభుత్వాలు, మనదేశం వ్యావసాయిక దేశంగా వున్నంతకాలం నీతిగా ప్రవర్తిస్తాయని నేను అనుకుంటున్నాను. ఖాళీస్థలాలు దేశంలో వున్నంతకాలం ఇది సాగుతుంది. అలాకాక పెద్దపెద్ద పట్టణాలు ఒకదానిమీద ఒకటిగా కేంద్రీకృతం అవటం మొదలు పెట్టినప్పుడు, పాశ్చాత్య దేశాలకుమల్లె మనదేశం కూడా నీతిబాహ్యం అవుతుంది” అన్నాడు.

అమెరికా అభివృద్ధి జఫర్‌సన్ కోరనివిధంగా జరిగింది.

అమెరికాలో పరిశ్రమలు వృద్ధిచెందినయ్. పరిశ్రమలు కేంద్రీకృతం అయినాయి. డ్యూయీ తత్వశాస్త్రం, ఈ పూర్వను గమనంలోకి తీసుకొని వృద్ధిచెందింది. డ్యూయీ ప్రయత్నం "ఇంచుమించు జఫర్సన్ భావాలను పారిశ్రామిక నాగరికతలో ప్రవేశపెట్టటానికి చూడటమే" అని చెప్పుకోవచ్చు.

బోల్షివిక్ విధానం ఫలితాలు ప్రజలను ఆకర్షించ లేక పోతున్న ఈ రోజులలో డ్యూయీవంటి ప్రజాస్వామిక తత్త్వవేత్తల అభిప్రాయాలను జిజ్ఞాసువులు సాంగోపాంగంగా తెలుసుకోవలసిన అవసరం దృఢతరం అవుతూవుంది. "మానవుల సమస్యలు" అనే గ్రంథంలో జాన్ డ్యూయీ ఈనాటి సాంఘిక పరిస్థితిని ఈవిధంగా వర్ణించాడు: మనం సంకరమైన, విభాగించబడిన జీవితాన్ని అనుభవిస్తున్నాం. వ్యతిరేకశక్తులచేత ఇటూ అటూ గుంజబడుతున్నాం. పాత తత్త్వశాస్త్రాలేగాని, సంపూర్ణమైన నవీన తత్త్వశాస్త్రం ఈనాటికీ మనకు లేదు. వ్యతిరేక గుణాల కలగూర గంపగానీ, సాంఘిక వ్యవస్థగాని, విద్యా వ్యవస్థగాని మనకు లేదు. ప్రకృతి శాస్త్రాలలో పద్ధతులకూ పర్యవసానాలకూ వున్న భేదాలను చూచినా, మతంలోనూ, నైతిక విలువలలోను వున్న భేదాలను చూచినా, మనసంఘంలో ముఖ్యసూత్రాలపట్లే మనకు ఏకీభావం లేదని స్పష్టమౌతుంది. ఇది చాలా విషాదకరమైన పరిస్థితి" అన్నాడు.

మరొకచోట ప్రజాస్వామికాన్ని గురించి ఈ విధంగా వ్రాశాడు:

"చర్చలద్వారా ఒకరి అభిప్రాయాలను వొకరు తెలుసుకోవటం ద్వారా, సాంఘిక భేదాభిప్రాయాలను తొలగించు

పోవటమే రాజకీయ ప్రజాస్వామికంయొక్క ముఖ్యోద్దేశం. ఈ పద్ధతి అన్వేషణద్వారా, నిరూపణద్వారా, మార్పునుసాధించే శాస్త్రీయ విధానానికి చేరువగా వుంటుంది. ఈ విధానం నైతిక విలువలు సైన్సుకీ శాస్త్రీయవిధానానికీ విడిగా వుంటాయనే భ్రమను తొలగించాలి. మానసిక జీవితం కాయకష్టజీవితం కంటే గొప్పదనే భావాన్ని, ఇహలోక జీవితంకంటే పరలోక జీవితం గొప్పదనే భావాన్ని రూపుమాపాలి."

మరొకచోట ప్రజాస్వామిక విధానాన్ని సమర్థిస్తూ డ్యూయీ ఇలా వ్రాశాడు: "వ్యక్తియొక్క విలువనూ, గౌరవాన్నీ గమనించటమే ప్రజాస్వామికంయొక్క ముఖ్యలక్షణం. పరస్పరగౌరవ సహకారాలవల్లా, తమ అనుభవాలను పోల్చి చూచుకొని ఏకం చేసుకోవటంవల్లా, మానవజాతి సక్రమంగా జీవించ గలుగుతుంది. ఈరకం జీవితం ఏ వ్యక్తికి ఆవ్యక్తికి లాభదాయకంగాను వుంటుంది; ఇతరులవ్యక్తిత్వాన్ని అభివృద్ధిపరచేదిగానూ వుంటుంది." ఈవిధంగా ప్రజాస్వామిక విధానంయొక్క ఉపయోగాన్నిగురించి చెబుతూ మామూలుగా ప్రజాస్వామిక వాదులు చేసే తప్పును ఈవిధంగా ఎత్తి చూపాడు: "ప్రజాస్వామిక విధానం భావంలోగానీ, రూపంలోగాని స్థిరత్వం పొందిందనుకోవటం నా ఉద్దేశంలో పెద్ద పొరపాటు" అన్నాడు.

ప్రజాస్వామికం అనే భావాన్నీ, ప్రజాస్వామికంయొక్క అర్థాన్ని మనం ఎప్పటికప్పుడు కొత్తగా తరచి చూచుకుంటూ వుండాలి. కొత్త అవసరాలకు సరిపోయేటట్టు చూచుకోవాలి. రాజకీయ, ఆర్థిక, సాంఘిక సంస్థలనుకూడా దీనికి అనుకూలంగా మార్చుకోవాలి. ప్రజాస్వామికం నిత్యనూతనం అయి, ప్రజల

అవసరాలతో పాటు తానూ మారుతూ వచ్చినప్పుడే అది ప్రజల జీవితాన్ని ప్రతిబింబించేదీ, ప్రజలకు సహాయం చెయ్యగలిగేదీ అవుతుంది." ప్రజాస్వామికంపైనే జీవిత విధానంగా కదలకుండా వుండటానికి వీల్లేదు. ఈనాటి మార్పులనూ, రాబోయే మార్పులనూ తెలుసుకోటానికి అది ముందుకు నడవాలి. అది కదలకుండా నిలబడటం ఆత్మహత్య చేసుకోవటమే అవుతుంది" అని వార్నింగ్ ఇచ్చాడు జాన్ డ్యూయీ.

మానవ స్వాతంత్ర్యంకోసం, ప్రజాస్వామిక విధానం కోసం డ్యూయీకి మల్లె కృషిచేసిన తత్వవేత్త మరొకడులేడు. ప్రజాస్వామికం అతనికొక ప్రభుత్వ విధానంకాదు; జీవితపంథా. రష్యా, ట్రాట్స్కీని దేశంనుంచి వెళ్ళగొట్టి, అతనికి తన్ను తాను డిఫెండ్ చేసుకునే అవకాశం ఇవ్వకుండా, నేరస్తుణ్ణిగా నిర్ధారణ చేసినప్పుడు ట్రాట్స్కీకి న్యాయంజరగాలనే ఉద్దేశంతో కొంతమంది ప్రజాస్వామికవాదులు వొక విచారణ సంఘాన్ని నియమించారు. డ్యూయీ ఈ సంఘానికి అధ్యక్షుడుగా పని చేశాడు. ఈ సంఘం ట్రాట్స్కీని నిర్దోషిగా ప్రకటించింది. తరువాత కొన్ని సంవత్సరాలకు ఈ విషయాన్ని గురించి ప్రస్తావిస్తూ, డ్యూయీ "నే నీ పదవిని ట్రాట్స్కీకోసం అంగీకరించ లేదు. తన్ను తాను సమర్థించుకొనే అవకాశం ఇవ్వకుండా, ఎవ్వరినీ ఏ ప్రభుత్వం దోషిగా నిర్ధారించకూడదు. ఈ హక్కుకి భంగంకలుగుతూవుంది గనుక అంగీకరించాను" అన్నాడు. ఈ సంఘానికి ప్రారంభోపన్యాసం చేస్తూ, "నేను విద్యా ప్రచారానికి నాజీవితాన్ని అంకింతంచేశాను. విద్యా ప్రచారం అంటే సంఘ శ్రేయస్సుకోసం ప్రజలకు జ్ఞానం కలిగించటమని నేను భావిస్తు

న్నాను. నే నీ పదవిని అంగీకరించకపోతే, నాజీవిత ఆదర్శాని కే విరుద్ధంగా నడిచినవాడి నౌతాననే భయంతో, అంగీకరించాను" అన్నాడు.

ఈ విచారణను గురించి డ్యూయీ 1937 లో రెండు ఉపన్యాసా లిచ్చాడు. మొదటి ఉపన్యాసం పేరు– "ట్రూత్ ఈజ్ ఆన్ ది మార్చ్" ఇందులో అతడు ఇలా చెప్పాడు. "తమకు వ్యతిరేకుడనే ఉద్దేశంతో సోవియెట్ ప్రభుత్వం ట్రాట్స్కీని అతను చెయ్యని తప్పులక్రింద దోషిగా పరిగణించడం అన్యాయం" అన్నాడు. రెండవ ఉపన్యాసంలో— "మా విచారణ ఫలితాలు చాలా ఆందోళన కలిగించేవిగా వున్నాయి. సోవియెట్ ప్రభుత్వం రాజకీయ వ్యతిరేకతను క్రిమినల్ చర్యలక్రింద జమకడుతూ వుంది. తాను జరుపుతున్న హత్యలనూ, కృత్రిమ నేరారోపణలనూ కప్పిపుచ్చటానికీ, రాజకీయ వ్యతిరేకతను అణగద్రొక్కటానికీ సోవియెట్ ప్రభుత్వం ట్రాట్స్కీ వ్యతిరేక నినాదాలను ఉపయోగించుకోవటం ఘోరాతిఘోరం" అన్నాడు.

ఇంతటితో ఆగక భయంవల్లో, మరే కారణంవల్లో ఉదాసీనభావం వహించిన లిబరల్స్‌ని, తమ సిద్ధాంతానికే తాము ముప్పు తెచ్చిపెడుతున్నారనీ, తమ నైతిక బాధ్యతను తాము సక్రమంగా నెరవేర్చక పోవటం అవినీతితో సమానమేననీ పరిశోధనా స్వాతంత్ర్యం లిబరలిజం ముఖ్యలక్షణమని మరచిపోవద్దనీ హెచ్చరించాడు.

దీన్నిబట్టి మానవ హక్కులకు డ్యూయీ ఎంత ప్రాధాన్యమిచ్చేదీ మనకు బోధపడుతుంది. అయితే, సోవియెట్ విధా

నాన్ని అంత ఘాటుగా విమర్శించాడు గనుక మార్క్సుకి తాత్వికంగా అన్నిట్లోను వ్యతిరేకుడని మనం అనుకోరాదు.

ప్రజాస్వామిక సోషలిజాన్ని కోరే మార్క్సుకీ డ్యూయీకి కొన్ని పోలికలు వున్నాయి. హుక్ అనే అతను పైవారిద్దరి తత్త్వశాస్త్రాలనూ పరిశోధించి ఈ పోలికలను విశద పరచాడు. భాషా, ప్రయోగాల భేదాలను మినహాయిస్తే, "ది బ్రాడ్ ఫిలసాఫికల్ పొజిషన్స్ ఆఫ్ కారల్ మార్క్స అండ్ జాన్ డ్యూయీ ఆర్ ది సిమిలర్" అన్నాడు. అతను "మోడరన్ క్వాంటిటీ" లో వ్రాసిన వ్యాసాల్లో ఈ విష యాన్నే చర్చించాడు. 1935 లో అతను వ్రాసిన "ఎక్స పర్మెంటల్ మెటీరియలిజమ్" అనే వ్యాసంలో తార్కికంగా, తాత్వికంగా వీరిద్దరి స్థితీ వొకటే అన్నాడు. 1939 లో అతను వ్రాసిన "జాన్ డ్యూయీ" అనే గ్రంథంలో ఇదే విషయం ఇంకా విపులంగా వ్రాశాడు. "మార్క్సిస్టులు తాము సాధించదలచిన ప్రజాస్వామిక సోషలిజానికి అవలంబించే పద్ధతు లను శాస్త్రీయ విమర్శనాదృష్టితో చూడటానికి పూనుకుం టేనూ, డ్యూయీ నేటి ఆర్థిక, సాంఘిక పరిస్థితులకు సంబంధిం చిన రాజకీయ కార్యక్రమాన్ని నిర్మించగలిగితేనూ, వీరలకు భేదాలు అనేవి వుండవు" అన్నాడు.

జాన్ డ్యూయీ తొంభయ్యోవ జన్మదినోత్సవ సంద ర్భంలో జరిగిన గోష్ఠికి సంబంధించిన ప్రచురణలో, "జిమ్ కార్క్" అనే అతను 'జాన్ డ్యూయీ అండ్ కారల్ మార్క్స' అనే వ్యాసం ఒకటి వ్రాశాడు ఆ వ్యాసంలో, వీరిద్దరికీ, ఈ క్రింద ఉదహరించిన తొమ్మిది పోలికలను క్రోడీకరించాడు:

(1) వీరిద్దరికీ మూలం హెగెలే. క్రమంతోనూ, మార్పుతోనూ కలిసి నిర్మాణయుక్తంగా వుండే సంఘంయొక్క స్వభావాన్ని వీరిద్దరూ అంగీకరించారు. "ప్రజలు అంగీకరించిన రాజ్యాంగ ప్రణాళిక, మతం ద్వారా, కళల ద్వారా, తాత్విక దృష్టి ద్వారా, కనీసం అది సమర్థించే ఊహాద్వారా, ఉద్దేశ్యాల ద్వారా, సంస్కారం ద్వారా వొకే భావాలకు చెదింది" అన్నాడు హెగెల్. వీరిద్దరూ ఎవ్వరి ఉద్దేశాలకు అనుకూలంగా వారు హెగెల్ యొక్క పరిజ్ఞానంవల్ల లాభం పొందుతూ అతని భావాన్ని నిరసించారు.

(2) వీరు ఇద్దరూ తత్వశాస్త్రం అనేది ప్రపంచానికిగానీ మామూలు మానవుల అనుభవాలకుగానీ, అతీతమైంది కాదనీ, అది నిత్యజీవితాన్నుంచి వెలువడే మామూలు అనుభవాలనూ, సమస్యలనూ, కోర్కెలనూ, ప్రతిబింబించే సంస్కారంలో ఒక ముఖ్యమైన భాగమేననీ భావించారు. కాబట్టి తత్వశాస్త్రం అనేది సాంఘిక వైరుధ్యాలనూ, సాంఘిక పోరాటాలనూ ప్రతిబింబించి అధికారవర్గం యొక్క అభిప్రాయాలను ఎదుర్కోటానికి వినియోగపడుతుందని వీరిద్దరూ అభిప్రాయపడ్డారు. "జ్ఞానం కావాలనే సిద్ధాంతం, వస్తుతః తీరుబడి వున్న వర్గంవల్ల సృష్టించబడిందనీ, కొద్దిమంది వ్యక్తులు ప్రత్యేక హక్కులను అనుభవించే సాంఘిక నిర్మాణానికి దోహదం ఇస్తుందనీ, ఆ విధంగా సంఘంలో అవుసరమైన మార్పులు రాకుండా చూడ్డానికి సహాయ పడుతుందనీ అనుకునే నా నమ్మకం, నా పూర్ణ సిద్ధాంతంలో వొకభాగం." అన్నాడు జాన్ డ్యూయీ.

(3) వీరిద్దరి సిద్ధాంతాలలోనూ ప్రకృతి సహజమైనటు

వంటిన్నీ, లౌకికానికి సంబంధించినటువంటిన్నీ వాసనలు ప్రబలంగా వుంటాయి. వీ రిద్దరూ హేతువాదానికి ప్రతికూలంగా ఉండే సిద్ధాంతాలకూ, మిస్టిసిజానికి అనుకూలంగాఉండే సిద్ధాంతాలకూ, సహజత్వానికి అతీతంగావుండే సిద్ధాంతాలకూ పూర్తి వ్యతిరేకులే. డ్యూయీ తాను గౌరవించే విలియం జేమ్స్ యొక్క మతప్రస్తావనలనూ అతను నిరసన భావంతో చూచేవాడనే విషయం, ఎఫ్. సి. యస్. స్కిల్లర్ యొక్క మతానుకూల ప్రచారాన్ని అతను తృణీకరించేవాడనే విషయము" మనం మరచిపోగూడదు.

(4) తత్త్వవిచారణలో వీరిద్దరూ భౌతికవాదం యొక్క సాంప్రదాయాలను అనుసరించినవారే. అయితే "డ్యూయీ భౌతిక వాదం" అనే మాటను వాడటానికి బదులు "మెటీరియలిజమ్" అనే మాటను వాడటానికి ఉత్సాహం చూపుతుంటాడు. కొన్ని రకాల భౌతిక వాదాలకు ఇతను వ్యతిరేకుడు గనుక, మొత్తం మార్క్సుకే వ్యతిరేకు డనుకోరాదు. ఆ లెక్కలో మార్క్సుకూడా "మెకానికల్" భౌతిక వాదానికీ, "డిఫెక్టివ్" భౌతిక వాదానికీ వ్యతిరేకుడే. డ్యూయీ భౌతిక ప్రపంచంయొక్క అస్తిత్వాన్ని అంగీకరిస్తాడు. ప్రాణం, మనస్సూ, భౌతిక పదార్థాన్నుంచి బహిర్గతం అయినవని వొప్పుకుంటాడు. కాబట్టి రసెల్ మొదలయిన తత్త్వవేత్తలకు మల్లే భౌతిక ప్రపంచాన్ని ఒక సమస్యగా పరిగణించటానికి నిరాకరిస్తాడు. రసెల్‌ని గురించి డ్యూయీ "అతనికి భౌతిక ప్రపంచం ఒక సమస్యగా కనపడుతుందని చెప్పటానికి నేను వెరవను. నాకుమాత్రం ఈ సమస్య చాలా కృత్రిమంగా కని

పిస్తుంది; బాహ్యాపదార్థాలు మన కోర్కెలకూ, ప్రయత్నాలకూ గట్టిగా ఎదురుగా నిలబడినప్పుడు అది మన అనుభవంలోకి వొచ్చే ముఖ్యాంశం క్రిందే లెక్క" అన్నాడు.

(5) సంస్కారాన్ని అర్థం చేసుకోటానికి "యటామిజమ్, ప్రియూరిజమ్, సెన్సేషనలిజమ్, ప్లాటానిక్ రిస్పాన్సెస్ అండ్ టు ది ఎక్స్ట్రీమ్స్ ఆఫ్ బోత్ ఆర్గానిజమ్ అండ్ ఫార్మాలిజమ్—" ఇద్దరూ వ్యతిరేకులే.

(6) డిస్కార్టిస్ లే న్టు మొదలైనవారి ద్వంద్వాలను వొప్పుకునే తత్వశాస్త్రాలకు వీరిద్దరూ వ్యతిరేకులే.

(7) ఇద్దరూ "పరిపూర్ణసత్యం" అనే సిద్ధాంతానికి వ్యతిరేకులే. సత్యం తాత్కాలికం అనీ, పోల్చుకొని తేల్చుకోవలసిందనీ, పరీక్షణ సహాయంతో ఎప్పటికప్పుడు వృద్ధిచెందుతూ వుంటుందనీ ఇద్దరూ అంగీకరిస్తారు. డ్యూయీ యిలా అన్నాడు. 'ఎటువంటి సత్యం అయినా ఎప్పటికప్పుడు జరిగే పరిశోధనల ఫలితాలమీద ఆధారపడి వుంటుంది. కాని సత్యసంధత తాత్కాలికం; ఇంతవరకు పరిశోధన ఎంతవరకు జరగటానికి వీలుందో అంతవరకు అది సత్యం. అది భవిష్యత్తుకు సంబంధించిన నమ్మకంతో కూడిన ఊహ కాదు; అతిజాగ్రత్తగా అనేక శ్రమలకోర్చి ఈనాడు చేసిన పరిశోధనల ఫలితం."

(8) ఈ ఇద్దరికి పకృతిశాస్త్రం సూచించే "యదార్థాల" మీద గౌరవం వుంది. ఈ ఇద్దరూ డార్విన్ నిర్వచించిన తత్వశాస్త్రాన్నీ, దానివల్ల వొచ్చే ఫలితాలనూ హృదయపూర్వకంగా అంగీకరిస్తారు. జీవుడూ, పరిసరాలూ వొకదాని

మీాద వొకటి తమ ప్రభావాలను చూపుకోవటంవల్ల పరి ణామం అనేది జరుగుతూ వుందని ఇద్దరూ అంగీకరిస్తారు.

(9) సిద్ధాంతానికీ, ఆచరణకూ కలయిక వుండాలని వీ రిద్దరూ చెపుతారు. వొట్టి ఆలోచన ద్వారా తెలుసుకోవటం అనేది ఇద్దరూ నిరసిస్తారు. తెలుసుకునే విధానం చైతన్యంతో కూడుకున్నదీ, నిర్మాణయుక్తమైనదీ, అనుభవపూర్వకమైనదీ అని వీరిద్దరి ఉద్దేశమూను. ఈ విషయంలో మార్క్సుకీ డ్యూయీాకీ వ్యతిరేకుడైన బెర్ట్రెండు రసెల్ "భాషలో కొద్ది మార్పులను మినహాయిస్తే మార్క్సుయొక్క ఈ సిద్ధాంతానికీ, ఇన్స్ట్రుమెంటలిజానికి భేదం కనపట్టంలేదు" అని ఒకవ్యాసంలో వ్రాశాడు.

అయితే మార్క్సుకీ డ్యూయీాకీ ఇన్ని పోలికలున్నాయి గనుక అభిప్రాయభేదాలు తక్కువ వున్నాయని ఎవ్వరూ అను కోవలసిన అవుసరం లేదు. డ్యూయీా తాను వ్రాసిన 'స్వాతం త్ర్యం, సంస్కారం' అనే గ్రంథములో మార్క్సునీ, మార్క్సి జాన్నీ తీవ్రంగా విమర్శించాడు.

అతని విమర్శలోని ముఖ్యాంశాలివి:

(1) చారిత్రక మార్పుమీాద తమ ప్రభావాన్ని చూపే కారణ జనితమైన లక్షణాలను గురించి మార్క్సుకి వున్న అభి ప్రాయాలు అతి కృత్రిమమైనవేగాని, స్వానుభవంతో కూడిన పరిశోధనలవల్ల కలిగినవి కావు. "మార్క్సుయొక్క ఈనియమం చారిత్రక సంఘటనలను విమర్శించి చూచుకోవటంవల్ల వొచ్చి నది కాదు. హెగెల్ యొక్క తార్కిక వేదాంతం నుంచి దిగుమతి అయింది" అన్నాడు డ్యూయీా.

(2) మార్క్స్, మానవ విలువలకూ, భావాలకూ, ప్రయత్నాలకూ, సంఘం మీదవున్న ప్రభావాన్ని నిరసించాడు. "స్వాతంత్ర్యం-సంస్కారం" అనే గ్రంథంలో డ్యూయీ, "సంఘటనలమీద విలువలకు ఏ మాత్రం పలుకుబడీ వుండదని చెప్పటం మార్క్స్ నమ్మకం యొక్క ముఖ్యలక్షణాలలో వొకటి; పరిస్థితుల ప్రభావానికి అన్నిటినీ ముడిపెట్టి మానవ ప్రయత్నానికి ఏ మాత్రం ఆవశ్యకత చూడలేని సాంఘిక సిద్ధాంతాన్ని దేన్నయినా నేను విమర్శించకుండా ఊరుకోలేను...ఇంతేకాక మార్క్స్, శాస్త్రంపేరుతో, మానవ విలువలకు కదిలించే శక్తినికూడా లేకుండా చేశాడు" అని వ్రాశాడు.

(3) మార్క్స్ ఒక విషయాన్ని పరిశీలించి 'ఇలా జరిగి తీరాలి' అని చెబుతాడనీ, ఈ 'తప్పనిసరి' అనే దృష్టి కర్మ సిద్ధాంతం వంటిదని డ్యూయీ విమర్శించాడు. "సాంఘిక మార్పులవల్ల వచ్చే ఫలితాలను, వాటి నడకనూ, నిర్ణయించే నియమానికి సంబంధించిన ఒక బాటను మార్క్సిస్టులు ముందే నిర్ణయించు కున్నారు." అన్నాడు.

(4) సాంఘిక మార్పుకి కారణమైన లక్షణాలలో ఏ ఒక్కదానికీ ఎక్కువ ప్రాధాన్యత ఇవ్వగూడదనీ ఏ వొక్కదాన్నీ విడిగా తీసి చూడగూడదనీ, మార్క్స్ ఆర్థిక లక్షణాన్ని ఈ విధంగా చేశాడనీ, దీనివల్ల అనేక దుష్ఫలితాలు కలిగాయనీ డ్యూయీ వాదం. దీన్ని పురస్కరించుకొని, "ఒక పరిస్థితుల్లో ఒక గుణం ఎంతబలంగా పనిచేస్తున్నా, ఏదోవొక గుణాన్ని మాత్రమే అజలోకి తీసుకొని వెనకవేసుకు రావటం,

తెలుసుకోటానికీ, తెలివిగా పనిచెయ్యటానికీ ఉపకరించదు"
అన్నాడు.

(5) ఇదేవిధంగా మరొక సందర్భంలో మార్క్స్ సమర్థించిన శ్రామిక నియంతృత్వాన్ని విమర్శించాడు. మార్క్స్ నిర్వచించిన శ్రామికనియంతృత్వం ఒక ప్రత్యేక పరిస్థితికి చెందిందని మనం చెప్పుకోవచ్చు. సామాన్య ప్రజలందరికీ ప్రాతినిధ్యం వహించే ప్రభుత్వమనే మార్క్స్ ఉద్దేశమనీ, విరోధివర్గాల పట్ల అది అనుసరించే వైఖరినిబట్టి నియంతృత్వం అన్నాడనీ మనం చెప్పుకోవచ్చు. కాని అది ఆచరణలో అతిభయంకరమైన నియంతృత్వంగా మారటం మాత్రం స్పష్టం. అది మనస్సులో ఉంచుకునే డ్యూయీ "ప్రజాస్వామిక ఆదర్శాలు ప్రజాస్వామిక పద్ధతుల ద్వారా మాత్రమే సాధింపబడతాయని మానవుని అనుభవం స్పష్టంగా నిరూపిస్తూవుంది." అని వ్రాశాడు.

ఈ విషయంలో మార్క్సిస్టులలోనే అనేక అభిప్రాయభేదాలున్నాయి. మెన్షెవిక్కులూ, సోషల్ డెమొక్రాట్లూ, ఫేబియన్లూ, మొదలయిన వారిమాట అటుంచి, రోజా లగ్జెంబర్గ్ వంటి మార్క్సిస్టు ప్రముఖ నాయకురాలే సోవియట్ ప్రభుత్వం మొదటి రోజులలో డిక్టేటర్ షిప్పుని నిరసిస్తూ ఈ విధంగా వ్రాసింది. "ఒకపార్టీసభ్యులకు మాత్రం, ప్రభుత్వం అనుకూలురకుమాత్రం, స్వాతంత్ర్యం ఇచ్చివూరుకోవడం స్వాతంత్ర్యం అనిపించుకోదు. వ్యతిరేకంగా ఆలోచించే వానికి ఇచ్చే స్వాతంత్ర్యమే స్వాతంత్ర్యం. రాజకీయ స్వాతంత్ర్యాన్ని అణగదొక్కటంవల్ల రష్యాలో సోవియట్ల శక్తికూడా క్రమక్రమే

క్షీణించి తీరుతుంది. ఎలెక్షన్లు, వాక్స్వాతంత్ర్యం, పత్రికా స్వాతంత్ర్యం, నలుగురు కలిసే స్వాతంత్ర్యం లేనిసంఘంలో నిరంకుశత్వం తలెత్తి తీరుతుంది. ఈ నియమాన్నుంచి ఎవ్వరూ తప్పుకోలేరు." అన్నది.

ఆమె నిజమే చెప్పిందని సోవియట్ చరిత్ర ఋజువు చేసింది. కాని ఆనాడు బోల్షివిక్ పార్టీ అధికారంలోకి వచ్చిన పార్టీ అవటం వల్ల, ఆ పార్టీ చెప్పిందే నిజమైన మార్క్సిజంగానూ విప్లవ పూరితమైన ఆ దేశంగానూ పరిగణింపబడింది.

"మార్క్సిజాన్ని గురించి డ్యూయీ చేసిన విమర్శలను జాగ్రత్తగా పరిశీలిస్తే, ఆ విమర్శలు మార్క్సిజాని కంటే, మార్క్సిజం పేరుతో బోల్షివిక్ పార్టీ ప్రచారంచేసిన వ్యాఖ్యానాలకు బాగా వర్తిస్తాయని విశదం అవుతుంది. ఈవిషయాన్ని గురించి వ్రాస్తూ, జేమ్‌కార్క్ మార్క్సు భావాలకూ ఉపదేశాలకూ, స్టాలిన్ అనుయాయుల భాష్యాలకూ వున్న భేదం డ్యూయీ ఎలా కనిపెట్టలేక పోయాడో నాకు ఆశ్చర్యంగా వుంది. తామే మార్క్సుయొక్క నిజమైన శిష్యులమని స్టాలిన్ అనుయాయులు చేసుకునే ప్రచారానికి డ్యూయీ అవసరానికి మించిన విలువ ఇచ్చివుంటాడు." అన్నాడు. ఇది నిజమే. మార్క్సిజానికి అపార్థాలు ఎక్కువ ప్రచారంలో వున్నమాట నిజమే. అయినప్పటికీ మార్క్సిస్టులకూ, డ్యూయీకీ, ప్రజా

స్వామికాన్ని నడిపించే దృష్టిలోనే భేదంవుందని అంగీకరించక తప్పదు.

ప్రజాస్వామికంపట్ల మార్క్సిస్టులదృష్టికన్నా డ్యూయీ దృష్టి విశాలమైంది. డ్యూయీ ప్రజాస్వామికం అతని వివిధ ఆలోచనలను ఒకటిగా కలిపే సాధనం. అతని సిద్ధాంతనిర్మాణా లన్నిటికీ అది మూలం. "మంచి సంఘం" అనే అతని ఊహా చిత్రానికి ఇది జీవంపోస్తుంది. క్లుప్తంగా చెప్పాలంటే ప్రజా స్వామికం డ్యూయీకి జీవితవిధానం. మార్క్సిస్టులకు ఈమాట వర్తించదు. ప్రజాస్వామికాన్ని చారిత్రకంగా గానీ, ఈనాటి రూపాలలో గానీ, మార్క్సిస్టులు సంకుచితవర్గదృష్టితోనే చూస్తారు. అధికారం చేపట్టగానే అన్ని పనులూ వాటంతట అవే పోతవనే భావానికి వారు వారికి తెలియకుండానే కట్టుబడి పోయారు. అధికారం చేపట్టకముందే, ప్రజాస్వామిక విలువల మీదా, ప్రజాస్వామిక పద్ధతిమీదా అభిమానాన్ని ప్రజలకు కలిగిస్తేతప్ప, అధికారాన్ని చేబట్టిన తరువాత ప్రజాస్వామి కాన్ని సాధించలేమని వీరు అంగీకరించరు. ఈ సందర్భంలో డ్యూయీ దూరదృష్టి గమనించ తగ్గది.

"1789లోగానీ, 1917—18లోగానీ విప్లవం జరిగిం దంటే అది క్రమపద్ధతిలో జరగవలసిన వొక విధానానికి నాంది అనుకోవటంకంటే, ఇంకొకవిధంగా అనుకోవటం ఆత్మవంచనే అవుతుంది. విప్లవం తన జీవితాన్ని తాను పూర్తిచేసుకునే లోగా, విప్లవకారులు వేసే ప్రతి అడుగూ తెలివితో తూచి వెయ్యాలి. విప్లవంయొక్క విజయం, విప్లవం నెగ్గటంమీద ఆధారపడి వుండదు—మన కర్తవ్యాన్ని—అంటే తరువాత జరుగ

వలసిన పనిని—— తెలివి తేటలతో నెరవేర్చుకోవటంమీాద ఆధార పడి వుంటుంది."

డ్యూయీ గౌరవార్థం వెలువడిన ప్రచురణకు పీఠిక వ్రాస్తూ, సిడ్నీ హుక్, డ్యూయీ పలుకుబడికి కారణం ఈనాటి సంస్కారాన్ని కలవరపెట్టే రెండు ముఖ్యలక్షణాలను అతడు పరిశీలించటమే అన్నాడు. అందులో మొదటిది శాస్త్ర పరిశోధనయొక్క స్వభావం, దాని లోతుపాతులు. రెండవది స్వతంత్ర మానవులతో కూడిన ప్రపంచం కావాలనే గాఢమైన వాంఛ. డ్యూయీ తన జీవితాన్ని ఈ రెండు లక్షణాలనూ పరిశోధించటానికి అంకితం చేశాడు. అందుకనే అతని గౌరవార్థం వెలువడిన ప్రచురణకు "ఫిలాసఫర్ ఆఫ్ సైన్స్ అండ్ ఫ్రీడమ్" అని పేరుపెట్టటం జరిగింది.

కమ్యూనిస్టులు జాన్ డ్యూయీని బూర్జువా తత్వవేత్త కింద లెక్కవేస్తారు. తమ సిద్ధాంతంతో పూర్తిగా ఏకీభవించని వారిని అలా అనటం వారికి సహజమే. వారు ప్రచారం చేస్తున్న కార్మిక నియంతృత్వాన్నీ, ఏకపార్టీ ప్రభుత్వాన్నీ కార్మికవర్గం ఒక్కటే విప్లవపూరితం అయిందనే తమ నమ్మకాన్నీ, వారు సర్వచనం చేసిన 'స్టేట్' స్వభావాన్నీ, దౌర్జన్యపూరితమైన విప్లవంద్వారా తప్ప ప్రజాస్వామిక విధానం ద్వారా సోషలిజాన్ని సాధించలేమనే వారి అభిప్రాయాన్ని సమర్థించనివారంతా వారికి 'బూర్జువా' లే! ధనిక వాదుల తొత్తులే.

కాని బోల్షివిక్ పార్టీ ప్రభుత్వం విధానంయొక్క ఫలితాలను చూస్తున్న నేటి కమ్యూనిస్టులు ఒకటికి రెండుసార్లు పై విష

యాలను గురించీ, తమ నమ్మకాలను గురించీ ఆలోచించు కోవటం లోక శ్రేయస్సుకి సహాయ పడుతుంది. మనం "రీ డిస్కవర్" చెయ్యటం మంచిది. రష్యా విప్లవాన్నుంచి వారు గుణపాఠం నేర్చుకోదలిస్తే ముఖ్యంగా మూడు విషయాలను గురించి వారు తిరిగి పరిశోధనలు చెయ్యాలి.

(1) ప్రజాస్వామికాన్నీ, సోషలిజాన్నీ ఏకం చెయ్యటం.
(2) ఆదర్శానికీ, సాధనకూ వున్న సంబంధం.
(3) ఇంకా సశాస్త్రీయమైన, ఉదాహరణ ప్రోత్సాహ దృష్టి.

రష్యా పోయినదారిని పోకుండా రష్యా విప్లవాన్ని అను భవంలోకి తీసుకొని ప్రజాస్వామిక విధానాన్ని అనుసరించ దలచిన మన ప్రభుత్వంలాంటి ప్రభుత్వాలు ఇటువంటి తత్వ వేత్తల అభిప్రాయాలకు తగిన ప్రచారం ఇవ్వటమేకాక ప్రజా స్వామిక విధానానికి తమ అనుభవంలో ఒక నూతనాధ్యా యాన్ని కలపాలి.

బోల్షివిక్ పార్టీ విధానాన్ని అంగీకరించని ప్రజాస్వామిక వాదులు విద్యా విధానానికి ఎక్కువ ప్రాముఖ్యత ఇస్తారు చిన్నతనంనుంచీ ప్రజాస్వామిక సంస్కారాన్ని పిల్లలకు అలవ రిస్తే, ఈ విధానం జయప్రదంగా సాగటానికి వీలవుతుందని వారి అభిప్రాయం. ప్రజాస్వామిక విధానానికి బలమైన శత్రువు అజ్ఞానం. కాబట్టి విజ్ఞానాన్ని ప్రచారం చెయ్యటం ముఖ్యా అవసరం. విజ్ఞానం గ్రంథ పఠనం వల్లేకాక అనేక విధాల నేర్చు కోవచ్చు. రాజకీయపార్టీలు తమతమ సిద్ధాంతాలను ప్రచారం చేసుకునే ప్రయత్నంలో ప్రజలకు ఆయా సమస్యల మంచి

చెడులను విమర్శించి చెప్పి, వారికి జ్ఞానాన్ని కలుగజేసిన వారు వుతున్నారు. ప్రజాస్వామిక వాదులకు మానవ స్వభావంలో విశేషమైన నమ్మకం ఉంటుంది. డ్యూయీ చెప్పినట్లు "ప్రజలకు సంగతి సందర్భాలు తెలిసివుంటే సక్రమంగానే ప్రవర్తించ గలుగుతారు" అనే నమ్మకం ప్రతి ప్రజాస్వామిక వాదికీ ఉంటుంది. అంతేకాదు. ప్రతిపౌరుడుకీ, నాయకుడయ్యే సత్తా, తన్ను తాను రక్షించుకొనగలిగిన జ్ఞానం ఉంటుందని ప్రజాస్వామిక విధానంలో ప్రతిపౌరుడూ, అత్యద్భుతమైన అనుభవాన్ని గడిస్తాడనీ, ఆ అనుభవమే అతనికి పెట్టని కోటగా ఉంటుందని తెలుస్తాడు.

ఈమధ్య ప్రపంచ విజ్ఞాన సమితి (యునెస్కో) ప్రజాస్వామికాన్ని గురించి వొకగోష్ఠి జరిపి, వివిధ దేశాల ప్రముఖుల అభిప్రాయాలను సేకరించింది. చర్చ జరిగిన ముఖ్య విషయాలలో "పాశ్చాత్య ప్రజాస్వామికాలకూ, తూర్పు ప్రజాస్వామికాలకూ వున్న భేదాలేమిటి, ఆ భేదాలు లేకుండా చెయ్యటానికి వీలుందా?" అనేది వొకటి. తూర్పు ప్రజాస్వామికాలలో సమానత్వం పేరుతో స్వాతంత్ర్యం లేకుండా పోతూ వుంది. పశ్చిమ ప్రజాస్వామికాలలో స్వాతంత్ర్యం పేరుమీనుగా సమానత్వం లేకుండా పోతూవుంది. ఈ రెండు లక్షణాలను పొందగలిగేటట్టు ప్రజాస్వామికాన్ని విస్తరించటం నేటి పౌరుని ముఖ్య కర్తవ్యం. ఈ చర్చలలో పాల్గొన్న హుమయూన్ కబీర్ ఈ ఉద్దేశాన్నే వెల్లడించాడు.

ఈ చర్చలలో పాల్గొన్న మరొక ప్రముఖుడు లవ్ జాయ్, ప్రతి ప్రజాస్వామికవాది గుర్తు ఉంచుకోవలసిన వొక

ముఖ్య విషయాన్ని దృష్టిలోకి తెచ్చాడు. "ప్రతి ప్రభుత్వం లోనూ కొన్ని కొన్ని సందర్భాలలో ఉమ్మడి చర్య తీసుకో వలసి వస్తుంది. ఒక వ్యక్తిని మరొకని దౌర్జన్యాన్నుంచి రక్షించ వలసి వస్తుంది. వొకొక్కప్పుడు ప్రభుత్వ దౌర్జన్యాన్నుంచే రక్షించవలసి వస్తుంది. అటువంటివారు అటువంటి విధానాన్ని అనుసరించవలసి వుంటుంది. ప్రభుత్వం ఎంతవరకు తన అధికా రాన్ని వినియోగించవలసి ఉంటుంది" అని అడిగాడు. ఇది చాలా గడ్డుసమస్య; ప్రతి ప్రజాస్వామికవాదినీ కలవరపెట్టే సమస్య.

ప్రజాస్వామికం పేరుమీద వొకవర్గం మరొకవర్గాన్ని దోపిడీకి గురిచెయ్యటం అనేక రకమైన దౌర్జన్య విధానాలతో నిర్ణయాల్ని స్వార్థంతో కలుషితం అయ్యేట్టు చూడటం "ప్రజల ప్రభుత్వం" అనే నెపంతో వ్యతిరేకతనే సహించకపోవటం మాటిమాటికీ తమ అధికారాన్ని దుర్వినియోగం చేసుకో వటం మనం నిత్యం చూస్తూనేవున్నాం. ఈ ప్రమాదంనుంచి ఎలా తప్పించుకోవటం?...

ఏ హిట్లర్‌కి మళ్లీనో ప్రజాస్వామిక సూత్రాల ద్వారానే అధికారంలోకి వచ్చి సైన్యసహాయంతో డిక్టేటర్ షిప్ సాధిస్తే ఏం జరగాలి? ఏదో వొక నెపంతో ప్రజలకు సమానావకాశాలు లేకుండా చేసినా, అనుకోని మరే ప్రమాదం అయినా తటస్థించినా ఏం చెయ్యాలి? ఈ ప్రశ్నలకు మహా త్ముని అహింసా విధానం ఎంతవరకు ఉపకరిస్తుందో, నెహ్రూ లాంటి రాజకీయ నాయకులూ, రాధాకృష్ణవంటి తత్వవేత్తలూ పరిశోధించాలి. ప్రజాస్వామికవాదం మనచేతుల్లో పెరగాలి.

నవ్య వాస్తవిక తత్త్వవేత్త
శ్యామ్యూల్ అలెగ్జాండర్

నవ్య వాస్తవిక తత్వశాస్త్రం - మనం తెలుసుకున్నా, తెలుసుకోలేకపోయినా, 'వాస్తవికత' అనేది వున్నదనీ, దాని అస్తిత్వం మనం తెలుసుకోవడంమీద ఆధారపడి లేదనీ చెప్తుంది. "అంతా మిథ్య" అని చెప్పే భావ వాదాల్లో "వున్నదంతా మనస్సే" అని చెప్పేవాళ్ళవంటి మానసిక వాదుల వాదానికి వ్యతిరేకంగా ఈ ఉద్యమం తలెత్తింది. బ్రిటీష్ తత్వవేత్త అయిన శ్యామ్యూల్ అలెగ్జాండర్ ఈ ఉద్యమ నాయకుల్లో ప్రముఖుడు.

అలెగ్జాండర్ తాను వ్రాసిన "స్పేస్, టైమ్, డెయిటీ" అనే గ్రంథములో భావవాదానికీ వాస్తవిక వాదానికీ వున్న భేదాన్ని ఇలాచెప్పాడు. "భావ వాదానికీ, వాస్తవిక వాదానికీ వున్న భేదం ఆదిలో, వారి విధానాలయొక్క భావనలో వుంది. ఒకదానికి ఎన్ని పూతలు పూసినా, ఎన్ని తొడుగులు తొడిగినా, పునాది మనస్సు. వారి అన్వేషణ మనస్సు దగ్గర నుంచి బయలుదేరుతుంది. భావవాదం మొత్తం వాస్తవిక మైందేగాని, ఆ మొత్తానికి సంబంధించిన భాగాలు మాత్రం వాస్తవికమైనవి కావని చెప్తుంది. వాస్తవిక వాదంలో మనస్సుకి వొక ప్రత్యేక స్థానం లేదు. లేకపోతే పరిణామంలో ఈ నాటికి అగ్రస్థానాన్ని ఇస్తాం" అన్నాడు.

శ్యామ్యూల్ అలెగ్జాండర్

వాస్తవిక వాదులకు భౌతిక ప్రపంచమే యదార్థమైనది, ప్రాణం, మనస్సు మొదలైనవన్నీ పదార్థ పరిణామం బహిర్గతమైన లక్షణాలే. ఇటువంటి లక్షణాలు, క్రొత్తక్రొత్త లక్షణాలు పదార్థ పరిణామంలో అనంతంగా బహిర్గతం కావొచ్చని వారు అంగీకరిస్తారు. అంతేగాని ఒకశక్తిగానీ, ఒక మనస్సుగానీ, ఒక భావంగానీ ముందే వుందనీ ఈ భౌతిక ప్రపంచం, ఈ లౌకిక వ్యవహారం దాని లీల అని అంగీకరించరు. అందువల్ల ఏ ఒక్క లక్షణానికీ ప్రత్యేకతను ఆపాదించరు. అలెగ్జాండర్ ఈ ఉద్దేశంలోనే, "పదార్థాల ప్రజాస్వామికంలో మనుష్యులను తెలివిగల సభ్యులుగా పరిగణించవచ్చు. ఉనికినీ, వాస్తవికత్వాన్ని పరిగణిస్తేమాత్రం అన్నీ సమానమే. ప్రజాస్వామిక విధానంలో తెలివితేటలు గలవాళ్ళు ప్రధాన స్థానాల్లోకి వచ్చినట్లు, ఈపదార్థమయ జగత్తులో మనస్సులు ప్రముఖ స్థానాలను ఆక్రమించుకొని వుండవచ్చు. అంతమాత్రాన వాటికి ప్రత్యేకత ఆపాదించటానికి వీల్లేదు" అన్నాడు. మరొక సందర్భంలో తాను అనుసరించిన "ఎంపెరికల్" విధానంయొక్క స్వభావాన్ని విపులీకరిస్తూ- వాస్తవిక వాదులు మానసిక శక్తిని అంగీకరించరని ఎవ్వరూ అనుకోవలసిన పనిలేదు. "మేము మనస్సులనూ, దానిశక్తినీ, అంగీకరిస్తాం. కాకపోతే పరిణామంలో బహిర్గతం అవుతున్న అనేకరూపాల్లో అదొక రూపంమాత్రమే అంటాం. ఈ రూపం మిగిలిన రూపాలకంటే అభివృద్ధిలో ఎక్కువ అని అంగీకరిస్తాం గాని, అంతకుమించి దీనికొక ప్రత్యేకత వుందని అంగీకరించం" అన్నాడు అలెగ్జాండర్.

ఈవిధంగా మనస్సుకు ప్రత్యేకత లేదని చెప్పి,

అప్పుడు ఇందుకువిరుద్ధంగా పరిచారంలో వున్న బెర్క్లే సిద్ధాంత విమర్శకు పూనుకున్నాడు. బెర్క్లే 'పదార్థం అనేది కావలసి లేదసి. వున్నదంతా భావమేనని చెప్పి పరిపంచాన్ని ద్వంద్వ రహితంగా చిత్రించి వున్నది మనస్సే గనక, మనం జ్ఞానాన్ని సంపాదించగలుతున్నాం' అనిచెప్పాడు. బెర్క్లే ద్వంద్వ రహితమైన పరిపంచాన్ని చిత్రించగలిగాడు గనక 'వున్నదంతా భావమే' అనే అతని వాదాన్ని అంగీకరించవలసిన అవుసరం లేదు అన్నాడు అలెగ్జాండర్. పదార్థాలు లేకుండా మనస్సు అనేది వుండదు. ఇది వొప్పుకున్నాం గనక దీనికి వ్యతిరేకమైన మనస్సు అనేది లేకుండా పదార్థాలు వుండవు అనే సిద్ధాంతాన్ని వొప్పుకోవలసిన అవుసరం లేదు. నేను వొకచోట నిలబడిచూస్తే వొకబల్లయొక్క అంచుకనబడుతుంది. బల్లయొక్క అంచుమాత్రమే కనబడటానికి కారణం నేనే ...... అయినప్పటికీ ఆ బల్లఅంచు బల్లకు చెందిందే, నాకు చెందింది కాదు " అన్నాడు అలెగ్జాండర్.

"భౌతిక పదార్థాలన్నీ భావాలే" అని నిరూపించ టానికి చేసే పరియత్నంలో బెర్క్లే ముఖ్యంగా మూడు తప్పులు చేశాడని వాస్తవిక వాదులు భావిస్తారు. (1) ఒక పదార్థంలో తాను కనిపెట్ట దలచిన గుణాలను, ముందే దానికి ఆపాదించటం అతని మొదటితప్పు. ఉదాహరణకు బెర్క్లే మొదటిసారిగా వొక అనాసపండును చూశాడు అనుకుందాం. అతనికి ఆ అనాసపండు, మనస్సుకి సంబంధించిన వొక భావం మాత్రమే. అంటే తనతో చూడబడటం అనేది దాని పరిథమ లక్షణం. దీనినిబట్టి మనస్సుకి కనబడటం అనేది అనాసపండుయొక్క

ముఖ్య లక్షణం అవుతుంది. బెర్క్లేకి ఇది తప్పు. ఎందుచేత నంటే ఎవ్వరిచేతా చూడబడనప్పుడు కూడా అనాసపండు వున్నది. (2) "నేను" అనే "అహాన్ని" తన సిద్ధాంతాన్ని సమర్థించుకోనటానికి ఉపయోగించుకోవటం బెర్క్లే చేసిన రెండవతప్పు. 'ఏదో ఒక అహం లేకపోతే ఏమి లేదు' అన్నాడు బెర్క్లే. అయితే, ఈ సిద్ధాంతం ఏ వాదానికైనా వర్తిస్తుంది. దీన్నిబట్టి బెర్క్లే మానసికవాదం రైటనీ, వాస్తవిక వాదంతప్పని ఎలా చెప్పటం? 'ఏ పదార్థాన్ని ఎవ్వరూ తెలుసుకోకుండా తెలుసుకోలేర'ని ఒప్పుకుంటాం. అయినంత మాత్రాన సిద్ధాంతం మంచిచెడ్డలు దీనివల్ల ఎలా తేలతయి? అలా తేలనప్పుడు పై సిద్ధాంతంమీద ఆధారపడివున్న బెర్క్లే వాదం పేగిపోయినట్లే భావించవలసివస్తుంది. (3) "సోలిప్సిజం" "నేను వున్నాను; నా భావాలే వున్నాయి; నన్ను మించివ్యక్తులు లేరు; నా భావాలకు మించి భావాలు లేవు." అనే వాదం బెర్క్లే సిద్ధాంతలోని మూడవ తప్పు. ఈదృష్టిని తన దృష్టి అని ఏతత్వవేత్తా అంగీకరించడు. కాని బెర్క్లే దృష్టిని తార్కికంగా విమర్శించిచూస్తే పర్యవసానం ఇదిగానే తేలుతుందని చెప్పకతప్పదు. చూడబడనప్పుడు ఏదీ చూడలేం గనుక, మనస్సు చూస్తేతప్ప ఏదీవుండదనేది బెర్క్లే ఉద్దేశ్యమనీ, చివరకు తను చూడనిది ఏదీ లేదనేది ఈ ఉద్దేశ్యం పర్యవసానమనీ విమర్శకులు వాదిస్తారు.

ఈ పైభావమూ విమర్శలవల్ల పదార్థమూ, రెండూ వొకటేనని, ఈ ఏకత్వంవల్ల వాస్తవికత్వాన్ని తెలుసుకోగలమని వారు భావిస్తారని పరిణామాన్ని, పరిణామం బహిర్గతం చేసే

దశలనూ వారు అంగీకరిస్తారని మనం తేల్చుకోవలసి వుంటుంది. అమెరికన్ నవ్యవాస్తవిక తత్వవేత్తలలో ఒకడైన మాన్టేగ్ నవ్య వాస్తవికత్వాన్ని, దాని అవసరాన్ని ఈవిధంగా విపులీకరించాడు. "ఈ ప్రపంచం రెండు రకాల జీవులతో నిండివుంది. ఆకాశంలో వుండే శరీరాలూ, సంఘటనలూ ఒకరకం. ఆకాశానికి కట్టుబడకుండా వున్న మనస్సులయొక్క, భావాల యొక్క అతీతమానసిక రంగం రెండవది. ద్వంద్వ ప్రకృతిచేత ఈ విధంగా విడగొట్టబడిన ఈరంగాలను ఏకంచెయ్యవలసిన బాధ్యత జ్ఞానంమీదవుంది" అని, ఆనాటిబాధ్యతను తెలియచేస్తూ, పై సమస్యలను ఈ విధంగా పరిష్కరించాడు:—

"అంతా ఒకటే అనుకునే వాస్తవిక వాది ఈ ద్వంద్వాన్ని తేలిగ్గా అధిగమించగలుగుతాడు. భావ వాదులమల్లె యదార్థ ప్రపంచాన్ని వదులుకునే బదులు, దాన్ని ఉంచుకొని ఆకాశానికి అతీతంగా, ప్రకృతికి అతీతంగా మనస్సులతో, భావాలతో నిండుకొని వుండే ప్రపంచాన్ని వదులుకుంటాడు. ఆకాశంతోనూ కాలంతోనూ కలిసి వుండే ఒకే వాస్తవికతను అతను అంగీకరిస్తాడు. చైతన్యంతో సంబంధం ఏర్పడినంతమాత్రాన ఏ పదార్థమూ తన అస్తిత్వాన్ని కోల్పోదని వాస్తవికవాది భావిస్తాడు. చైతన్యంయొక్క లక్షణాలూ, అనుభవంలోకి వచ్చే గుణాలూ, ఈ వాస్తవిక నిర్మాణానికి సంబంధించినవే. ఈ రెండూ కాలానికి, ఆకాశానికి కట్టుబడి వుండే ప్రకృతి విధానానికి సంబంధించినవే". "అసలు చైతన్యం అనేదే ఈ పదార్థాలకు, ఒకదానికొకటి వున్న సంబంధం" అంటాడు వాస్తవికవాది.

చైతన్యాన్ని గురించి మాన్టేగ్ ఒక వ్యాసం వ్రాశాడు. అందులో అతను చైతన్యాన్ని ఒక సంబంధంగా నిర్వచించాడు. "చైతన్యం ఒక సంబంధంమాత్రమే అయితే, చైతన్యానికి సంబంధించిన పదార్థాలను, ఆ సంబంధానికి విడిగా, స్వాతంత్రాన్నీ, అస్తిత్వాన్నీ కలిగిన వాటినిగా భావించాలి. చైతన్యానికిగానీ, జ్ఞానానికిగానీ విడిగా స్వతంత్రతనూ, అస్తిత్వాన్నీ పదార్థాలు పొందివున్నవని అంగీకరిస్తే, అప్పుడా చైతన్యంగానీ, జ్ఞానంగానీ ఆ పదార్థాలకు చెందిన సంబంధం మాత్రమే అవుతుంది. ఇంకొకరకం అవడానికి ఏమాత్రం వీల్లేదు" అన్నాడు.

ఇవీ వాస్తవిక వాదంయొక్క ముఖ్యలక్షణాలు. ఇది శాస్త్ర పరిశోధనలవల్లా, శాస్త్ర పరిజ్ఞానంవల్లా పుట్టిన వాదం. అందువల్ల సైన్సూ, పరిశ్రమలూ బాగా వృద్ధిలోకి వచ్చిన అమెరికా, ఇంగ్లండు దేశాల్లో ఇది చరచరా వ్యాప్తిలోకి వొచ్చింది.

ఈ దేశాలలోని సిద్ధాంతాలను గురించి డబ్ల్యు. హెచ్. వెర్క్‌మిసర్ తాను వ్రాసిన "అమెరికాలోని తాత్విక భావాల చరిత్ర" అనే గ్రంథంలో ఇలా వ్రాశాడు: "బెర్ట్రండ్ రసెల్ వ్రాసిన "గణిత సూత్రాలు" (1903) అనే గ్రంథం, "భావ వాద నిరాకరణ" అనే జి. ఇ. మోర్ వ్రాసిన వ్యాసం అమెరికాలోని వాస్తవికోద్యమానికి సహాయపడినవి. కాని ఈ పలుకుబడి అక్కడి వాస్తవిక వాదులు తమ ముఖ్యసూత్రాలను నిర్వచించుకున్న తర్వాత వచ్చింది. అందువల్ల ఈ దేశాలలోని వాస్తవికోద్యమాలు దేని ప్రత్యేకతను అది కాపాడుకుంటూ

వృద్ధిచెందినవి. రెండూ రెండు సంస్కారాలుగా వొకదాని కొకటి సహాయపడుతూ దేనికదే వృద్ధిచెందింది. అందువల్ల ఈ ఉద్యమాలకు విలువలను కట్టాలంటే దేనికి దాన్నే విడిగా తరచి చూడాలి" అన్నాడు.

౨

అమెరికాలో నవ్యవాస్తవికోద్యమం 1900 నుంచి ప్రారంభమైందని చెప్పుకోవచ్చు. అంటే అంతకుముందు తాత్విక రంగంలో ఈ పోకడలు లేవని కాదు విలియం జేమ్స్, అలెగ్జాండర్ ఫ్రేజర్, లాయిడ్ మోర్గన్, ఆర్థర్ కె-రోజర్స్ మొదలయిన తత్వశాస్త్రజ్ఞులంతా, తమతమ వ్యాసాలవల్ల ఈ ఉద్యమానికి బీజాలు నాటినవారే. కాని ఈ రచనలు "భావవాదుల హేతువాద ప్రదర్శనం, ఏమి నిరూపించినా, వాస్తవికమైన బాహ్యప్రపంచం వొకటున్నది" అని చెప్పటం కంటే లోతుకి దిగలేదు. ఈ రచనల్లో, తరువాత వొచ్చిన వాస్తవిక వాదుల్లో కనపడే తాత్విక కారణాలు గానీ, అనుభవ పూర్వకమైన వాదబలంగానీ కనుపించదు.

"ఆకాశంలోనూ, కాలంలోనూవున్న యదార్థప్రపంచం" అనే వ్యాసంలో జార్జి బి. ఫుల్లెర్టన్, నిజంగావున్న ఆకాశానికీ, కాలానికీ మించి స్వతంత్రంగావుండే యదార్థ ప్రపంచం ఒకటి వున్నదన్నాడు. అలా అన్నాడే గాని, అటువంటి ప్రపంచం ఉండే అవకాశాన్ని నిరూపించటానికి కూడా ప్రయత్నించలేదు.

సెల్లర్స్, లవ్‌జాయ్, వైట్‌హెడ్ మొదలయినవారు, విలియం జేమ్స్ వ్రాసిన, "చైతన్యం అనేది వున్నదా?" అనే వ్యాసం అమెరికన్ వాస్తవిక ఉద్యమచరిత్రలో ఒక ముఖ్యమైన ఘట్టమని భావించారు. అంటే ఈ సహాయం జేమ్స్ కోరి చేశాడని కాదు. తనకు తెలియకుండానే విలియం జేమ్స్ వాస్తవిక వాదానికి మార్గాన్ని ఏర్పరిచాడు అని చెప్పుకోవాలి. డ్రేక్, మాంటేగ్, ప్రాట్, శాంటాయనా, సెల్లర్స్, స్ట్రాంగ్ మొదలయిన ప్రముఖ వాస్తవిక వాదులు, తమ తాత్త్విక భావాలకు ఎక్కువ ప్రోత్సాహం జేమ్స్ రచనల నుంచే వొచ్చిందని పదేపదే చెప్పటం దీనికి ప్రబల నిదర్శనం. వాస్తవికోద్యమం ప్రబలటానికి వొక్క జేమ్స్ సహాయమే కాకుండా జర్మన్ మేధావుల సహాయం కూడా చాలావరకు వుంది. ప్రముఖ వాస్తవిక వాదుల్లో చాలామంది జర్మనీలో చదువుకున్న వారే! అంతేకాక జర్మన్ తత్త్వవేత్తలయిన ఎవనేరియస్ ఘూపే, మాచ్, బ్రెన్టానో, మీనాంగ్, హుసరెల్ మొదలయిన ప్రముఖుల రచనల ప్రభావం కూడా ఈ ఉద్యమంలో కనుపిస్తుంది. అంటే, అన్ని ఉద్యమాలకుమల్లే ఈఉద్యమం కూడా ఎక్కడనుంచో ఊడిపడక, క్రమక్రమేణా బలపడింది. అనేక చిన్నచిన్న వాహినులను తనలో కలుపుకొని వృద్ధిచెందింది.

1910 లో ఈ ఉద్యమానికి బలం చేకూర్చే మరొక సంఘటన జరిగింది. హార్వర్డ్‌కి చెందిన ఇ. బి. హోల్ట్, రట్జర్స్ కాలేజీకి చెందిన డబ్ల్యు. టి. మార్విన్, కొలంబియా విశ్వవిద్యాలయానికి చెందిన డబ్ల్యు. పి. మాన్టేగ్, ప్రిన్స్‌టన్‌కు చెందిన, ఇ. జి. స్పాల్‌డింగ్, "ఆరుగురు వాస్తవికవాదుల

కార్యక్రమం మొదటివేదిక " అనే వొక డాక్యుమెంటును ప్రచురించారు. ఇందులో వారిలో వారికి ఏకీభావం కుదిరిన పద్ధతిమీద సూత్రాలను ఏకరువు పెట్టారు.

వాటి సారాంశం ఇది :—

తర్క, గణిత, భౌతికశాస్త్రాల పరిశోధనలకు చెందిన పదార్థాలు గానీ, నిజాలు గానీ మనస్సుకి సంబంధించినవి కావు. వీటి స్వభావం వాటిని తెలుసుకోవటంమీద ఆధారపడి లేదు. వీటికి పరస్పరం ఎంత కలయిక వుందో, ఎంత సంబంధం వుందో, ఎంత పొందిక వుందో అనుభవాన్నిబట్టి నిర్ణయించాలి. ఈనాటి జ్ఞానాన్నిబట్టి ఊహ 'అనేకత్వానికే' అనుకూలంగా ఉంది. అన్ని శాస్త్ర, తాత్త్వికసిద్ధాంతాలకీ ముందు, కొన్ని తార్కిక నియమాలున్నాయి. 'సంబంధాలను గురించిన బాహ్యదృష్టి' అనేది ఇందులో ఒకటి. జ్ఞానంయొక్క స్వభావాన్ని బట్టి, వాస్తవికతయొక్క స్వభావాన్ని నిర్ణయించలేం. ఒక పదార్థం తెలిసిఉందంటే, తెలియటం అనే దానిచేత అది నిర్ణయించబడటం లేదని మనం తెలుసుకోవాలి. వాస్తవికత్వం తెలిసిన వస్తువులు, తెలుసుకునే సంబంధాన్నిబట్టి జన్మించాయని చెప్పదు. వాస్తవికత్వం తెలుసుకున్న ప్రతి వస్తువూ తెలుసుకోటానికి, అనుభవానికీ, చైతన్యానికీ సంబంధించి వుంటుందని వొప్పుకుంటూ, ఈ తెలుసుకోవటం మొదలైనవాటిని రద్దుచేసి, తెలుసుకోవటం అనేది లేనప్పుడు ఏవిధంగా ఉంటుందో ఆ విధంగా ఆ వస్తువును తెలుసుకోవొచ్చు. అంటే ఆ వస్తువు ఉనికిలో, ప్రవర్తనలో, స్వభావంలో తెలుసుకోటానికి విడిగా ఉంటుందని అంగీకరించటం అన్నమాట. ఈ దృష్టి సామాన్య

జ్ఞానాన్ని రెండు విధాలుగా సమర్థిస్తుంది. (1) అన్ని వస్తువులూ మానసికమూ, చైతన్యమూ, ఆధ్యాత్మికమూ కావు. (2) వస్తువులను తెలియజెప్పకోకుండా తెలుసుకోటానికి వీలుంది. తెలిసిన విషయాలు, తెలియనప్పుడు కూడా అదేవిధంగా వుంటాయనీ, మార్పేమీ ఉండదనీ వాస్తవికత్వం చెపుతుంది. తెలుసుకునే సంబంధంలోకి వస్తువులు వొచ్చి పోతుంటాయి. ఈ వచ్చి పోవటం వాటి అస్తిత్వాన్ని ఏవిధంగానూ మార్చదు. తెలుసుకోవటం అనేది దానికి సంబంధించిన పదార్థాలు చెందిన ప్రపంచానికే చెందుతుంది! ప్రకృతి విధానంలో దానికి ఉండే స్థలం దానికి వుంది.

పై వాస్తవిక వాదులు క్రోడీకరించిన సూత్రాల పర్యవసానం ఇది. ఈ ప్రచురణ అమెరికాలో వొక గాలిదుమారాన్ని రేపింది. ప్రముఖుల దృష్టిని ఆకర్షించింది.

ఈ సూత్రాలను బట్టి నవ్యవాస్తవిక సిద్ధాంతం భావవాదానికి వ్యతిరేకం అని నిర్ణయించుకొని డ్యూయీ ఈ వాదానికి తన అనుకూలతను ప్రకటించాడు. "వాస్తవికత్వానికి దగ్గర దారికోసం పరిశోధన" అనే వ్యాసంలో తన అనుకూలతను ఈ క్రిందివిధంగా ప్రకటించాడు :

(1) వస్తువులను తెలుసుకోటాన్ని గురించి చర్చించటానికి ముందు వస్తువులు తెలిసి వుండాలి గనక, వస్తువులు వాటంతట అవి ఎప్పుడూ తెలిసేవుంటవనీ మనస్సుకు ఎప్పుడూ సంబంధించే వుంటవనీ వాదించటం అన్నాడు.

(2) తెలుసుకోవటం అనేది మనం తెలుసుకోటానికి

ముఁదూ, మనం తెలుసుకోటానికీ విడిగానూ అస్తిత్వాన్ని సూచిస్తుంది అన్నాడు.

ఘ్యూయిూ ఈ విధంగా వాస్తవిక వాదంలో మొత్తం మీాద తన ఏకీభావాన్ని తెలిపి, కొన్ని విషయాలలో అనుమానాలను వెలిబుచ్చాడు.

"వాస్తవికవాది, తెలుసుకోటానికీ తెలుసుకున్న జ్ఞానానికీ వున్న భేదాన్ని గమనించక, అనుమానం, ఆధారం, తప్పు మొదలయిన సమస్యల్ని అజలోకి తీసుకోక పొరపాటు చేస్తున్నాడు" అన్నాడు. ఈ అనుమానాన్నే కాక, ఘ్యూయిూ, "బాహ్యసంబంధాల" విషయాల్లో వాస్తవికవాదులు వెలిబుచ్చిన అభిప్రాయాలను కూడా విమర్శించాడు. తన విమర్శలను క్రోడీకరిస్తూ, వాస్తవిక వాదుల ప్రణాళికను భావవాద వ్యతిరేక ప్రణాళికగానే కాక, క్రియారూపకమైన ప్రణాళికగా పరిగణిస్తే, అది రెండు ముఖ్యసమస్యల్ని గమనంలోకి తీసుకోనట్లు కనుపిస్తుంది" అన్నాడు. అవి ఇవి:

(1) తెలుసుకోవటం అనే ప్రకృతిసంఘటనకు మిగిలిన ప్రతిసంఘటనలలో వున్న సంబంధం యొక్క ప్రాముఖ్యతను ఈ వాదం గమనించటం లేదు.

(2) జ్ఞానాన్ని సంపాదించే విధానానికీ అనుమానంనుంచీ, ఊహనుంచీ నిర్ధారణకు చేసే ప్రయాణానికీ ఈ వాదం ప్రాముఖ్యతను ఇవ్వటం లేదు. అంటే ఈ వాస్తవికవాదం జ్ఞానంయొక్క అభివృద్ధినే గమనంలోకి తీసుకుపోవటం లేదన్నమాట.

ఈ వాస్తవిక వాదుల "వేదిక"పట్ల హెచ్. సి. బ్రౌన్

తన అసంతృప్తిని వెల్లడించాడు. అందుకు మూడుకారణాలు చెప్పాడు. ఈ వేదిక వాస్తవికత్వంయొక్క ప్రయోజనాన్ని సంకుచిత పరుస్తూవుంది అనేది మొదటికారణం. ఉపపాదించిన విషయాలు అస్పష్టంగానూ, సందిగ్ధంగానూ, వున్నాయనేది రెండవకారణం. ఇక మూడవకారణం ముఖ్యసూత్రాలనుకూడా ప్రతిపాదకులందరూ ఒకే అర్థంలో అంగీకరించటంలేదని స్పష్టంగా కనుపిస్తూ వుంది" అన్నాడు బ్రౌన్.

ఇదే విధంగా ఈ "వేదిక" ప్రముఖులనుంచి అనేక విమర్శలను లేపింది. ఈ విమర్శలనూ, వాగ్వివాదాలనూ, అనుభవాలనూ గమనంలోకి తీసుకొని 1912లో "ఆ ఆరుగురు" వాస్తవిక, వాదులు "నవ్య వాస్తవికత్వం" అనే 490 పేజీలు గల ఒక సంపుటిని ప్రకటించారు. ఈ సంపుటిలో రచయితల్లో వున్న అభిప్రాయభేదాలు స్పష్టంగా కనుపించినప్పటికీ వారు స్పష్టంగా సిద్ధాంతీకరణ చెయ్యగలిగారనీ, ముఖ్యసూత్రాలను స్పష్టంగా చెప్పగలిగారనీ అయిష్టులు సైతం అంగీకరించక తప్పలేదు.

ఏ క్రొత్త ఉద్యమమైనా ఆనాటి ఆచార వ్యవహారాల మీదకు దుమారం లేపక తప్పదు. ఆలోచించే అలవాట్లలో మార్పును తీసుకురావటంవల్ల వచ్చిన జయంమీద ఆశపెట్టుకొని వుంటడం ఏ ఉద్యమ నాయకులకైనా సహజమే. నవ్యవాస్తవిక ఉద్యమంనొయొక్క పుట్టుకే దీనికి ఉదాహరణ. అమెరికాలోని ఈ ఉద్యమం మొత్తం భావవాదానికి ముఖ్యముగా రాయిస్‌హోం సిద్ధాంతానికి నిరసనగా పుట్టిన ఉద్యమం. వాస్తవిక వాదాన్ని

గిఫర్ట్ ఉపన్యాసాలలో రాయిస్ తీవ్రంగా విమర్శించారు. ఈ విమర్శకు జవాబుగా వాస్తవిక వాదం వృద్ధిచెందింది.

3

ఇంగ్లండులోని నవ్యవాస్తవికోద్యమ చరిత్రనీ, దాని లక్షణాలను శ్యామ్యుయెల్ అలెగ్జాండర్ వాస్తవికత్వాన్ని పరిశీలించే ముందు అమెరికాలో నవ్యవాస్తవిక సిద్ధాంతానికి దగ్గరలోవుండి, కొద్దిపాటి భేదాలతో ప్రచారంలోవున్న మరి కొన్ని సిద్ధాంతాలను తెలుసుకుందాం :—

సహకార ప్రయత్నంలో సంపుటిని ప్రకటించిన నవ్య వాస్తవిక వాదుల్లోనే అభిప్రాయ భేదాలున్నాయి. మాన్టేగ్ తాను ఐతవాదినని ప్రకటించుకున్నాడు. తనకూ మిగిలినవారికీ వున్న అభిప్రాయ భేదాలను ఏకరువుపెట్టాడు. (1) పెర్రీ, హాల్ట్ మొదలయిన వాస్తవికవాదులు ఒక వ్యక్తి ఒక పదార్థాన్ని తెలుసుకోవటం అంటే, అతని శరీర నిర్మాణం, ఆ పదార్థానికి ఏదో ఒక విధంగా బదులు పలుకుతూ వుండాలి. బదులు పలకటం అంటే శరీరానికి సంబంధించిన అన్నిగాని, కొన్నిగాని అణువులకు కదలిక కలగాలి, అని మాన్టేగ్ ఉద్దేశం. ఈ కదలిక వొక నిర్ణీతమైనదారిన స్థలాన్ని అక్రమించుకోవటంగా జరగాలి అంటాడు మాన్టేగ్. పదార్థంయొక్క చైతన్యానికి ఇటువంటి కదలిక లేదని మాన్టేగ్ విశ్వాసం (2) వీరికి సంబంధించిన

పదార్థాలు మనకు తెలియకపోయినా ఉంటాయని అంగీకరిస్తా రని ఇదివరకే తెలుసుకున్నాం. ఒకవేళ మనచైతన్యం ప్రమాద జనితమైందో, భ్రాంతిపూర్వకమైందో అయితే ఆ చైతన్యానికి సంబంధించిన పదార్థంసంగతి ఏమిటి? అప్పుడు కూడా దానికి బాహ్యాంలో స్వతంత్ర అస్తిత్వం ఉన్నట్లేనా? పోల్లు, పెర్రీ "తప్పు" "అవాస్తవికత్వం" "వైరుధ్యం" బాహ్యాంలో వున్నా యంటారు. చైతన్యంవల్ల ప్రవేశ పెట్టబడిన వికృతాలు కావు అంటారు. ఈవాదాన్ని మాంటేగ్ అంగీకరించడు.

మనస్సుకీ బాహ్యాంలో అవాస్తవిక పదార్థంఉండే అవకాశాన్ని మాంటేగ్ అంగీకరించాడు. కాని, అది అవాస్తవికం అయింది గనుక దానికి ఫలితాలు వుండవు అంటాడు. "అవాస్తవికతయొక్క స్వభావం ఫలితాలను ఇవ్వకపోవటం." మనం "వాస్తవిక పదార్థాన్ని తెలుసుకోగలం; కాని ఆ తెలుసుకోటానికి అది కారణం అవదు. "చైతన్యానికి విడిగా పదార్థాలకు ఎంత అస్తిత్వం, స్వతంత్రతా వుందో, అంత అస్తికత్వం, స్వతంత్రతా, వాటికి ఉండేసంబంధాలకు కూడా వుంది" అనే సిద్ధాంతాన్ని ఒప్పుకోదలచుకోక పోవటమే మాంటేగ్ యొక్క అభ్యంతరానికి కారణం.

వీరికి ఇవేకాక ఇంకా చాలా అభిప్రాయభేదాలున్నాయి. అనాడు తాత్విక ప్రచారానికి పూనుకున్న పత్రికలన్నీ ఈ వాదోపవాదాలతోనే నిండి వుండేవి. ఇవి ముఖ్యమైన అభిప్రాయభేదాలుగా మనం పరిగణించవచ్చు.

'క్రిటికల్' వాస్తవికత్వం

1916 నుంచి 20 వరకూ ఈ గ్రూపు తమ ఉద్దేశాలను విరివిగా ప్రచారంచేసింది. ఈ గ్రూపు, వస్సార్ కాలేజీకి చెందిన దురాన్టు డ్రేక్, జాన్ హాప్కిన్స్ విశ్వవిద్యాలయానికి చెందిన ఆర్థర్ ఒ లవ్ జాయ్, విలియమ్స్ కాలేజీకి చెందిన జేమ్స్ బిస్సెట్ ప్రాట్, యేల్ విశ్వవిద్యాలయానికి చెందిన ఆర్థర్. కె. రోజర్స్, మిచిగన్ విశ్వవిద్యాలయానికి చెందిన రాయ్ వుడ్ సెల్లర్స్, హార్వార్డులో అధ్యాపకుడుగావున్న జార్జి శాంతాయన, కొలంబియా మనస్తత్వశాస్త్రోపాధ్యాయుడుగా వున్న సి. ఏ. స్ట్రాంగ్ లవంటి ఏడుగురు తత్త్వవేత్తలతో స్థాపించబడింది. ఈ ఏడుగురూ కలిసి "క్రిటికల్ వాస్తవికత్వాన్ని గురించిన వ్యాసాలు" అనే గ్రంథాన్ని ప్రచురించారు.

వీరు, కొన్ని సందర్భాల్లో తెలిసిన పదార్థానికి, అజ్ఞానాన్ని పొందటానికి కారణభూతమైన చైతన్యస్థితికీ భేదాన్ని గుర్తించాలి, అన్నారు. అంటే తమ పూర్వులు నిరసించిన "ద్వంద్వా" న్ని వీరు కొన్ని ప్రయోజనాల కోసం కొంతవరకు అంగీకరించారు కాని, ఈ భేదాన్ని అంగీకరించటంలో, "మనం తెలుసుకోగలిగింది మానసిక స్థితినే; చైతన్యాన్నే." అని వారు అనలేదు.

జ్ఞానాన్వేషణకు బయలుదేరే స్థలం వొకటి వుంటుంది. ఇది దేనివల్లా వొచ్చింది కాదు. అది "ఉంటుంది." అంతే. దీన్ని వాస్తవికవాదులు "డేటమ్" అన్నారు. పదార్థానికి, దేనివల్ల అది చైతన్యంలోకి వస్తూవుందో, అటువంటి మానసిక స్థితికీ

వున్న భేదాన్ని గుర్తించటం ఈ వాస్తవిక వాదుల ముఖ్య సూత్రం. కొంతమంది మానసికస్థితి అంతర్గతం అన్నారు. అట్టి వారికి 'డేటమ్' బాహ్యవస్తువు. అది భౌతిక పదార్థంమాత్రం కాదు. జ్ఞానాన్వేషణలో మనం పదార్థాన్ని సమగ్రంగా అందుబాటులోనికి తెచ్చుకోలేం...కొంతమంది ఈ "డేటమ్" అటు పదార్థానికీ, ఇటు మనస్సుకీ చెందని ప్రత్యేకత కలదనీ, పదార్థాన్ని మనస్సుకి తెలియబరచే గుణంకలదనీ భావిస్తారు. పదార్థంయొక్క "ఏమిటెని" తెలుసుకొనే స్వభావం, మూలం ఈ "డేటమ్" అని వీరు భావిస్తారు. పైన ఉదహరించిన ఏడుగురు క్రిటికల్ వాస్తవికవాదులు దీన్ని నిర్వచించటానికి పూనుకునేటప్పటికి ఏకీభావం కుదరలేదు. లవ్ జాయ్ ప్రాట్, సెల్లర్స్ ఈ ముగ్గురూ మనస్సుకి పరిదర్శించబడే పదార్థం ఎప్పుడూ ఎప్పుడూ ఇంద్రియాలు ప్రోగుచేసే సరుకులో తయారు చెయ్యబడుతుందని అభిప్రాయపడ్డారు. మిగిలిన నలుగురూ ఈ "డేటమ్" అనేది పైవారు చెప్పేటంత స్వల్ప వ్యవహారం కాదనీ, చాలా క్లిష్ట వ్యవహారమనీ అభిప్రాయపడ్డారు.

"స్వాభావిక" వాస్తవికత్వం

ఇది మామూలు మానవుడు అనుసరించే వాస్తవికత్వం. ఈ ప్రపంచంలో మామూలు మనిషికి కనపడే వాస్తవికత్వం. ఈ సిద్ధాంతానికి రాయ్‌వుడ్ సెల్లర్స్‌ని ప్రధానపురుషుడుగా అంగీకరించవచ్చు. "తత్వశాస్త్రాల గొడవల్లో చిక్కుకోని మామూలు మనిషి వాస్తవికవాది. తనకు బాహ్యంలో

ప్రపంచం వుంది. అందులో స్థలాన్నీ, కాలాన్నీ ఆక్రమించుకొని వున్న పదార్థా లున్నాయి. వాటిని తాను చూస్తున్నాడు; వింటున్నాడు; ఊహిస్తున్నాడు; వాటితో సంబంధం పెట్టుకొని పునః సృష్టి చేస్తున్నాడు; మారుస్తున్నాడు; ఉపయోగించుకుంటున్నాడు. తన అనుభవమే మామూలు అనుభవం అనుకుంటున్నాడు."

భౌతికపదార్థాలు తను గమనించక ముందు నుంచి వుంటున్నాయనీ తరువాతకూడా ఉంటాయనీ అతడు భావిస్తాడు. వాటిఉనికి అతని మీద ఆధారపడ లేదు వాటిగుణాలకీ, అతని మనస్సుకీ ప్రత్యేకసంబంధం ఏమీ లేదు. ఇతరుల దృష్టి వొక దానిపైపుకు తాను మరలిస్తే వారు దాన్ని చూడగలుగుతారు. కావలసిన పని చేసుకోగలుగుతారు. వస్తువులు మానవులందరికీ వొకేవిధంగా సంబంధించినవీ మానవులనుంచి స్వతంత్రతగలవీనూ పదార్థంలో మార్పు, పదార్థంలో మార్పువల్ల వచ్చింది కాదు. పదార్థాన్ని చూసేవారి సంబంధంలో వచ్చిన మార్పు అది. ఈ దృష్టిలో చూచేవాడిలో కూడా ప్రత్యేకత ఏమీ లేదు. అతను, తను చూచే పదార్థాలవంటి ఒక వ్యక్తి కాని, అతను ఇతర పదార్థాలను గురించి తన్నుతాను గురించి తెలుసుకోగలడు. జ్ఞానం వొక సమస్యకాదు, వొక యదార్థ సంఘటన.

మామూలు మనిషి యొక్క ఈ వాస్తవికత్వానికి రాయ్ వుడ్, సెల్లర్స్ "స్వాభావికత్వం" అని నామకరణం చేశారు. అయితే, "ఈ వాదం జ్ఞానంలో ఏం జరుగుతుందీ చెప్పదు. ఏం జరుగుతూవున్నట్లు కనపడేదీ మాత్రం చెపుతుంది" అన్నాడు సెల్లర్స్.

"భావవాద" వాస్తవికత్వం

ఈ ఉద్యమ నాయకుల్లో విల్‌బర్. యం. అర్బన్ ముఖ్యుడని చెప్పవచ్చు. అతను "వాస్తవికత్వానికీ, భావతత్వానికీపైన" అనే గ్రంథంలో తన అభిప్రాయాలను విపులీకరించాడు. వాస్తవికతత్వం, భావతత్వం—ఈ రెండూ అస్మగమమైనవేననీ, ఈ రెంటినీ అధిగమనించాలనీ, అందుకు వీటి వైరుధ్యంలో[6] వున్న తర్కం ఉపయోగపడుతుందనీ చెప్పాడు. అయితే, ఈ అభివృద్ధి పూర్వపు భావవాదాలకు మల్లేకాక వాస్తవికతమీద ఆధారపడివుండాలి అన్నాడు. అతని సిద్ధాంతాన్ని గురించి జోసెఫ్ యల్. చ్లా, "వాస్తవికతలోని విరుద్ధ కెరటాలు" అనే వ్యాసంలో ఇలా చెప్పాడు— "ఈ మధ్య శతాబ్దాల్లో వాస్తవికత్వానికీ, భావతత్వానికీ రేగిన పోరాటం అనవసరమైన పోరాటం. పూర్వంజరిగినట్లే మళ్ళీ ఈ వైరుధ్యం త్వరలోనే అధిగమించబడుతుంది. నవ్యతత్వవేత్తలు ఈ రెండు సిద్ధాంతాలకూ వున్న వైరుధ్యాన్ని హేతువాద సిద్ధాంతంద్వారా, అనుభవంవల్ల వచ్చిన జ్ఞానంద్వారా పరిష్కరించగలమని భ్రమపడ్డారు. వాస్తవికత్వంగానీ, భావతత్వంగానీ ఒక జ్ఞానంకాదు. అందువల్ల పరిష్కారం జరగదు. "ఏసిద్ధాంతానికి ఆసిద్ధాంతం రెండో సిద్ధాంతం తప్పని నిరూపించలేదు; ఏ సిద్ధాంతానికి ఆ సిద్ధాంతం తాను రైటని నిరూపించుకోలేదు." ఇవి వొకదానికొకటి సహాయంచేసుకొని, అభివృద్ధికి సహాయపడే సిద్ధాంతాలుగాని, వైరుధ్య సిద్ధాంతాలు కావు.....

ఈ విధంగా ఈ సిద్ధాంతాల సమన్వయంయొక్క

అవసరాన్ని చెప్పి, అర్బన్ ఈ రెండు సిద్ధాంతాలు "స్వాభావిక, వాస్తవిక వాదా"నికి వ్యతిరేకంగా ఏకం అవ్వాలి అన్నారు.

౬

"నేను న్యూసౌత్ వేల్స్‌లోని సిడ్నీలో పుట్టాను. జనవరి ఆరు 1859వ సంవత్సరం నాజననం. నాతండ్రిని నేను ఎరుగను. ఆయన, నేను పుట్టకముందే మరణించాడు. క్షయతో మరణించాడు. కాని పిల్లలెవ్వరికీ ఆ జబ్బు సంక్రమించలేదు" శ్యామ్యూల్ అలెగ్జాండర్ తన జీవితాన్ని గురించి వ్రాసుకోవటం ఈ విధంగా ప్రారంభించాడు. కాని పూర్తిచేయలేదు.

అతనికి సుమారు నాలుగవ ఏట అతనితల్లి మెల్‌బోరన్‌కు తన నివాసం మార్చింది. అప్పటినుంచి అతను ఇంగ్లండులోనే కాలం గడిపాడు. ఆక్స్‌ఫర్డులో వున్న బెలియాల్ కాలేజిలోనూ, మెల్‌బోరన్ కళాపరిషత్తులోనూ విద్యాభ్యాసం చేశాడు. మెల్‌బోరన్‌లో అనేక గౌరవాలనూ, బహుమతులనూ పొంది, అక్కడే కొన్ని సంవత్సరాలు పనిచేశాడు. 1839 నుంచి 1924 వరకు మేన్‌చస్టర్ విశ్వవిద్యాలయంలో తత్వశాస్త్రోపాధ్యాయుడుగా వుండేవాడు ఆ రోజుల్లో ఆక్స్‌ఫర్డు యూనివర్సిటీ హెగెలి వాదంతో తొణికిసలాడుతుండేది. డ్యూయీకిమల్లె అలెగ్జాండర్ కూడా డార్విన్, హాక్స్‌లే,

స్పెన్సర్ మొదలయినవారి పరిశోధనల్లో ఇన్‌ఫ్లుయిన్స్ చెయ్యబడిన భావవాదిగా తన జీవితాన్ని ప్రారంభించాడు. కాని వారివారి వాతావరణాల్లో చాలా భేదముండడంవల్ల అలెగ్జాండర్ యొక్క భావవాదం నవ్యవాస్తవికత్వంతోనూ, ఈన్స్టిన్ మొదలయినవారి రిలేటీవిటీసిద్ధాంతాలతోనూ పెరిగి ఒక వేదాంతశాస్త్రంగా వృద్ధి చెందింది.

ఈ కారణంగా క్రమక్రమేణా ఇద్దరిదృష్టులూ మారిపోయినై. మార్గాలు వేరైనై. వీరి కున్న భేదాలను, విలియం కెల్లీ రైట్, "అలెగ్జాండర్ వేదాంతం వాస్తవికతకు సంబంధించిన సమస్యల పరిష్కారమార్గాన్ని వెతుకుతుంటే, డ్యూయీ ప్రాక్టికల్ దృష్టి ఆ వంకకు ప్రసరించనైనా ప్రసరించటంలే" దని స్పష్టంగా చెప్పాడు'

అలెగ్జాండర్ తాత్విక పత్రికలకు వ్యాసాలు వ్రాస్తూ, అరిస్టోటేలియన్ సొసైటీలో తాను వ్రాసిన వ్యాసాలు చదువుతూ, తన అభిమాన శాస్త్రంలో కృషిచేస్తూ, చాలా సంవత్సరాలు గడిపాడు. చివరకి 1916-18 మధ్యన గ్లాస్గో కళాపరిషత్తులో జరిగిన గిఫ్ఫర్డ్ ఉపన్యాసాలలో తన విధానాన్ని సమగ్రంగా చిత్రించి మేధావుల మన్ననలను పొందాడు.

అప్పటినుంచీ అతన్ని అనేక బ్రిటిష్ విశ్వవిద్యాలయాలు గౌరవించినై. బ్రిటిషు ఎకాడమీలో 'ఫెలో' అయి, "ఆర్డర్ ఆఫ్ ది మెరిట్"ని పొందాడు. సెప్టెంబర్ 13, 1938 న మరణించాడు.

కొంతమంది పుట్టినప్పటినుంచీ వొక చిన్న ఆదర్శం మనస్సులో వున్నట్లు ప్రవర్తించి, ఆ ఆదర్శాన్ని సాధించుకొని

వొచ్చినదారిని వెళ్లాను. అటువంటి జీవితం శామ్యూల్ అలెగ్జాండర్ది. వీరు బ్రతికినన్నాళ్లు బ్రతుకుతారు. మరణానికి భయపడరు. జీవించినందుకు పశ్చాత్తాపపడరు. ఆగస్టు 21, 1939 న అతను ఒక స్నేహితునికి వ్రాసిన ఉత్తరం ఈ గుణాన్నే నిరూపిస్తుంది.

"నేనిప్పుడు వ్రాయలేను. ఇక మనం కలవమేమో అని భయపడుతున్నాను. వొకవేళ ఈలోగా నేను సెలవు తీసుకున్నట్లు నువ్వే రిపోర్టయినా చదివితే విచారించకు. ఎందుకంటే నేను దాన్ని గాఢంగా కోరుకుంటున్నాను." అని వ్రాశాడు, ఆ ఉత్తరంలో. ఈవిధంగా అతను ఈ ప్రాపంచిక రంగంనుంచి సెలవు తీసుకున్నాడు. నవీన తత్వశాస్త్ర చరిత్రలో అతని శక్తిసామర్థ్యాలను గురించి రైట్, "అతను సంభాషణా చతురుడుగానూ, ఆలోచనలను రేపే ఉపన్యాసకుడుగానూ ప్రసిద్ధికెక్కాడు. అతని రచనలు సానుభూతితోనూ, సౌహార్దంతోనూ నిండివుంటై. శాస్త్రపరిశోధనలవల్ల వచ్చిన మార్పులకు సంబంధించిన తాత్విక ఫలితాల జ్ఞానాన్నీ, లలితకళలమీద అతనికున్న అభిమానాన్నీ అతని రచనలు ప్రతిబింబిస్తాయ్" అన్నాడు. అతని విధానాన్నీ, కృషినీ గురించి ఎన్సైక్లోపేడియా బ్రిటానికా ఈవిధంగా వ్రాసింది :—

"ప్రవక్తలు, ఇక తాత్విక విధాన నిర్మాణం అవసరం లేదని గట్టిగా, ధైర్యంగా చెప్పింతర్వాత, ఒక క్రొత్త తాత్విక విధానాన్ని నిర్మించటానికి పూనుకున్న ప్రథమ బ్రిటిషు తత్వవేత్త ఇతను. అతని, స్పేస్, టైమ్ డియటీ అనే గ్రంథంలో ఆకాశ కాలాలను గురించిన నూతన దృష్టీ, అత్యావసర

పరిణామవాదం- ఈ రెంటి సహాయంతో ఏర్పడిన, ఇంచుమించు స్పినోజా ఉద్దేశించిన "పాంథీజం" వంటి "పాంథీజం" సృష్టించబడింది.

అసలు వాస్తవికత కాలాకాశం. దీన్నుంచి వేరేకాలం, వేరే ఆకాశం అనే మాటలు ఉమ్మడి మాటలు. కాలాకాశం ఒక మహాసముద్రం. అందులోని సుడిగుండాలు పదార్థాలను సృష్టిస్తుంది. పదార్థాలు ఒకే విధానంలో, కదలికవల్ల పుట్టిన ప్రతిచర్యలు కాలాకాశాలకు, అన్నిటికీ వర్తించే కొన్ని గుణాలు వున్నవి. ఇవి వాటి స్వభావాలకు సంబంధించి వుంటవి. పదార్థాలకు ఇవికాక మరికొన్ని గుణాలు వుంటవి. అవి ప్రత్యేక పరిస్థితులవల్ల పుట్టినవి అయివుంటవి. ఇవి అన్నీ కలిసి ఒక కూటంగా తయారవుతవి..."

నవీన తత్వశాస్త్ర చరిత్రలో అలెగ్జాండర్ స్థానం చాలా ప్రత్యేకమైంది. అతని, 'స్పేస్, టైమ్, డీయటీ' అనే గ్రంథం ఈ శతాబ్దంలో వెలువడిన గ్రంథాలన్నిటిలోకీ అతి గంభీరమైంది. ఒక నిర్దుష్టమైన ఆదర్శం గలది. అతని ప్రత్యేకతను తెలుసుకోవటానికి, అతని తత్వశాస్త్రంయొక్క ముఖ్య లక్షణాలను మనం అవగాహన చేసుకోవాలి.

నవ్యవాస్తవికత్వం :—అలెగ్జాండర్, చైతన్యం అనేది ఎక్కడ వుంటుందో, అక్కడ ఒక వస్తువు మరొక వస్తువుతో

కలిసి కనపడుతుందని చెప్తాడు. మొదటి వస్తువుతో కలిసి కనపడటంవల్ల, రెండో వస్తువులో వచ్చే మార్పేమీ ఉండదు. నేను ఒక బల్లను చూచినప్పుడు ఆ బల్ల నాతో కలిసి కన పడుతూ వుందన్నమాట. నా చేతనశక్తి బల్లయొక్క ఉనికిని ఏవిధంగానూ మార్చలేదు. బల్ల నా సంబంధం లేకుండా దానంతట అది వుంటూనే వుంది. నేను ఒక చోటనుంచి, ఆ బల్లయొక్క ఒక కోణాన్ని చూడగలుగుతున్నాను. ఆకాశానికీ కాలానికీ సంబంధించిన మరికొన్ని కోణాలు ఆబల్లకు వున్నవి. అవి నాకు తెలియవు. అంతమాత్రాన నాకు తెలిసిన బల్ల మిథ్య అనటానికి వీల్లేదు. నేను చూసింది అసలు బల్లలోని భాగమే గాని, కాపీ కాదు.

"అలెగ్జాండర్ ఈ సిద్ధాంతాన్ని చివరదాకా లాగాడు. అతను ఈ సిద్ధాంతాన్ని జ్ఞాపకాలకూ, ఊహాచిత్రాలకూ, భ్రాంతులకూ కూడా వర్తింపజేశాడు. ఇప్పుడు మనం మద్రాసులో ఉండి, ఇంతకుముందు చూచిన హైదరాబాదుని ఊహించుకున్నా మనుకోండి. మనకు అనుభవంలోకి వచ్చే హైదరాబాదు మనం చూచిన నిజమైన హైదరాబాదే గాని దాని భావనా కాదు; ప్రతిబింబమూ కాదు... ఆమాటకివస్తే మనస్సు సృష్టించే భ్రాంతులన్నీ నిజాలే. ఏ కారణంవల్లో వక్రరూపాలు ధరించిన నిజాలు అవి. "మనస్సు కొత్తదాన్ని దేన్నీ సృష్టించలేదు. ఆలోచనద్వారా, హేతువాదంద్వారా అంతకుముందే స్వతంత్రంగా వుంటున్నవాటిని, మనస్సు ఒక క్రమపద్ధతిని 'అరేంజ్' చేస్తుందే గాని, మరేమీ చెయ్యలేదు. అసలు మనస్సు అనేది, వున్నవాటిని ఒక నిర్మాణంక్రిందకు తీసుకు

వొచ్చే క్రొత్తవ్యవస్థ” అని అలెగ్జాండర్ ఉద్దేశం.

అలెగ్జాండర్ సిద్ధాంతంలో మనం ముఖ్యంగా తెలుసుకోవలసిన విషయం ఆలోచనకూ, ఆనందానికీ వున్న తేడా. “నా చుట్టూ వున్న పదార్థాలను గురించి నేను, నాకు విడిగా, ఒకదానికి ఒకటి విడిగా, వున్న వస్తువులుగా ఆలోచిస్తాను. కాని, ఏ టెన్నీసో నేను ఆడుతున్నప్పుడు, నా కదలికలను గురించి ఆలోచించటమే కాక, దానివల్ల నాకు కలిగే ఆవేశాన్ని ఆనందిస్తాను. ఒక ప్రకృతిదృశ్యాన్ని చూచినప్పుడు, అది నాలో రేపిన ఆవేశాలను ఆనందిస్తాను.” అలెగ్జాండర్ దృష్టిలో, ఆనందం అంటే ఒక్క సంతోషమే కాదు. విచారం, దుఃఖం, అంతర్గత జీవితానికి సంబంధించిన ప్రతి అనుభూతీ ఆనందమే.

కాలం; ఆకాశం; తరగతులు:— అలెగ్జాండర్ దృష్టిలో, దేనిలోనుంచి ఈ పరిణామం వృద్ధిచెందిందో, ఇప్పటికీ దేనిలో వుంటూవుందో, అటువంటి అనాదివాస్తవికత, కాలాకాశాలు, ఈ దృష్టి, ఐన్‌స్టెన్, బెర్గ్‌సన్ మొదలయినవారు చెప్పేది తెలుసుకోకుండా, అలెగ్జాండర్‌కు కలిగివుండి వుండదు. పైవారి సిద్ధాంతాలను కొన్నిటిని ప్రతిపాదిస్తూ వాటి కొక ప్రత్యేకతను సిద్ధింపజేశాడు అలెగ్జాండర్. అనిత్యమైందీ ఆకాశానికి చెందందీ మరొకటి ఏదీ లేదు అతనికి. ఆకాశం కాలంలో నిండి వుంది. కాలం ఆకాశంతో నిండివుంది. ఖాళీగావుండే ఆకాశం, ఖాళీగా వుండేకాలం “ఏమీ లేకపోవటం” తో సమానం. అందులో ఉండటం అనేది క్రమంగా జరగటం అనేది ఉండదు. ఆకాశాన్ని ఆక్రమించుకొని వొకదాని తర్వాత వొకటిగా జరిగే క్షణాలే కాలం. సంఘటనలను గుర్తించుకోవటం అనేది లేక

పోతే, కాలంలో భూత భవిష్యత్ వర్తమానాలు అనేవి వుండవు.

ఒకదాన్నుంచి వొకటి విభాగించబడిన అనేక క్షణా లతో కూడుకొని వుంటుంది కాలం. మరల యే క్షణానికి ఆ క్షణం ప్రయాణంచేస్తూనే వుంటుంది. కదలకుండా వుండదు. ఆకాశంకూడా ఇంతే. ఆకాశం అనంతమైన "పాయింట్ల" తో కూడుకొని వుంటుంది. ఈ ఒక్కొక్క పాయింటూ అనేక పా యింట్లుగా విభజించబడివుంటుంది. మరల ప్రతి పాయింటుకీ, దానికి వుండే కొలతలు దానికుంటవి. లేకపోతే కొలతలులేని పాయింట్లతో, ఈ ఆకాశం ఎలా నిండి వుంటుంది? కాల ఆకా శాల ఏకత్వం ఎప్పుడైనా ఉన్నదా అంటే, అది యిదే పా యింటూ. క్షణం వొకటిగా వున్న ఈ సంఘటనే, ఎంత తక్కు వగా వుంటానికి వీలుందో అంతతక్కువ అవకాశం, ఎంత తక్కు వగా ఉంటానికి వీలుందో అంత తక్కువ కాలాన్ని ఆక్రమించు కొని వుంటమే ఏకత్వం. కాలం ఆకాశంయొక్క నాలుగో పరి మాణం కాదు. కాలానికి వొక్క పరిమాణమే వుంది. అదిదానికి సంబంధించిందే. అనంతకాలంలో వున్న ప్రతిక్షణం ఆకాశా న్నంతా ఆక్రమించుకొని వుంటుంది; ఆకాశంలో వున్న ప్రతి 'పాయింటూ' కాలం వున్నంత కాలం వుటుంది. ఈప్రపంచంలో ఏదీపూరకీనేవుండందు. ఆకాశకాలాల్లో ఏదోఒకవిధంగా కదులు తూనే వుంటుంది. బెర్గ్సన్ నిర్మించిన ప్రపంచానికి మల్లే అలె గ్జాండర్ ప్రపంచం కూడా ఎప్పుడూ మారుతూనే వుంటుంది. కాని వీరిద్దరికీ ఒక భేదంవుంది. కాలంతోపాటు ఆకాశంకూడా నిజమైన అస్తిత్వం కలదేనని అలెగ్జాండర్ భావిస్తాడు. దానికి ఇది వుండి తీరవలసింది అనికూడా చెప్తాడు.

గుణాలకు సంబంధించినంతవరకు నెమ్మదిగానో, త్వర గానో, ప్రతిదీ నిరంతరం మారుతూనే ఉంటుంది. అయినప్పటికీ కొరవడని కొన్ని స్వభావాలు వస్తువులకు ఎప్పుడూ వుండనే వుంటాయి. ఈ స్వభావాలను 'తరగతులు' అన్నాడు, అలెగ్జాండర్. కాన్టుకిమల్లే, అలెగ్జాండర్‌కి ఈ తరగతులకు కారణం, మనస్సు యొక్క నిర్మాణంకాదు. ఈ ప్రపంచంలో కనపడే వస్తువుల యొక్క ముఖ్యమైన, అన్నిటికీ చెందిన, అనాది లక్షణాలే ఈ తరగతులని అలెగ్జాండర్ విశ్వాసం కాబట్టి భౌతిక, మానసిక అనుభవాల్లో ఇవి వుంటూనే వుంటవి. వస్తువులు విభాగం అయి నప్పటికీ ఈ లక్షణాలు కాలంయొక్క, ఆకాశంయొక్క ముఖ్య గుణాలుగనక, అంతటా వుండనేవుంటాయి" అని అలెగ్జాండర్ ఉద్దేశం.

అత్యావసర పరిణామం:—పరిణామంలో అవసరాన్ని బట్టి క్రొత్తగుణాలు వొస్తాయని ఈ వాదం చెపుతుంది. ఈనాటికి వున్న జ్ఞానంతో ఈ గుణాలు అంతకు ముందున్న గుణాలలో నుంచి ఎలా వొచ్చినయ్యో, ఎలా వృద్ధిచెందినయ్యో మనం చెప్పలేం. ఇవి పైకి మరెక్కడనుంచో వొచ్చిపడిన క్రొత్తగుణా లుగా కనిపిస్తయి. పదార్థంలోనుంచి ప్రాణం, ప్రాణంలోనుంచి మనస్సు ఇందుకు ఉదాహరణాలు.

ఈ వాదాన్ని చర్చిస్తూ కెల్లీరైట్, ఆకాశం, కాలం, తరగతులూ మూలానికి సంబంధించిన గుణాలను కలిగినవి. ఇవి ప్రపంచానికి అన్నిటా సంబంధించినవి. ఇవి కాక, మన అను భవంలోకి వొచ్చే ప్రతి వస్తువుకీ, వీటికీ సంబంధం లేని మరికొన్ని గుణాలు, అనుభవంవల్ల తెలుసుకోబడేవి వుంటాయి. " అత్యావ

సర పరిణామం" యొక్క ప్రతి దశలోనూ పాతదశకు లక్షణాలు వుంటూనే, క్రొత్తదశకు చెందిన లక్షణాలు కలుస్తూవుంటవి" అన్నాడు.

ఈ విధంగా చెప్పుకున్న దానికంటె, స్పెన్సర్ యొక్క రిడక్షనిజంతో పోల్చి చూసుకుంటే ఈ వాదంయొక్క స్వభావం తేలిగ్గా అర్థమవుతుంది. స్పెన్సర్ పరిణామంలో అన్ని దశలనూ ఒకే కారణానికి ముడిపెట్టాడు. అతను పదార్థం, ప్రాణం, మనస్సూ-వీట్లవల్ల వచ్చిన భేదాలను గమనించలేదు. అన్నిటినీ పదార్థానికీ, కదలికకూ ముడిపెట్టాడు. ఈ పరిణామవాదులు, స్పెన్సర్ వొక విషయంలో సక్రమంగానూ, మరొక విషయంలో పొరపాటుగానూ ఊహించాడని చెపుతారు. మన శరీరాలు, మనస్సులూ అన్నీ పదార్థంయొక్క, కదలికయొక్క, నిర్మాణాలే, అనే స్పెన్సర్ ఉద్దేశాన్ని వీరు అంగీకరిస్తారు. శరీరంలేని చేతనశక్తి ఉండబోదని వీరు అంగీకరిస్తారు. కాని ఇంతవరకు చెప్పి, చెప్పవలసినది అంతా చెప్పాననుకోవటం స్పెన్సర్ చేసిన తప్పు. అతను ప్రాణం పదార్థంలో లేని కొన్ని గుణాలను కలిగి వుండటంయొక్క ప్రాముఖ్యతను గ్రహించలేకపోయాడు- అని వీరి వాదం.

భూమిమీద ప్రాణం కనుపించకముందు, మరొక గోళాన్నుంచి ఇక్కడికి ఎవ్వరైనా వచ్చి, భౌతిక రసాయనశాస్త్రాల జ్ఞానాన్ని సంపూర్ణంగా సంపాదించి ఆలోచించి పరిణామాన్ని ఈ జరిగినవిధంగా ఊహించలేడు. ప్రాణం బహిర్గతం అయింతర్వాత యాటమ్స్‌యొక్క, మోలెక్యూల్స్ యొక్క అన్ని రకాల కలయికలనూ తెలుసుకొనివున్నా, అతను మానసిక

శక్తిని ఊహించి ఉండలేకపోయేవాడు. కాబట్టి స్పెన్సర్ చెప్పి నట్లు, పదార్థాన్ని, కదలికనూ తీసుకొని, ప్రాణం, మనస్సూ మొదలయిన దశలు బహిర్గతం అవటాన్ని కారణయుక్తంగా విశదపరచలేం. ఈ దశలను జరిగిన సంఘటనలనుగా మాత్రమే చూస్తాడు శాస్త్రకారుడు. ఈ పరిణామవాదులు అటు స్పెన్సర్‌తోనూ, ఇటు ద్వంద్వాలను అంగీకరించే బెర్గసన్‌తోనూ ఏకీభవించరు. "పదార్థాన్ని భిన్నంగా, స్వతంత్రంగా, నడిపే శక్తి ప్రాణం" అని వీరు అంగీకరించరు. "కొత్తదశలో ఆర్గనైజ్ అయిన పదార్థమే ప్రాణం" అని వీరు అంటారు. పదార్థానికి సంబంధించిన ప్రాతగుణాలను ఉంచుకుంది; కొత్త గుణాలను కలుపుకుంది పరిణామం.

పరిణామంలో ఎన్ని దశలున్నాయి అనే విషయంలో వీరిలో వీరికి అభిప్రాయభేదాలు వున్నాయి. కాని పదార్థం, ప్రాణం, మనస్సూ ఈ మూడు దశలను గురించీ అందరి అభిప్రాయాలూ వొకటే. అలెగ్జాండర్ మాత్రం ప్రస్తుతం ఈ భూమిమీద అయిదు దశలకు తక్కువ కాకుండా వున్నాయనీ, ఆరో దశ రాబోతూవుందనీ పరిణామంలోని ఈ దశలకు అంతు వుండదనీ భావిస్తాడు; అతను భావించిన ఆరుదశలు ఇవి:

(1) అలెగ్జాండర్ లెక్కప్రకారం, క్రిందిఅంతస్థు, తరగతులవారీగా తేల్చబడిన ఆకాశ కాలాలకు సంబంధించినది. ఈ అంతస్థుని మనం సహజ జ్ఞానంతో తెలుసుకోగలం. దీన్నే కాన్టు "అన్షాన్గు" అన్నాడు. దీని సహాయంతోనే మనం కాలాకాశాలను తెలుసుకోవొచ్చు.

(2) భౌతిక పదార్థాలయొక్క గుణాలతో కూడుకున్న

అంతస్థు ఇది. వీటిని మనం "సెన్సేషన్స్" ద్వారా తెలుసుకో గలం. ఇందులో ముఖ్యమైనవి పరిమాణం, ఆకారం, సంఖ్య గమనం. మొత్తాన్ని జడత్వాన్ని, శక్తినీ ఈ అంతస్థుకి ఆపా దించాలో, ఇంకొక అంతస్థుకి ఆపాదించాలో అలెగ్జాండర్ గట్టిగా తేల్చలేదనే చెప్పాలి.

(3) ఈ అంతస్థు రంగు, ధ్వని, వాసన, వేడి మొదలయిన రెండవ రకం గుణాలకు సంబంధించినది. రంగుని కంటి ద్వారా, ధ్వనిని చెవిద్వారా తెలుసుకున్నట్లు, ఈ రెండవ రకం గుణాలను ఒక్కొక్క గుణాన్ని వొక్కొక్క ఇంద్రియంద్వారా తెలుసుకోగలుగుతాం. ఈ గుణాలు కూడా తమ అస్తిత్వానికి మనస్సుమీద ఆధారపడకుండా స్వతంత్రంగా వుండేవే! కాని, ఇవి వొకవస్తువుయొక్క స్వభావంతో కూడుకొని వుండక, వస్తువుకీ, దాని పరిసరాలకీ సంబబంధించి వుంటవి. రంగువిషయంలో కాంతీ, ధ్వనివిషయంలో గాలీ మనం ఇందుకు ఉదాహరణలుగా చెప్పుకోవొచ్చు. ఈ ప్రకారం చెప్పుకోవడం లూకే, బెర్క్లేల తత్వశాస్త్రాల సమన్వయంగా మనం పరిగణించవచ్చు. ప్రధానగుణాలు కాక, రెండవరకం గుణాలుకూడా యదార్థమైనవే! మనస్సుకి విడిగా, స్వతంత్రంగా వుంటేనే కాని, బయట ప్రపంచంలో హోదాలోమాత్రం వాటికీ, వీటికీ కొంచెం తేడా వుంటుంది" అని చెబుతాడు అలెంగ్జాడర్.

(4) ఇది ప్రాణానికి సంబంధించిన అంతస్థు. తక్కువ అంతస్థులకి సంబంధించిన గుణాలే కాక, కొన్ని కొత్తగుణాలు బహిర్గతం అయినై. అసలు పదార్థంలో భేదం లేదు. ఈగుణాలు ఒక రకంగా నిర్మాణమైన పదార్థంయొక్క ఫలితాలే! కండ

రాల కదలికా, ఆకలీ, ధాహం మొదలైనవాటిద్వారా మనం ప్రాణాన్ని తెలుసుకోగలుగుతున్నాం. వాస్తవిక వాదియైన అలెగ్జాండర్, వీటిని మనస్సుకి విడిగావున్న నిజమైన ప్రేరేపణాల క్రిందే పరిగణించాడు. అతనికి ఇవి నిజమైన ప్రపంచంలోని సంఘటనలే !

(5) ఇది మనస్సుకి సంబంధించిన అంతస్థు. ఈ అంతస్థుకి చెందిన లక్షణాలు మన ఆలోచనకు సంబంధించినవి కాదు. మనలో మనమే ఆనందించి, ఇతరుల ఆనందాన్ని సానుభూతితో తెలుసుకోగలిగిన లక్షణాలు ఇవి. "జీవితం అంతస్థులో వున్నవారు జీవితాన్ని ఆనందిస్తారు కాని, ఆస్వాదించరు. పైఅంతస్థుకు చెందినవారు మాత్రమే మనం ఆనందించే మానసిక స్థితిని ఆస్వాదించ గలుగుతారు" అన్నాడు అలెగ్జాండర్.

(6) ఇంకా భూమిమీద అవతరించని ఆనో అంతస్థు, 'దేవత' అంతస్థు. ఈ అంతస్థు గత అంతస్థులకంటే అభివృద్ధికరమైంది అని చెప్పటంకంటే, ఎక్కువ ఊహించటం కష్టం...

"నా మనస్సు నాకు, చెట్టుమాదిరిగా, బల్లమాదిరిగా లోకపదార్థం కాదు" అని చెపుతూ, దేవత అనే భావాన్ని 'స్పేస్, టైమ్, డియటీ' అనే గ్రంథంలో ఇలా విపులీకరించాడు అలెగ్జాండర్——'నాకంటే వృద్ధిచెందిన, అంటే మానసిక స్థితిని దాటిన మరొకరిని ఊహించుకోండి. అతన్ని 'దేవత' అంటాం. అతనికి మాత్రం నా చైతన్యం, చెట్టుతో సరైన పదార్థంగా కనుపిస్తుంది. చెట్టునీ, భూమినీ నేను కలిపి చూడగలిగినట్లే, అతను చెట్టునీ, చెట్టునీ సంబంధించిన నా ఆనం

దాన్నీ చూడగలుగుతాడు" అన్నాడు.

విలువలు:—అలెగ్జాండరుకి విలువలు మూడవ తరగతికి చెందిన గుణాలు. మొదటితరగతి గుణాలకు మల్లే ఇవి పదార్థాలకు వాటంతట వాటికి చెందినవి కావు; రెండవ తరగతి గుణాలకు మల్లే పరిసరాలకు సంబంధించిన పదార్థాల గుణాలూ కావు. మొదటి రెండు రకాలూ, గుణాలూ, స్వతంత్రంగా అస్తిత్వం కలవి. తమ అస్తిత్వానికి మనస్సుమీద ఆధారపడి లేవు. విలువలు అలా కాదు. అవి మనకూ పదార్థాలకూ వున్న సంబంధంమీద ఆధారపడి వుంటవి. మనస్సుకి విడిగా వుండలేవు...

అలెగ్జాండర్ తత్వశాస్త్రంలోని ముఖ్యలక్షణా లివి. ఈ లక్షణాలను మనం పరిశీలిస్తే అలెగ్జాండర్ మానవుణ్ణి భూమిమీద నిలిపి, అతనికి వొక నిర్దుష్టమైన దృష్టిని ఇవ్వటానికి తీవ్రంగా ప్రయత్నించాడని తెలుస్తుంది. "ఇతరులకు నిరాశా, తప్పుకు తిరిగే అవకాశం కనపడినచోట అలెగ్జాండర్‌కు ఆనందం కనుపించింది. అలెగ్జాండర్ దృష్టిలో మానవుడు ప్రకృతికి విడిగా లేడు. ప్రకృతిలోనే వున్నాడు. ఈ ప్రపంచం వొక పద్ధతికి లోనైవున్నదే. ఇది కాలంతోనూ ఆకాశంతోనూ కూడుకొనివున్న వొక విధానం. దీనికి అర్థం వుంది; వొక పొందిక వుంది; ఏకత్వం వుంది" అన్నాడు. మిల్టన్ ఆర్. కొన్విడ్జి తాను వ్రాసిన 'విలువయొక్క స్వభావం' అనేగ్రంథంలో. అదేగ్రంథంలో మరొకచోట "ఈప్రపంచంలో మనిషికీ,మనస్సుకీ ఉచిత స్థానాలు కల్పించటం అలెగ్జాండర్ యొక్క ఉద్దేశం. వాస్తవిక వాదిగా అతను పదార్థాలకు

మనస్సుయొక్క అహంవల్ల పూయబడిన రంగును మాపటం ఒక పనిగానూ, అంతటితో ఆగక మనస్సుతోపాటు వాటికీ స్వతంత్రతను కలిపించటం ఇంకొక పనిగానూ పెట్టుకున్నాడు. అతని వాస్తవిక సిద్ధాంతం ఈ ప్రపంచంలో మానవునికి అతని అపేక్షలకీ ఒక స్థానాన్ని కల్పించటంలో ఆగలేదు. పదార్థాల భౌతిక స్వభావం అన్నిటికీ వర్తిస్తుందనీ, ఒక కోణంనుంచి చూస్తే అన్నీ స్వభావసిద్ధమైనవిగానూ, మెకానికల్‌గానూ కనిపిస్తవనీ నమ్మకం కలిగేటట్టు చేసింది" అన్నాడు.

౬

నవ్యవాస్తవికోద్యమం శాస్త్రజ్ఞానంవల్ల పుట్టిన ఉద్యమం. పాశ్చాత్యదేశాల్లో లేచి వ్యాపకానికి పరిస్థితులు బాగా దోహదం చేశాయి. దీనికి దోహదంచేసి, వాస్తవిక ఉద్యమం యొక్క అవుసరాన్ని తెచ్చిపెట్టిన పరిస్థితులను జోసెఫ్ యల్. బ్లా "మానవులూ—ఉద్యమాలూ" అనే గ్రంథంలో చక్కగా చిత్రించాడు.

"కాన్టు శాస్త్రజ్ఞానానికి కొన్ని హద్దులు పెట్టదలిస్తే, అతని అనుచరులు ఈ ప్రయత్నాన్ని 'అతనికి ప్రకృతిశాస్త్రాల మీద నమ్మకం లేక పోవటంగా' అర్థంచేసుకొని, వాస్తవికత్వాన్ని తెలుసుకోటానికి సైన్సుకి అతీతంగా ఉండే ఒక దృష్టిని ప్రోత్సహించారు. "అనుభవంమీద ఆధారపడే శాస్త్రం యదార్థాన్ని తెలుసుకోలేరు" అన్నారు. "భౌతిక

ప్రపంచాన్ని అధిగమించి ఊహించగల తాత్విక ఊహాలే ఇందుకు తగినవి" అని ప్రకటించారు. మొత్తం ప్రపంచాన్ని అర్థం చేసుకోటానికి ఈ "తాత్విక సత్యాన్ని" అనుసరించటం కంటే వేరు మార్గం లేదు" అన్నారు.

ఈ మార్గం ప్రకారం యదార్థం కొందరికి మనస్సుగా కనిపించింది. మరికొందరికి పురుషుడుగా కనిపించింది; ఇంకొందరికి "ఇచ్ఛ"గా కనిపించింది. మానవ జ్ఞానానికి సంబంధించిన పదార్థాలు వాటిని తెలుసుకునే ప్రయత్నంలో మారుతుంటాయనీ, కాబట్టి తెలుసుకోవటం అనేది ఎన్నడూ జరగదనీ చెప్పి, భావవాదం వీటన్నిటికో సహించింది కాని తెలుసుకోలేమని తెలుసుకొని, తెలుసుకోటానికి ప్రయత్నించటం మానవ ప్రయత్నాన్నీ, ఆ మాటకు వొస్తే జీవితాన్నే అపహాస్యం పాలుచేసింది. ఈ చక్రంనుంచి తప్పించుకోటానికి మానవునికి, మనం తెలుసుకున్నా తెలుసుకోలేకపోయినా అసలు వాస్తవికత వొకటి వున్నదనీ, అది మనం తెలుసుకోటానికి విడిగా స్వతంత్రంగా వుంటూవుందనీ మనం తెలుసుకునే ప్రయత్నం దాన్నేవిధంగానూ బాధించదనీ చెప్పే సిద్ధాంతం కావలసివొచ్చింది. అదే నవ్యవాస్తవిక తత్వం. అనాడు వొచ్చిన ఈ మార్పుని పారింగ్టన్ ఈవిధంగా వర్ణించాడు:

"సైన్సు ప్రపంచాన్ని గురించి అంతకుముందు మేధావులకూ, ప్రజాసామాన్యానికీ వున్న అభిప్రాయాలను పూర్తిగా మార్చివేసింది. శాస్త్ర పరిశోధనలు "ఈ ప్రపంచం కరుణామయం" అనేభావాన్ని త్రోసివేసినై. ఈప్రపంచం జీవశాస్త్రం ఊహించిందానికంటే విశాలమైందీ, ఉత్సాహరహితమైందీ అని

ప్రకృతి శాస్త్రాలు చెప్ప నారంభించినై. ఈ శాస్త్రాలు ప్రపంచాన్ని యాక్షన్ ,రియాక్షన్ రూపంలో బహిర్గతం అవుతున్న శక్తివల్ల నిలబడివున్న వొక చలనయంత్రంగా వర్ణించటానికి పూనుకున్నాయి. దీనివల్ల అంతకు ముదుతిరంవారు ఊహించిన దేవుళ్ళ రూపాలు మార్చారు" అన్నాడు.

వాస్తవిక తత్వశాస్త్రానికి శాస్త్రజ్ఞానమే పునాది. అందువల్ల వాస్తవిక వాదప్రముఖులు తత్వశాస్త్రాన్ని కూడా సైన్సుగానే పరిగణించారు. అలెగ్జాండర్ "స్పేస్, టైమ్, డీయటీ" అనే తన గ్రంథంలో తత్వశాస్త్రానికీ సైన్సుకీ వున్న భేదాన్ని చర్చిస్తూ, "ఈ రెంటికీ అవి చర్చించే విషయాల స్వభావాల్లో తప్ప, అనుసరించే విధానంలో భేదం ఏమీ లేదు" అన్నాడు. అని పోలికలను ఈ విధంగా క్రోడీకరించాడు.

(1) రెంటి విధానం అనుభవంమీాద ఆధారపడింది.

(2) రెండూ తాము తెలుసుకోదలచిన విషయాలను,ఆలోచనతో కూడిన వర్ణనద్వారానూ, విమర్శద్వారానూ, తెలుసుకో దలచినవే.

(3) తాము సేకరించిన విషయాలను, వొక పద్ధతిన కూర్చటానికిగాను, రెండూ వొక ఆధారాన్ని కల్పించుకునేవే.

(4) ఈ రెండూ విషయ సంగ్రహణనుబట్టి వొక హేతువాద విధానాన్ని నిర్మించటంకంటే, చెయ్యగలిగింది ఏమీ లేదు.

౭

"మానవ ప్రయత్నానికి విలువ వుందా; లేదా?" "మానవుడు స్వతంత్రుడు కాదా?" అనే ప్రశ్నలకు అలెగ్జాండర్ ఒకప్పుడు హెగెల్‌లాగానూ, మరొకప్పుడు స్పినోజాలాగానూ మాట్లాడుతాడు. చేస్తున్నది నేను అనే ఆనందం నాకు కలిగితే నేను స్వతంత్రుడనన్నమాటే. చెయ్యటంలో వున్న ఆనందాన్ని నేను అనుభవించలేక పోయినప్పుడు నేను అస్వతంత్రుణ్ణిగా పనిచేస్తున్నట్లే! దానికి కారణం అయిన మానసికస్థితి కనపడనప్పుడు వొచ్చినకోపం, నేను అస్వతంత్రుణ్నానే చెపుతుంది. అయినప్పటికీ, మనం అస్వతంత్రులం అని భావించుకున్నప్పటికీ, మనబాధ్యతలు పోవు.

"స్వతంత్రం" లో రెండు రకాలున్నాయి.

1. బయటి వొత్తిడి లేకపోవటం మాత్రం. ఈ స్థితిలో మానవుడు తన ఆవేశాలకు లోనయ్యే తాను ప్రవర్తిస్తాడు. తన పనులకు తానే బాధ్యుడవుతాడు.

2. తన ప్రవర్తన తన స్వభావంలో నుంచి పుట్టినపుడు; తన పూర్ణ ప్రవృత్తిపై ప్రవర్తనకు కారణం అయినప్పుడు.

తన పూర్ణ ప్రవృత్తి కారణంగా ప్రవర్తించే మనిషి సత్పురుషుడు. ఎందుకంటే, అతను చేసే పనుల్లో పొందికవుంది. అతను చేసే పనులకూ, సంఘ శ్రేయస్సుకీ వైరుధ్యం అనేది ఉండదు.

మొదటి తరగతి ప్రకారం మంచివాడూ, చెడువాడూ

కూడా స్వతంత్రులే. రెండో తరగతి ప్రకారం మంచివాడు మాత్రం స్వతంత్రుడౌతున్నాడు.

ఇంతవరకు అలెగ్జాండర్ సిద్ధాంతం, హెగెల్ సిద్ధాంతానికి మక్కీనే నడిచింది. ఈ సిద్ధాంతాన్ని తన పరిణామ వాదంలో చిత్రంగా ఇముడ్చుకున్నాడు. అలెగ్జాండర్ అతని పరిణామ వాదంలో ప్రతిదశా, తనచేష్టలను తాను ఆనందిస్తుంది; తన క్రింద దశకు చెందిన చర్యలను పరించి ఆలోచిస్తుంది. ఈ విధంగా అణువులు, తమ కదలిక వరకూ స్వతంత్రాన్నే అనుభవిస్తున్నాయి. ఆలోచించే కాల ఆకాశాలకు కట్టుబడి వున్నాడు. మొక్క తనకు తాను స్వాతంత్ర్యాన్నే అనుభవిస్తూ వుంది. పై దశకు చెందిన మనకు మాత్రం బానిసబ్రతుకు బ్రతుకుతున్నట్లు కనిపిస్తూవుంది. ఈ దశనుండి చూస్తున్న దేవతకు మన మానసికప్రవృత్తులు ముందుగా నిర్ణయింపబడి అస్వతంత్రతగా వున్నట్లే కనిపిస్తాయి. ఈ దశకు చెందిన మనంమాత్రం స్వాతంత్ర్యాన్ని అనుభవిస్తున్నట్లే భావిస్తాం.

అలెగ్జాండరు యొక్క ఈ సిద్ధాంతంలో అటు హెగెల్ వాదం, ఇటు స్పినోజావాదం, రెండూ వున్నాయని ముందే చెప్పుకున్నాం. ఈ రెంటినీ సమన్వయం ఎంతవరకు చెయ్యగలిగాడనేది ప్రశ్న.

జాగ్రత్తగా పరిశీలిస్తే స్వాతంత్ర్యాన్ని గురించి అలెగ్జాండర్ అభిప్రాయాలు, నవ్య తత్వశాస్త్ర చరిత్రలో, రైట్ చెప్పిన పద్ధతికి తేలుతుంది. "నవ్యవాస్తవిక వాదుల్లో ఇటీవల ఒక గుణం కనిపిస్తూవుంది. అందులో అలెగ్జాండర్ ముఖ్యుడు. వీరు పరిణామం మానసిక దశకు వొచ్చేటప్పటికి విలువల్లో,

స్వాతంత్ర్యంలో నూతనాధ్యాయం వొచ్చినట్లు భావిస్తున్నారు," అన్నారు.

నవ్యవాస్తవిక వాదానికీ, ప్రెగ్మాటిజానికీ, నవ్యవాస్తవిక వాదానికీ, భావవాదానికీ వున్న భేదాన్ని కొలంబియా విశ్వవిద్యాలయానికి చెందిన జోసెఫ్ యల్. బ్లా చక్కగా వ్యక్త పరిచాడు. ఈ అభిప్రాయాలను తెలుసుకోకుండా నవ్యవాస్తవికత మీద ఏ వ్యాసమూ పూర్తి అయినట్లు కాదు. అతను నవ్యవాస్తవికత్వానికీ, ప్రెగ్మాటిజానికీ, వున్న మూల భేదాన్ని ఈ విధంగా చెప్పాడు:

"యదార్థ సంఘటనలకు ఆలోచనను కలపటమే భావాలవల్ల వొచ్చేభేదమని నవ్యవాస్తవిక వాదం చెపుతుంది. ఆలోచన, ఆలోచనకు సరియైన పదార్థాల్లో ముఖ్యమైన మార్పులను కలిగించదని ఈ వాదం చెప్రుతుంది. కాని జ్ఞానం యొక్క పని, యదార్థ సంఘటనలను తెలియజెప్పటం మాత్ర మేనని ప్రెగ్మాటిజం అంగీకరించదు. ఈ వాదానికి యదార్థ సంఘటనలు అనేవి ముందు వుండవు. తెలుసుకునే విధానంలో అవి యదార్థ సంఘటనలు అవుతున్నాయి..."

"సంఘటనలను నిర్మించే విధానంలో ఆలోచన ఒక భాగం; ప్రతి సిద్ధాంతం మారే విధానం లో వున్న అనుభవమే," అంటుంది. ప్రెగ్మాటిజం.

ఇక, భావవాదానికీ, నవ్యవాస్తవికత్వానికీవున్న భేదం అతను ఇలా సంక్షిప్తంగా చెప్పారు– "ఏదో ఒక విధంగా తెలుసు కోవటం అనేదిలేకుండా యదార్థం అనేదివుండదు. తెలుసుకున్నది "నేనై" తే అది "సబ్జక్టివ్" భావవాదం అవుతుంది;

యాబ్‌సొల్యూట్ మనస్సయితే అది, "యాబ్సొల్యూట్" భావవాదం అవుతుంది. ఈ తెలుసుకోవటం సాంఘికం అయితే అది,"ఆబ్జక్టివ్" భావవాదం అవుతుంది. నవ్య వాస్తవికత్వం మాత్రం, మానవుడు తెలుసుకోటానికి స్వతంత్రంగా వుంటుంది. "యదార్థం" అని చెపుతుంది," అన్నాడు.

సహజ వాస్తవికత్వం, వాస్తవికత్వానికీ మనకు కనపడే దానికీ, భేదం లేదని చెపుతుంది. ఉన్నదే మనకు కనబడుతూంది; చూచేదానికీ, చూడబడేదానికీ మధ్య ఏదీ జోక్యం కలిగించుకొని వాస్తవికత్వాన్ని మనకు తెలియకుండా చెయ్యటం లేదని చెపుతుంది. మనం చూస్తున్నాం. చూచింది నిజం క్రింద తీసుకొని ప్రవర్తిస్తున్నాం. కొన్నిట్లో కాకపోయినా, కొన్నిట్లో అయినా అనుకున్న ఫలితాలను పొందగలుగుతున్నాం. కాబట్టి మనం చూచేది యదార్థమే అయివుండాలి.

ఇలా భావించటంవల్ల కొన్ని చిక్కులు కొలగుతున్నాయి. అన్నిటికన్నా ముఖ్యం అసలు ప్రపంచమే లేదు. 'జగం మిధ్య, పలాయనం మిధ్య' అనే స్థితికి రావలసిన అవసరం లేకుండా పోతూంది. ఇంతవరకు నిజమే గాని, ఈ దృష్టి మరొక కొత్త చిక్కును తెచ్చిపెడుతూవుంది. ఉన్నదాన్ని మనం తెలుసుకుంటున్నప్పుడు చూచేదానికీ, చూడబడేదానికీ మధ్య ఏదీ జోక్యం కలిగించుకోనప్పుడు పొరపాటూ, భ్రాంతీ అనేవి ఎలా కలుగుతున్నవి ?

ఈ ప్రశ్నకు సహజ వాస్తవిక వాదులు జవాబు చెప్ప లేదు. ఈ ప్రశ్నకు జవాబుగా డిస్కార్టిస్‌లోకే మొదలయిన తత్వవేత్తలు ద్వంద్వ సిద్ధాంతాన్ని సృష్టించారు. ఈ సిద్ధాంతం

తెలుసుకునేది వేరూ, తెలుసుకోబడేది వేరూ అని చెబుతుంది. తెలుసుకునేదీ, తెలుసుకోబడేదీ వేరు అవటంవల్ల, తెలుసుకోవటంలో పొరపాట్లూ, భ్రాంతులూ కలుగుతున్నాయని చెబుతుంది. ఈ విధంగా సహజ వాస్తవికవాదం తెచ్చిపెట్టిన చిక్కును ఈ ద్వంద్వవాదం విడదీసింది. కాని, ఈ వాదం చేసిన పని అంతవరకే. పై చిక్కును విడదియ్యటంకోసం, "అసలు వాస్తవికత్వాన్ని తెలుసుకోలేం" అనే పరిస్థితిని అంగీకరించవలసి వచ్చి, అంగీకరించింది. "నవ్య వాస్తవికత" అనే గ్రంథంలో చెప్పినట్లు, ఈ వాదం "మనస్సు తన భావాలనూ, స్థితులనూ మాత్రమే తాను తెలుసుకుంటూ వుందిగాని, బాహ్య పదార్థాలను తెలుసుకోవటం లేదు."

ఈ విధంగా ద్వంద్వ సిద్ధాంతం తాను విడదీసిన చిక్కుకంటే పెద్ద చిక్కును తెచ్చిపెట్టింది. మరో రకంగా చెప్పుకోవాలంటే, "మనం ప్రస్తుతం తెలుసుకుంటున్నది యదార్థ ప్రపంచాన్ని కాదు; దాని ప్రతిబింబాన్ని మాత్రమే" అనే నిర్ణయానికి వచ్చింది.

భావవాదం ఈ చిక్కును విడదియ్యటానికి పూనుకుంది. ఈ వాదం మనస్సుకి విడిగా వున్న బాహ్యప్రపంచాన్ని వొదిలివేసి, మనస్సులూ, మానసిక స్థితులూ వున్న ప్రపంచాన్నే గమనంలోకి తీసుకుంటుంది. "చూచేది లేకుండా చూడబడేది లేదు. చైతన్యం లేకుండా అస్తిత్వం లేదు" అని ఈ వాదం చెపుతుంది.

ఇటువంటి అల్లకల్లోలంలోకి "నవ్య వాస్తవికత" అడుగు పెట్టింది. అడుగుపెట్టి మనం తెలుసుకున్నా, లేకపోయినా

వాస్తవికత అనేది స్వతంత్రంగా వున్నదని ముందు నిర్ధారించింది, మనం చూడగలిగేది వాస్తవికతనే అన్నది. అయితే, వాస్తవికతను మనం సంపూర్ణంగా చూడలేక పోతున్నాంగనక, ఊహించటానికి కొంత అవసరం కలగటం, దానివల్ల భ్రమ, ప్రమాదాలకు చోటు దొరకటం జరిగింది అని చెప్పింది. పరిణామ వాదాన్ని అంగీకరించి మనస్సుకి అందులో ఈ నాటికి వున్న దశల్లో అగ్రస్థానం ఇచ్చింది. తత్వశాస్త్రాన్ని మేఘాలలో నుంచి క్రిందకు లాగి భూమిమీద నిలబెట్టింది. శాస్త్ర జ్ఞానంమీద ఆధారపడేటట్లు చేసి దానికి ఒక "ప్రత్యేకతను" లేకుండా చేసింది.

-ƒ€ €ƒ-

"ప్రెగ్మాటిస్టు" తత్త్వవేత్త విలియం జేమ్సు

విలియమ్ జేమ్స్‌కి ముందు అమెరికాలో తత్వశాస్త్రం, యూరప్ దేశాల తత్త్వశాస్త్రాన్నే అనుకరిస్తూవుండేది. స్థలం మార్పు తప్ప, సంస్కారం, దృష్టీ, ముఖ్యసూత్రాలూ అన్నీ వొకటిగానేవుండేవి. విలియం జేమ్స్‌తో ఈ పరిస్థితి మారిపోయింది. అతని తత్త్వశాస్త్రం అమెరికా దేశంయొక్క టెంపర్ని ప్రతిబింబించటం మొదలు పెట్టింది. విల్ డూరాన్టు తాను ప్రచురించిన "తత్త్వశాస్త్ర కథ" లో జేమ్స్‌నిగురించి వ్రాస్తూ, అతని కంఠధ్వనీ, అతను వాడే పదాలూ, ప్రయోగాలూ, అన్నీ అమెరికాకి చెందినవే. అమెరికా సంఘంలో ఎక్కువగా వాడబడే "డబ్బు విలువ", "ఫలితాలు", "లాభాలు" మొదలైన పదాలను వాడి, అతను తన ఆలోచనలను సామాన్యపౌరుని అందుబాటులోకి తీసుకు వెళ్ళటానికి ఉత్సాహించాడు. అతను శాంతాయన, హెన్రీ జేమ్సు మొదలైన వారివలె పై స్థితిలో వున్నవారు మాట్లాడినట్లు మాట్లాడక, అందరికి అందుబాటులో వుండేటట్లు, అర్థం అయ్యేటట్లు మాట్లాడేవాడు" అన్నాడు. "శాంతాయన యూరప్ దేశాల సంస్కారంలో మునిగి తేలినవాడు మాట్లాడినట్లు మాట్లాడితే, విలియంజేమ్సు అమెరికా నేల నుంచి పెళ్ళగిలి వొచ్చినవాడు మాట్లాడినట్లు మాట్లాడేవాడు. పాల్ హెన్లీ "క్లాసికల్ అమెరికన్ తత్త్వవేత్తలు" అనే గ్రంథంలో, "ప్రపంచం దృష్టిలో విలియం జేమ్సు అమెరికన్ తత్త్వశాస్త్ర ప్రతినిధిగా పరిగణించబడతాడు. పాశ్చాత్య తత్త్వశాస్త్రంయొక్క పలుకుబడిని విదిలించుకొని, తన కాళ్ళమీద

తాను నిలబడటానికి అమెరికా దేశంయొక్క ఆలోచన చేసే ప్రయత్నం ఈ దశకు చెందిందే. ఈ అభివృద్ధికి జేమ్సు చాలా సహాయం చేశాడు. అతని తత్త్వశాస్త్రం స్వభావంలోనూ, విన్యాసనైఖరిలోనూ, పూర్తిగా అమెరికా దేశానికి చెందింది. అతని సిద్ధాంతంఅయిన ప్రెగ్మాటిజానికీ, యూరప్ దేశాలలోని కొన్ని భావలకూ కొద్దిపాటి పోలికలున్నా, మొత్తంమీద ఆ సిద్ధాంతం అమెరికా దేశంలో పుట్టిన సిద్ధాంతంగానే భావించబడింది", అన్నాడు.

విలియం జేమ్సుని పాతను జీర్ణించుకొని క్రొత్తకు కారకుడైన తత్త్వవేత్త అని చెప్పవచ్చు. అందుకనే అతని తర్వాత వొచ్చిన తత్త్వవేత్తలందరూ, వారిలో వారికి ఎన్ని అభిప్రాయ భేదాలున్నా జేమ్సుని గౌరవిస్తారు; గురువుగా భావిస్తారు. తమ దృష్టికి అతను ఏదో వొక విధంగా కారకుడని చెప్పుకోటానికి ప్రయత్నిస్తారు. ఈ విషయాన్ని ప్రస్తావిస్తూ, బెర్ట్రెండ్ రస్సెల్ తాను వ్రాసిన "పాశ్చాత్య తాత్త్విక చరిత్ర"లో, "ఒక్క శాంతాయనతప్ప మిగిలిన తత్త్వవేత్తలందరూ అతణ్ని గౌరవించే వారే" అని వ్రాశాడు. "అతనంటే భక్తిని చూపనివాడు, నేను ఎరిగినంతవరకు శాంతాయన వొక్కడే. డాక్టరేట్ కోసం శాంతాయన వ్రాసిన వ్యాసాన్ని జేమ్సు, "పండిన కుళ్ళుడు" అన్నాడు. స్వభావాలలోనే వీరిద్దరికీ వైరుధ్యవుంది. అది దాటటానికి వీలులేనంత వైరుధ్యం. శాంతాయనకు మతం అంటే యిష్టమే. కాని, ఆ ఇష్టం జేమ్సు ఇష్టంవంటిదికాదు. జేమ్సుకి మల్లే నీతిగా బ్రతకటానికి ఉపయోగపడుతుందనే ఉద్దేశంతో కాక మతాన్ని శాంతాయన, చారిత్రక దృష్టితో, రస దృష్టితో

ప్రేమించేవాడు. ఈ కారణంచేత ప్రొటెస్టెంట్ మతానికంటే కాథలిక్ మతాన్ని సమర్థించేవాడు. "సత్ప్రవర్తన ముఖ్యం. అనుకునే జేమ్సుకి ఇది గిట్టేదికాదు. అతని ప్రజాస్వామిక స్వభావం తత్త్వవేత్తలకు వొక సత్యం. మామూలు ప్రజలకు వొక సత్యం వుంటుందని అంగీకరించటానికి ఎదురు తిరిగేది–" అన్నాడు.

తనకు ముందున్న తత్వవేత్తలకువలె కాక, జేమ్సు ఆలోచనలు ఎప్పుడు, భౌతిక ప్రపంచానికి సంబంధించే వుండేవి. మామూలు ప్రజలకు సహాయకారిగానే వుండేవి. సంఘానికి అతీతంగావుండే తర్కంలో, వివాదాలలో, ఊహాలలో అతనికి ఏ మాత్రం నమ్మకంవుండేది కాదు. "మనం ఆలోచించినా, ఏం చేసినా, మానవ శ్రేయస్సుకే కాబట్టి ఏ వంకతో మానవునికి అపకారం జరిగినా అది సహింపదగ్గదికాదు" అని అతని ఉద్దేశం. అందుకనే ప్రెగ్మాటిజం అతనికి నచ్చింది. ప్రెగ్మాటిజం ఒక భావం యొక్క మంచిచెడ్డలను, దాని ఆచరణవల్ల వొచ్చే ఫలితాలను బట్టి నిశ్చయించాలి అని చెపుతుంది. ఆలోచనకూ, పదార్థానికీ పైకి ఎంత భేదం కనిపించినా, ఆలోచన పదార్థం యొక్క ప్రతి బింబమేననీ, ఇంకొకరకమైన అస్తిత్వం దానికి లేదనీ జేమ్సు విశ్వాసం. అంతేకాక ఈ ప్రతిబింబం కొందరు భావిస్తున్నట్లు కాక అసలుయొక్క సరైన ప్రతిబింబమే అని కూడా అతని విశ్వాసం. "హ్యూమ్ మొదలైన తత్వవేత్తలు భావించినట్లు అది విభాగాలను మాత్రమే ప్రతిబింబించదు. వాటి సంబంధాలను కూడా ప్రతిబింబిస్తుంది. ఒక సందర్భానికి చెందిన అన్నిటినీ అది చూడగలుగుతుంది. సందర్భానికి దాన్ని చూచే

దానికి మధ్య దేని జోక్యమూ వుండకూడాను". ఈ విధంగా భావించాడు జేమ్సు. అందువల్ల కాన్టుని కలవరపెట్టిన "తెలుసుకోవటం ఎలా?" అనే సమస్య అతన్ని ఏ మాత్రం కలవర పెట్టలేదు.

తెలియని మహాశక్తిదానికోసం మనకు కనపడే వాస్తవికత్వాన్ని వొదులుకోవటం జేమ్సుకి అర్థంలేని పనిగా కనిపించింది. కాబట్టి అతను అతని శక్తినంతటినీ ఏ సమ్మకాల ఫలితాలు సంఘ శ్రేయస్సుకి వినియోగపడుతున్నవో వాటిని సమర్థించి ప్రచారం చెయ్యటానికి వినియోగించాడు. అంతకుముందు బ్రిటిష్ తత్త్వవేత్తలు ఆలోచనను భావాల కలయికగా మాత్రమే ఊహించారు. జేమ్సు ఈ అభిప్రాయంతో ఏకీభవించక ఆలోచన ఒక ప్రవాహంవంటిదనీ, అందులోకి భావాలు వొచ్చిపోతుంటాయనీ చెప్పాడు. చైతన్యానికి భావవాదులు పూసిన రంగులనూ, దాన్ని ఆధారంగా తీసుకొని వారు నిర్మించిన భవంతులనూ పరిశుభ్రంగా తుడిచివేసి, దాని నిజస్వరూపాన్ని లోకం ఎదుట పెట్టాడు. చైతన్యాన్ని గురించి జేమ్సు అభిప్రాయాన్ని డూరాన్టు ఈ విధంగా విపులీకరించాడు—"చైతన్యం అనేది ఒక వస్తువు కాదు; ఒక ప్రత్యేక తత్త్వం కాదు; సంబంధాలకు సంబంధించి అనుక్షణం మారే ఒక విధానం. అది పదార్థాల సంబంధం యొక్కా, సంఘటనల యొక్కా పర్యవసానంతో ఆలోచనల సంబంధం, పర్యవసానం కలిసే చోటు. అటువంటప్పుడు అది ఆలోచనలోకి అకస్మాత్తుగా వచ్చే ఒక దృశ్యం అవదు. వాస్తవికత్వమే అవుతుంది. దీనికి కారణం—ఈ దృశ్యానికీ, కనపడేదానికీ వెనక ఏమీ లేకపోవటమే!

అంతేకాక అనుభవానికి చెందిన ఈ విధానం వెనక ఒక 'ఆత్మ'ను కనిపెట్టవలసిన అవుసరం కూడా లేదు. పరిపూర్ణత అనేది ఏ విధంగా ప్రాపంచిక సంబంధాల మొత్తమో అదే విధంగా 'ఆత్మ' అనేది మానసిక అనుభవాల మొత్తం" అన్నాడు.

చైతన్యాన్ని ఈ విధంగా విప్పి చెప్పి, తత్వవేత్తల దృష్టిని ప్రపంచంవైపుకి త్రిప్పాడు జేమ్సు. ప్రపంచంలో ఇక మిగిలింది ప్రజలూ, వారి శ్రేయస్సూ. "ప్రజల శ్రేయస్సుకు వ్యతిరేకంగా ఉండే ప్రతి భావనా తప్పే" అన్నాడు. "ప్రజలను కష్టనష్టాలకు గురిచేసే ప్రతి సిద్ధాంతమూ తప్పే" అన్నాడు. "ప్రిన్సిపిల్స ఆఫ్ సైకాలజి" అనే పుస్తకంలో తన దృష్టిని ఈ విధంగా విశద పరిచాడు—"ఏ తత్వశాస్త్రమయినా మిగిలిన విషయాల్లో ఎంత నిర్దుష్టంగా వున్నా ఈ రెండు తప్పుల్లో ఏ వొక్క తప్పు చేసినా ఎందుకూ కొరగానిదౌతుంది. (1) మన ప్రియమైన కోర్కెలనూ, మనం పదిలపరచుకున్న ఆశలనూ గందరగోళపరచి తృణీకరించటం ఇందులో మొదటి తప్పు. (2) రెండవతప్పు ఇంతకంటే ప్రమాదమైంది. మన సహజకోర్కెలకు నైరుద్ధ్యం కల్పించిన దానికంటే ఆ కోర్కెలకు వొక ఆదర్శాన్ని ఇవ్వలేక పోవటం ఘోరమైన తప్పు. మన కోర్కెలకు తగిన ఆదర్శాన్ని చూపలేని తత్వశాస్త్రం, మన కోర్కెలకున్న ఆదర్శాన్ని రూపు మాపే తత్వశాస్త్రం ఘోరకలికే దారి తీస్తుంది. నిరాశా వాదానికంటే ప్రమాదకరమైన విముఖత్వాన్ని లేపుతుంది... ఈ కారణంవల్లే భౌతిక వాదాన్ని అంతా అనుసరించరు" అన్నాడు.

౨

తత్వశాస్త్రచరిత్ర పరిశీలిస్తే మన కొక విషయం ప్రస్ఫుటంగా కనిపిస్తుంది. ఈ లోకంలో మహాపురుషులు ఉద్భవించారు. కొందరు భగవంతుడు "వున్నాడు" అన్నారు. కొందరు "లేడు" అన్నారు. కొందరు మనం జీవించే ఈ లోకమే నిత్యమూ, సత్యమూ అన్నారు. కొందరు, మరికొన్ని లోకాలు ఉన్నవి, అవి ముఖ్యం. మనం జీవించే ఈ లోకం మనలను ఆ లోకాలకు సన్నద్ధంచేసే రంగభూమి మాత్రమే అన్నారు. ఎవ్వరుచెప్పే కారణాలు వారు చెపుతూనే వున్నారు. ఒకప్పుడు ఒక వాదం జయించినట్లు రెండవ వాదం పూర్తిగా వీగిపోయినట్లు కనుపిస్తుంది. కాని, కొద్దికాలం జరగ్గానే వీగిపోయిందనుకున్న వాదం విజృంభిస్తుంది. దీనికి అంతువున్నట్లుగాగానీ, అంతిమ విజయం అనేది వున్నట్లుగాగానీ కనుపించదు. ఇది చిత్రాతి చిత్రమైన పరిస్థితి. ప్రముఖ తత్వవేత్తయిన ఆల్ఫ్రెడ్ నార్త్‌వైట్‌హెడ్ తాను వ్రాసిన "భావాల సాహసకృత్యాలు" అనే గ్రంథంలో పై పరిస్థితిని ఈ విధంగా వర్ణించాడు.

"మానవ చరిత్రను ఇహపరలోకాల మధ్య వూగులాడే వూగిసలాటగా మనం చెప్పుకోవచ్చు. లోభత్వానికీ, సౌశీల్యానికీ, సత్యానికీ, ప్రమాదానికీ వున్న వ్యత్యాసాన్ని ప్రదర్శించే రంగస్థలంగా చూడవచ్చు... ఒక్కొక్క విధానం, కొన్ని కొన్ని గుణాలను ప్రస్ఫుటంచేసి, కొన్ని కొన్ని గుణాలను కప్పివేస్తుంది; తాను గమనంలో తీసికోగా మిగిలిన గుణాలను తాను తీసుకొని వాతావరణంలోకి నెట్టివేస్తుంది" అన్నాడు.

మనం ప్రపంచాన్ని పై విధంగా అర్థం చేసుకొంటున్నాం. ప్రపంచాన్ని అర్థం చేసుకోవాలి అనే సిద్ధాంతాలచర్చ ఈ విధంగా జరుగుతూవుంది. ఇది సత్యాన్వేషణ కావచ్చు. సత్యాన్వేషణకు మనకు తెలిసిన మార్గం ఇది వొకటే కావచ్చు. వైట్ హెడ్ చెప్పినట్లు, "పొరపాట్ల చరిత్రే భావాల చరిత్ర అయినప్పటికీ ప్రవర్తనను స్వచ్ఛపరచటానికి ఈ విధానం వినియోగపడుతుంది" అని అర్థం చెప్పుకోవచ్చు. కాని ఈ విధానం, మామూలు మానవుణ్ని గందరగోళంపరిచి, నిరుత్సాహ పరచి దేనినీ నమ్మని అపనమ్మకస్థునిగా చేసి వదిలిపెడుతుందనేది నిర్వివాదాంశం. మానవుణ్ణి ఈ ప్రమాదంనుంచి తప్పించటానికి జేమ్స్ మరొక మార్గం త్రొక్కాడు... పై గందరగోళం జోలికి వెళ్ళకుండా, "దేనిఫలితం శ్రేయస్కరం అయిందో అదే సత్యమైంది". అని చెప్పారు. ఈ భావం మామూలు మనిషికి చాలా హాయిని గూర్చే భావం; ప్రత్యక్ష నిదర్శనంతో కూడుకున్నది అవటంవల్ల తేలికగా అర్థమయ్యే భావం. సత్యాన్ని ముందు తేల్చుకొనే, దాన్ని ఆచరణలో పెట్టటానికి బదులు ఫలితాన్నిబట్టి సత్యాసత్యాలను నిర్ణయించటం క్రొత్త పద్ధతి. ఈ ఉద్దేశంతోనే హోరేస్. యం. కాలెన్, "విలియం జేమ్స్" అనే గ్రంథానికి తాను వ్రాసిన పీఠికలో, జేమ్స్ ఇతరులు చెప్పిందే చెప్పి వుండవచ్చు; అతను నూతన విషయాలు ఏమీ చెప్పివుండకపోవొచ్చు. కాని, "అతను అనుసరించినమార్గం ఇతరులు అనుసరించిన మార్గం కాదు" అన్నాడు.

అతని తత్వశాస్త్రంలో మొత్తంమీద చూస్తే ముఖ్య

మైన విషయం, అతను సూచించిన అర్థాన్ని తెలుసుకునే విధానమే. ఈ విషయాన్ని ప్రస్తావిస్తూ హాన్ హేన్లే, "ఈ విషయంలో జేమ్స్ పియర్స్‌ని అనుసరించాడు. అనుసరించినట్లు అతనే అంగీకరించాడు. పియర్స్‌తోపాటు అతనూ, వొక భావానికి అర్థాన్ని, అనుభవంలోకి పెట్టటంవల్ల వచ్చే ఫలితాలను ఊహించి, వాటిని బట్టి నిర్ణయించాల" ని భావించాడు అని వ్రాశాడు. జేమ్సు తత్వశాస్త్రంలో ముఖ్యమైన ఈ సూత్రాన్ని విపులంగా తెలుసుకుందాం.

ఉదాహరణకు, "నా సిగిరెట్ ఆరి పోయింది" అనే వాక్యాన్ని తీసుకుందాం. సిగిరెట్ ఆరిపోవటంయొక్క ఫలితాలు ఏమిటి? పీల్చినా పొగ రాకపోవటం, రుచిలేకపోవటం. వేలు అంటించినా కాలకపోవటం మొదలయినవి కాబట్టి ఈ ఫలితాలనుబట్టి "సిగిరెట్ ఆరిపోయింది" అనే దాని అర్థం తెలుసుకోవాలన్నమాట. ఇంతవరకు ఇందులో గొప్పగా చెప్పుకోవలసిన నూతనత్వం అంతగా లేదు. కాని ఆ వాక్యం యొక్క మొత్తం అర్థాన్ని, అనుభవంలోకి వొచ్చే ఫలితాలనుబట్టి చెప్పుకోవచ్చునని ఈ తత్వవేత్తలు చెప్పినప్పుడు మాత్రం, పై సిద్ధాంతానికి అంతకు ముందు లేని "నూతనత్వం" వొస్తూవుంది. ఈ సిగిరెట్ ఉదాహరణ చిన్న ఉదాహరణ, కాని ఎటువంటి భావాన్నయినా, అనుభవంలో ఇటువంటి స్థితికి తీసుకురావచ్చునని జేమ్సు అభిప్రాయం.

జేమ్సు ప్రచారం చేసిన ఈ సిద్ధాంతం మానవకోటికి - ముఖ్యంగా రెండు విధాల సహాయం చేసింది. (1) ఏ భావాన్నీ వొట్టి వాగ్వాదంతో ఆపక, ఆచరణస్థితికి దింపి, చాలా గందర

గోళాన్ని, చీకాకునీ పోగొట్టింది. ఏ భావాన్నికైనా పొట్టి మాట లతో అర్థం చెప్పకోవటం, అనేక వాగ్వ్యదాలకు దారితి య్యటం, చివరికి అనేక సందర్భాల్లో మనం ఊహించని అర్థాలు పుట్టుకుగావటం, అవి సంఘానికి అపకారం చేసేవి అవటం నిత్యజీవితంలో మనం చూస్తూనే వున్నాం. జేమ్సు పద్ధతి ఫలితాలను గీటురాయిగా పెట్టి ఈ ప్రమాదాన్ని నిర్మూలించింది. ఉదాహరణకు, "ఈ బల్ల సరిగ్గా ఒక గజం పొడుగు వుంది," అనే వాక్యాన్నీ, "ఈ బల్ల గజం పొడుగు వుండదు. కాని, ఇది ఎంత దగ్గరగా వున్నదంటే, ఈ భేదాన్ని ఏ కొలబద్దా గ్రహించ లేదు." అనే వాక్యాన్ని తీసుకుందాం. పైకి ఈ రెండు వాక్యాలకూ చాలా భేదం వున్నట్టు కనుపి స్తుంది. ఒకదాన్ని వ్యతిరేకిస్తున్నట్లు కనిపిస్తుంది. కాని జేమ్సు యొక్క ప్రెగ్మాటిస్టు విధానం ప్రకారం చూస్తే, ఈ వైరుద్ధ్యం కనుపించదు; అంతరిస్తుంది. "ఏ సాధన సంపత్తితో చూచినా ఆ బల్ల గజం పొడుగే వుంటుంది." అనే అర్థానికే వొస్తాం; అనుభవానికి వొచ్చే ఫలితాలూ, అర్థాలూ ఒకటేనని తెలుసు కుంటాం. పై వాక్యాల్లో ఒకే భావాన్ని రెండు రకాలుగా వ్యక్త పరచటం మాత్రమే కనపిస్తుందిగాని, పైకి కనుపించే వైరుధ్యం లేదు. అని ప్రెగ్మాటిజం చెపుతుంది.

(2) ఇక ఈ సిద్ధాంతం చేసిన సహాయంలో రెండవ విధానాన్ని విచారిద్దాం' కొన్ని వాక్యాలకు పైకి అర్థంవున్నట్లే కనిపిస్తుంది గాని, అసల్లో అర్థం వుండదు. దీనికికూడా వొక ఉదాహరణను తీసుకుందాం. ఈ గదిలో వొకమూల చిన్న దయ్యం వొకటి కూర్చున్నదని నేను మీతో చెపుతానను

కోండి. అది మూడు అడుగుల పొడుగు వుందనీ, దానికి వొక తోక వుందనీ మీతో చెపుతాను అనుకోండి. అది ప్రజలకు అందదనీ, దానిమీదకు విసిరివేసిన ఏ వస్తువూ దానికి తగల దనీ, దానిదగ్గరనుంచి ఏ వాసనా రాదనీ, ట్రాన్స్పరెంటుగా వుంటుందనీ చెపుతాననుకోండి. ఈ విషయాలు తెలియటం వల్ల మన వివేకం ఏ విధంగా వృద్ధిచెందుతూ వుంది? ఇటువం టివి వున్నా లేకపోయినా మన భావం వొకటిగానే వుంటూ వుంది. అంటే ఈ విషయాలు మన అనుభవంలో ఎటువంటి మార్పునూ తీసుకురావటం లేదు. వీటి ప్రభావం మన అను భవం మీాద ఏ విధంగానూ కనపడటంలేదు. కాబట్టి జేమ్సు ప్రెగ్మాటిస్టు సిద్ధాంతం ప్రకారం ఈ విషయాలకు, స్థూలంగా చూస్తే అర్థం వున్నట్లు కనిపించినా అసల్లో అర్థంలేదు. స్థూల దృష్టిమీాద ఆధారపడక మన అనుభవంమీాద ఆధారపడాలని జేమ్సు చెపుతాడు.

మనం ఇంతవరకు సూటిగా వొచ్చే ఫలితాలనుగురించే ఆలోచించాము. జేమ్సు కొన్నికొన్ని సందర్భాల్లో తన సిద్ధాం తాన్నిసువిశాలం చెయ్యటానికి అంగీకరించాడు. అటువంటి సందర్భాల్లో సూటిగా వొచ్చే ఫలితాలనే గాక, మరికొన్ని టిని కూడా మనం గమనంలోకి తీసుకోవలసి ఉంటుంది. వొక ఉదాహరణను తీసుకొని విచారిద్దాం. భగవంతుడు ఉన్నాడా, లేడా అనే వాదాన్ని తీసుకుందాం. ఉన్నాడని నిరూపించటానికి వివిధవాదాలు చేసిన ప్రయత్నాలన్నీ వ్యర్థమైనాయని జేమ్సుకి తెలుసు. అయితే లేడని నిరూపించటానికి వీల్లేదు. అనుభవం మీాద ఆధారపడితే లాభం వున్నట్లు కనిపించదు. భగవంతుడు

వున్నా, లేకపోయినా ఇప్పట్లో మన అనుభవం మారవలసిన అవుసరం కనపడటం లేదు. కాబట్టి ఇంతకుముందు మనం చేసు కున్న నిర్ణయాన్నిబట్టి, ఈ ప్రశ్న అర్థంలేని ప్రశ్న అయింది. కాని, భగవంతుణ్ణి నమ్మటం అనేది ప్రజల జీవితాల్లో మార్పును తీసుకువస్తుంది గనుక ఈ ప్రశ్నకు అర్థం కలుగుతూ వుందని జేమ్సు భావిస్తాడు.

ఒక భావం అనుభవంలో తెచ్చే మార్పు అర్థయుతంగా వుండాలని జేమ్సు భావిస్తాడు. దానినుంచి శాస్త్ర నిరూపణకు నిలబడే ఫలితాలు వొచ్చినాసరే, అటువంటి ఫలితాలు రాక ఆ భావాన్ని నమ్మటంవల్ల పైన ఉదహరించిన మార్పువంటి మార్పు వచ్చినాసరే ఇందులో దేనికైనా "అర్థం వున్నచోట అనుభవంలో భేదం వుండి తీరుతుంది." అనే ముఖ్యసూత్రం వర్తిస్తుంది.

ఈ తన సిద్ధాంతాన్ని జేమ్సు "సత్యం అంటే ఏమిటి?" అనే సమస్యను పరిష్కరించడానికి మొదట్లో ప్రయోగించాడు. పాశ్చాత్య తత్వశాస్త్రానికి "సత్యం" అనేదాన్ని వొక దేవ తను కొలిచినట్లు కొలవటం ఆచారం. ఇది వొక్క పాశ్చాత్య తత్వశాస్త్రం ప్రత్యేకతే కాదు. ఇంచుమించు అన్ని తత్వ శాస్త్రాలూ ఇదే ధోరణిలో వుంటాయి. ఆమాటకి వొస్తే ఒక్క తత్వశాస్త్రమేకాదు— సైన్సుకూడా ఇంతే. "దీనికి కారణం ఏమిటి?" అని జేమ్సు ప్రశ్నించాడు. "అపనమ్మ కస్థులు "సత్యం", "అసత్యం" రెండూ వొకేరకంగా కని పిస్తాయి" అంటారు. "రెంటికీ సరిసమానమైన సాక్ష్యాన్ని పోగుజెయ్యవచ్చు" అంటారు. కల్పనకన్నా సత్యం విచిత్రంగా

వుండుటయే దీనికి కారణం అనుకుంటే, కల్పన సత్యానికంటే కొన్ని సందర్భాల్లో ఆకర్షవంతంగా వుంటుందనే విషయం మనం మరచిపోగూడదు అంటారు. అయినప్పుడు "సత్యం" అంటే మనకు భక్తి ఎందుకు వుండాలి? ఈప్రశ్నకు జేమ్స్ ఈవిధంగా జవాబు చెప్పాడు.

ఒక స్టేట్‌మెంట్ నిజమైతే వొచ్చేభేదంఏమిటి? నిజాన్ని ఆధారంగా తీసుకొని ప్రవర్తిస్తే ఆశాభంగం కలుగదు. అసత్యాన్ని నమ్మి ప్రవర్తిస్తే ఆశాభంగం తప్పదు. జేమ్స్‌దృష్టిలో సత్యానికీ, అసత్యానికీ వున్న భేదం ఇది. సత్యం, ప్రవర్తనకు మంచిమార్గాన్ని చూపుతుంది. అసత్యం, ఈ పనిచెయ్యలేదు. అదువల్ల మానవుడు సత్యాన్ని ఆధారంగా తీసుకొని ప్రవర్తించవలసిన అవుసరం కలుగుతూవుంది.

విలియం జేమ్స్‌యొక్క ఈ దృష్టిని చర్చిస్తూ పాల్ హెన్లీ ఇలా వ్రాశాడు- "జేమ్స్ దృష్టిని మరొకరకంగా చెప్పుకోవచ్చు. సైన్సులో కొన్ని అంశాలకు సరిగ్గా అర్థం చెప్పటం, చెప్పలేకపోవటం అనేదాన్ని బట్టి మనం నిలబడిన ఆధారానికి విలువకడతాం. దాని ఊహలు సత్యమౌతున్నంతవరకు ఏ సిద్ధాంతమైనా మంచిసిద్ధాంతంగానే పరిగణింపబడుతుంది. అదే విధంగా మన నమ్మకాల నన్నిటినీ ఈసైన్‌టిఫిక్ సిద్ధాంతాలను పరిగణించినట్లు పరిగణించాలని జేమ్స్ వుద్దేశం. భవిష్యత్తును నిర్ణయించడానికి అవి ఎంతవరకు వినియోగపడతవో అంతవరకే అవి నిజం. అంతవరకే వాటి మంచితనం. కాబట్టి 'నా సిగిరెట్ ఆరిపోయింది' వంటి చిన్నవాక్యాన్ని కూడా పదార్థాల స్వభావం యొక్క చిత్రణంగా కాకుండా, పీల్చేటప్పటి నా

ప్రేరణలనుగురించి చెప్పే దానినిగా, 'నా వేలు ప్రస్తుతం కాలదు' అనే జ్ఞానాన్ని చ్చేదాన్నిగా భావించాలి. భవిష్యత్తు లో ఇది ఎంతవరకు నిజమౌతుందో అంతవరకూ దీన్ని ప్రతి పాదిస్తున్న సిద్ధాంతం నిజం. జేమ్స్ దృష్టిలో అంతవరకు ఆ స్టేట్‌మెంట్ సత్యం.

3

జేమ్సుయొక్క ఈ దృష్టి అనేక విమర్శలకు దారి తీసింది. "ఏది నమ్మటం మంచిదో అదే సత్యం." "రాబోయే అనుభవంలో ఏది ఏకీభవిస్తుందో అదే నిజం?" "ఏది అవస రాన్ని తీరుస్తుందో అదే నిజం"– ఇటువంటి భావాలు అపార్థా నికి దారితియ్యటం సహజం. కొంతమంది జేమ్సుయొక్క ప్రెగ్మా టిజం 'పచ్చి భౌతిక సిద్ధాంతం' అన్నారు. మరికొంతమంది 'మనం చేసిన ప్రతిపనినీ సమర్థించుకోటానికి ఈ సిద్ధాంతం పుట్టింది' అన్నారు. 'ఇతర విలువలు తెలియని అమెరికా దేశా నికి తగిన సిద్ధాంతం' అని కొందరు అపహాస్యం చేశారు. 'అసలు వాస్తవికత తేలక ముందు మంచి చెడులు నిర్ణయించటానికి వీల్లేదనీ, అందువల్ల ఈ సిద్ధాంతం మానవజాతికి ఉపకారం కంటె అపకారమే ఎక్కువ చెయ్యవచ్చునీ కొంతమంది విమర్శ కులు అన్నారు. వాదదృష్ట్యా ఈ విమర్శలు సరైనవేగాని, జేమ్సువాదంలో కొంతబలం, కొంత సత్యం, కొంత అవుసరం లేకపోలేదు.

(1) ప్రజలు తాము అనుసరించదలచిన తత్త్వ శాస్త్రాన్ని, వాస్తవికత్వాన్ని క్షుణ్ణంగా తెలుసుకొని ఏరుకోరు. తమ స్వభావాలకు అనుకూలమైన వాటిని ఏరుకుంటారు. తార్కికంగా ఈ తత్త్వశాస్త్రం రైటేనా అని ఆలోచించరు. ఈ తత్త్వశాస్త్రాన్ని అనుసరిస్తే మన జీవితాలకు ఏమి ఉపయోగం జరుగుతుంది అనే ఆలోచిస్తారు. కారణాలు తరువాత వస్తవి. ఈ కారణాలు ఉదాహరణకు ఉపయోగపడేవే గాని, నిరూపణకు వినియోగపడేవి కావు. కారణాలు, మన అవుసరాన్ని బట్టి పుడుతవి. కారణాలనుబట్టి మన అవుసరాలు పుట్టవు.

" 'ప్రాగ్మాటిజం' అనే గ్రంథంలో విలియం జేమ్సు, చాలావరకు మానవ స్వభావాల సంఘర్షణే తత్త్వశాస్త్ర చరిత్ర... తత్వవేత్త తన స్వభావాన్ని కప్పిపుచ్చుతాడు. "స్వభావం" అనేది వొక కారణంగా చెప్పటానికి వీల్లేదు గనక తన వాదాన్ని సమర్థించుకోటానికి తనకు సంబంధంలేని కొన్ని కారణాలను చెప్పి, స్వభావం అనే కారణాన్ని కప్పి పుచ్చుతాడు. కాని, మిగిలిన కారణా లన్నిటికంటె స్వభావం అనేది దృష్టి నిర్ణయంలో ఎక్కువ పని చేస్తుంది" అన్నాడు.

దీని ప్రయోజనాన్ని తెలుసుకోటానికి మనం ఒక ప్రశ్న వేసుకోవాలి. అసలు స్వభావం అనేది ఎలా కలుగుతూవుంది? అనేది ఈ ప్రశ్న. పరిస్థితులూ, మానవుడూ ఒకరి భావం ఒకరిమీద చూపుకోవటంవల్ల స్వభావం ఏర్పడుతూ వుందని మనం టూకీగా చెప్పుకోవచ్చు. అయినప్పుడు ఈ స్వభావం యదార్థాన్ని కాక, అయదార్థాన్ని ఎందుకు సూచిస్తుంది? లేక

పోతే ఈ యదార్థం ఆప్రత్యేక పరిస్థితివల్లా, ఆ వ్యక్తి ప్రత్యేక శక్తివల్లా పరిణతం కావచ్చు. అంటే, ఆ సత్యం అసంపూర్ణం కావచ్చు. అంతేగాని మన స్వభావానికి అనుకూలంగా పోవటంలో తప్పేముంది? ఈ అసంపూర్ణ సత్యాలు, ఘర్షణవల్ల సంపూర్ణ సత్యానికి మళ్ళీ ఎలాగూ దారితీస్తవాయె !!!

విలియం జేమ్సు స్వభావాలనుబట్టి తత్త్వవేత్తలను (1) సున్నితమైన మనస్సుగల వారిగానూ; (2) కఠినమైన మనస్సు గలవారిగానూ విభజించాడు. ఈ రెండు రకాల తత్త్వవేత్తలూ రెండు రకాల తత్వశాస్త్రాలను సృష్టించారన్నాడు. వీటి సమన్వయం అవసరం అన్నాడు. అనేకత్వాన్ని వొప్పుకునే ఆస్తికత్వాన్ని అంగీకరించటమే దీనికి మార్గం అన్నాడు. ఈ ప్రపంచం వొక స్థిరస్వరూపాన్ని పొందిందికాదు అన్నాడు. ఇంకా వృద్ధిచెందుతూనే వుంది అన్నాడు. అందువల్లనే మానవ ప్రయత్నం అవసరం అవుతూవుంది అన్నాడు.

(2) పై విమర్శకుల అభ్యంతరాన్ని మరొక దృష్టితో పరిశీలిద్దాం. వాస్తవికత ఏదో తేలకముందే మానవులకు కొన్ని నమ్మకాలు వుండేమాట నిజమే. వాస్తవికత తేల్చుకోకుండా మానవుడు తన నమ్మకాలను అనుసరించి పనులు చేసుకుపోతున్నమాట నిజమే. రేపు వాస్తవికత తెలిసిం తర్వాత దానినిబట్టి మానవుడు ఈనాడు తన స్వభావం మీాద, దానిబట్టి వచ్చిన నమ్మకాలమీాదా ఆధారపడి చేస్తున్న పనులన్నీ తప్పులు కావచ్చు. ఈ పనులన్నీ వాస్తవికతకు విరుద్ధమైన పనులు కావచ్చు. అంగీకరిద్దాం. అయితే భవిష్యత్తులో ఈ అపాయం వుంది గనక ఇప్పు డేం చెయ్యాలి? ఏ విధంగా ప్రవ

ర్తించాలి? వాస్తవికత తేలలేదు. తేలేలోగా చేతులు ముడుచుకు కూర్చోవలసిందేనా? చేతులు ముడుచుకు కూర్చోవటం వీలు అవుతుందా? ఈ వైఖరి వాస్తవికతను తెలుసుకోటానికి సహాయపడుతుందా?—ఈ ప్రశ్నలకు జవాబు కావాలి.

తెలిసినంత వరకు తెలుస్తుంది. పూర్తిగా తెలిసేటంత వరకూ వాటిని గురించి ఏ అభిప్రాయమూ లేకుండా వుండటం కుదరదు; కుదిరినా శ్రేయస్కరం కాదు. అప్పటికి తెలిసిన దాన్ని బట్టి ప్రవర్తిస్తాం. అనుభవంమీద ఆ నాడు మనకు తెలిసింది తరువాత తప్పని తెలిస్తే వీలున్నా సరే, తెలుసుకోటానికి ఒక దాన్ని నమ్మి పని చేసుకుపోవటమే దారి.

ఈ విధంగా ఊహించటం విలియం జేమ్స్‌కి చాలా విశాలమైన దృష్టిని కలిగించింది. యదార్థం తెలియకుండానే కొన్ని సందర్భాల్లో ప్రవర్తించవలసి వస్తుందని అంగీకరించటంతో, తానే రైటని చెప్పవలసిన అవుసరం అతనికి లేకుండా పోయింది. "ఇంత కంటే బాగా బ్రతికే వీలుండీ, అందుకు సహాయపడే భావం వొకటి వుంటే, ఆ భావాన్ని తప్పకుండా సమర్థిస్తాను. దీనికంటే ఎక్కువ లాభాలను సూచించే సిద్ధాంతం లేకుండా వుంటేనూ, వొకవేళ వున్నా, దానికీ దీనికీ వైరుధ్యం లేకుండా వుంటేనూ సరి" అన్నాడు 'ప్రెగ్మాటిజం' అనే గ్రంథంలో.

విలియం జేమ్సు సిద్ధాంతం ఇంత విశాలమైందీ, సత్తువ గలిగిందీ, యదార్థాన్ని ప్రతిబింబించేదీ అవబట్టే హారేస్, యం. కాలెన్. "నవీనులమైన మనకు అది వొక జీవిత విధానాన్ని చూపుతుంది. ధైర్యాన్నీ, సృష్టించేశక్తినీ, స్వతంత్రాభి

లాషను సూచించే త్రోవనూ చూపించే జ్యోతి అది. మన స్వభావంలో అంతర్గతంగా వున్న దానికి వొక స్వరూపాన్ని స్తుంది. బయట జరిగే సంఘటనను భ్రమ ప్రమాదాలకు లోను గాకుండా, ఏ విధంగా ఉత్సాహంగా ఎదుర్కోవాలో అది మనకు నేర్పుతుంది." అన్నాడు.

మరొకచోట అతనే విలియం జేమ్సు సిద్ధాంతంలో వున్న మంచి లక్షణాలను ఈ విధంగా వర్ణించాడు:—

"అది సమరస భావాన్ని నెలకొల్పుతుంది. వక్ర లక్షణాలను ఏ విధంగా బాగుచేసి ఆరోగ్యాన్ని స్థాపించాలో, బలాత్కారాన్ని ఏ విధంగా సమ్మతిలోకి మార్చాలో అతనికి తెలుసు. వాస్తవికత్వాన్ని అది అంగీకరిస్తుంది. వ్యక్తిత్వాన్ని గౌరవిస్తుంది. కాని వ్యక్తి, సాముదాయక వ్యవస్థలలో, మొత్తాలలో జేరటం కూడా అది అంగీకరిస్తుంది అది స్వతంత్రాన్నీ' నూతనత్వాన్నీ, సొంత ఆలోచననూ ప్రోత్సహిస్తుంది; కాని అనుక్షణం మారుతూ వుంటే క్రమాభివృద్ధిని కూడా అది అంగీకరిస్తుంది. అది స్వతంత్రత యొక్క, నమ్మకం యొక్క ప్రాముఖ్యతను గమనిస్తుంది. పరిస్థితుల ప్రభావాన్ని కూడా అంగీకరిస్తుంది. అనేకత్వంతో, రకరకాలగుణాలతో నిత్యచలనంతో విరాజిల్లే వ్యక్తిత్వం, ఏ విధంగా తనలోవున్న ఒక గుణం ప్రభావంతో తానుకోరినఆదర్శాన్ని నెరవేర్చుకోగలదో జేమ్సు సిద్ధాంతం నిరూపిస్తుంది. క్రమత్వం, ఒకే వస్తువుతో చెయ్యబడటం,—అనేవి వుండబట్టి పదార్థాలనుంచి ఆలోచనలు వొచ్చినై—రావటమే కాక, వొచ్చి వాటిని మార్చ గలుగు తున్నయ్. పదార్థాలను ఆలోచనలూ, ఆలోచనలను

పదార్థాలూ—ఒకదానిమీద ఒకటి తమ ప్రభావాన్ని చూపు కోవటం యొక్క, ఒక దాన్ని ఒకటి మార్చుకోవటం యొక్క పర్యవసానమే నాగరికత……" అన్నాడు.

ఇంతవరకు జేమ్సు నిర్వహించిన సిద్ధాంతం యొక్క స్వభావాన్నీ, అందులో వున్న మంచినీ తెలుసుకున్నాం. అంతేగాని అతని సిద్ధాంతం పరిపూర్ణ సిద్ధాంతమనీ, లోటులు లేవని చెప్పటంగానీ నా ఆదర్శం కాదు. ఇక అతని జీవితాన్ని తెలుసుకొని ఆమీదట అతని సిద్ధాంతంలో వున్న లోటులను చర్చిద్దాం.

విలియం జేమ్సు జీవితం, తెలుసుకోవలసిన జీవితం. మార్గరెట్ నైట్ అనే ఆవిడ "విలియం జేమ్సు" అనే పుస్తకంలో అతని జీవితాన్ని గురించి వ్రాస్తూ, "మానవ స్వభావానికి పునాదులు పసితనంలోనే. వెయ్యబడతాయి—అని చెప్పే ఫ్రాయిడ్ సిద్ధాంతానికి జేమ్స్ బాల్యం వొక ప్రబల తార్కాణం," అన్నది.

ఇది యదార్థం.

జేమ్సు తండ్రి చిత్రమైన స్వభావం గలవాడు. "నేను తండ్రిని గనుక నా మాట మీరు వినాలి" అనే భావం కొడుకులకు ఎన్నడూ కలుగనిచ్చేవాడు కాదు. తనుకూడా వారిలో వొకడై వారి జిజ్ఞాసను రేపేవాడు; వాదనలను రెచ్చగొట్టే వాడు; తానూ పాల్గొనేవాడు; వారి స్వాతంత్రేచ్ఛకు ఏ విధంగానూ భంగం కలుగనిచ్చేవాడు కాదు.

విలియం జేము తండ్రిపేరు హెన్రీజేమ్సు (సీనియర్). అతనికి అయిదుగురు పిల్లలు. నలుగురు కొడుకులు, వొక

కూతురు. అందరిలోకీ పెద్దవాడు విలియం జేమ్సు. ఈ కుటుంబం పెరిగిన వాతావరణాన్ని ఎడ్వర్డ్ ఎమర్సన్ ఈ విధంగా విమర్శించాడు :—

"విల్కీ ఏదో చెప్తాడు. వెంటనే అందర్లోకీ చిన్న వాడైన బాబ్ దాన్ని విమర్శిస్తాడు. హెన్రీ (జూనియర్) విల్కీని సమర్థిస్తాడు. బాబ్ ఇంకా గట్టిగా వాదిస్తాడు. పెద్ద కుమారుడైన విలియమ్స్ నెమ్మది నెమ్మదిగా అందుకుంటాడు- తండ్రి మితవాదిగా జోక్యం కలిగించుకుంటాడు. క్రమక్రమేణా ఈ మితవాది మాటలు వినేవారే వుండరు. అంతటితో అతనికి కూడా ఆవేశం పెరుగుతుంది. తన్ను తాను మరచి రంగం లోకి ఉరుకుతాడు. అంతా పెద్దపెట్టున మాట్లాడుతూ, చేతులు త్రిప్పుతూ వుంటారు. చూచేవారికి వారి చేతుల్లో వున్న కత్తులు (భోజనం చేసే సమయం) ఎవ్వరికి ఎక్కడ గుచ్చుకుంటయ్యో అని భయం వేస్తూ వుంటుంది. ఆ సమయంలో జేమ్సు భార్య నన్ను చూచి నవ్వుతూ, "కంగారుపడకు ఎడ్వర్డ్! వాకరి నొకరు పొడుచుకోరులే. బడినుంచి పిల్లలు ఇంటికి రాగానే ఇది నిత్యం జరిగేదే" అంటుంది.

ఇటువంటి వాతావరణంలో పెరిగిన జేమ్సు తత్వవేత్త అవటంలోనూ, తన తత్వశాస్త్రంలో మానవ విలువలకు ప్రాధాన్యం ఇవ్వటంలోనూ ఆశ్చర్యం ఏముంది?

విలియం జేమ్సు జననం 11 జనవరి, 1842. న్యూయార్క్ పట్టణం అతనిజననప్రదేశం. తొమ్మిదో సంవత్సరంవరకూ ఆతను రకరకాల పంతులమ్మల దగ్గర చదివాడు. తొమ్మిది మొదలు పదమూడో సంవత్సరంలోగా, న్యూయార్క్‌లో మూడు పాఠ

శాలలు మారాడు. అతని తండ్రికి అమెరికన్ విద్యాలయాల మీద సానుభూతి లేదు. అందువల్ల 1855 లో విద్యాభ్యాసానికి గాను పిల్లలందర్నీ యూరప్ తీసికొని వెళ్ళాడు. లండన్‌లో మకాం పెట్టాడు. పారిస్, బోలోన్, రోడ్ ఐలెన్, జినీవా, బోన్ మొదలయినచోట్ల మొత్తం అయిదు సంవత్సరాలు చదువుకున్నాడు, విలియమ్ జేమ్సు. ఈ రోజుల్లో అతను పరీక్షలకు పనికిరాని చదువు చాలా చదివాడు. దాని పర్యవసానం అతను "ఇక మామూలు చదువు ఐపోయింది ప్రస్తుతం నాకు చిత్రకారుడు నవ్వాలని అభిలాషగా వుంది" అనే ఆపేక్షను వెలిబుచ్చటంగా బయటపడింది.

తండ్రికి ఇది ఇష్టంలేదు. ఏదో గొప్పవాడవుతాడనుకున్న కుమారుడు ఇలా అయిపోతున్నాడేమా అని విచారించాడు. అయినప్పటికీ కుమారునికి అడ్డుచెప్పలేదు. కాని, సంవత్సరంలోనే జేమ్సుకి చిత్రకారుణ్ణి కావాలన్నే అభిలాష అడుగంటింది. 1861 లో పందొమ్మిదవ ఏట అతను హార్వర్డ్‌లో వున్న లారెన్స్ సైంటిఫిక్ స్కూల్లో రసాయనశాస్త్ర విద్యార్థిగా జేరాడు. కొన్నాళ్ళవరకూ ఆ శాస్త్రాన్ని శ్రద్ధగా చదివాడు. కాని, త్వరలోనే అతని దృష్టి జీవశాస్త్రాల మీదకు వెళ్ళింది. ఈనాటికి అతని వయస్సు ఇరవైవొకటి. ఏదో వొక వృత్తిలో ప్రవేశించటానికి ప్రయత్నించవలసిన అవసరం కళ్ళముందు కనపడటం మొదలుపెట్టింది. ఈ ఉద్దేశంతో అతను 1864 లో హార్వర్డులో వున్న వైద్యకళాశాలలో జేరటం, అటు తిరిగి, ఇటు తిరిగి 1869 లో యమ్. డి. డిగ్రీ సంపాదించటం జరిగింది. అతను సంపాదించిన డిగ్రీ ఇదే మొదటిదీ,

చివరిదీనూ.

అతనికి చదువు పూర్తిఅయినా, జీవితం ఒక దారికి రాలేదు. ఆరోగ్యం సరిగా లేదని ఊహించుకొని అతను మూడు సంవత్సరాలు ఇంటిదగ్గరే వున్నాడు. చెదురు బదురుగా వ్యాసాలు సమీక్షలు వ్రాయటంకంటే, ఈ రోజుల్లో ఏమీ చేసేవాడు కాదు. తెలివిగల యువకులు ఏదో ఒక వ్యాపకం లేకపోతే, ఏదో వొక జబ్బును వృద్ధి చేసుకుంటారు. జేమ్సుకి ఇదే సంభవించింది. లోపలకు చూచుకోవటం, తన్ను తాను విమర్శించుకోవటం ఎక్కువైంది. తాత్వికంగా అనేక అనుమానాలు చెలరేగి, బాధపెట్టటం మొదలు పెట్టినై. మనస్సు వికలమై అనేక వక్రదృశ్యాలకూ, పీడ కలలకూ తావిచ్చింది. ఆ రోజుల్లో తను అనుభవించిన అనుభవాల్లోని ఒకఊహాదృశ్యాన్ని మారుపేరుతో ప్రకటించాడు. జేమ్సు ఆనాటి అతని మానసిక స్థితిని ఆ ఊహాదృశ్యం చెప్పక చెపుతుంది:—

"తాత్విక నిరాశతోనూ, మామూలు నిస్పృహతోనూ సంద్రగోళం అవుతున్న స్థితిలో, నేను ఒకనాటి సాయంకాలం, అసలు సంధ్యవేళ, దుస్తులు వేసుకునే గదిలోకి వెళ్ళటం తటస్థించింది. ఆ గదిలో అకస్మాత్తుగా నా ఉనికిని గురించి నాకే భయం వేసింది. వెంటనే నేను ఇదివరకు పిచ్చి ఆసుపత్రిలో చూచిన ఒక రోగి నా మనస్సులో ప్రత్యక్షమయ్యాడు. నల్లని జుట్టుతో, ఆకుపచ్చరంగు శరీరంతో ఎప్పుడూ అతను వొకే బెంచీమీద మోకాళ్లు ముడుచుకొని, తన చొక్కాను మోకాళ్ళమీదకు లాక్కొని, కూర్చొని వుండేవాడు; కదలకుండా కూర్చొని వుండేవాడు. నల్లని కళ్ళను మాత్రం కదు

లుస్తూ వుండేవాడు ... అతన్ని ఊహించీ ఊహించగానే "నా ఆకారం అదే ఆకారం" అనిపించేది నాకు. నేను "అలా అవవలసివుంటే, కాకుండా నన్నేదీ తప్పించలేదు" అనే భావం అకస్మాత్తుగా అంకురించేది. ఈ భావం నాలో వున్న శక్తిని హరించింది. నేను మూర్తీభవించిన భయాన్నయ్యాను. దీనితో నాకు ప్రపంచమే మారిపోయింది రోజూ ఉదయం ఈ భయం తోనే లేచేవాణ్ణి"

ఇదీ ఆనాటి అతని స్థితి. అతని ఈ స్థితికి ముఖ్యకారణం వైద్య విద్యవల్ల అతనికి వచ్చిన భౌతిక జ్ఞానం, అందులోనుంచి పుట్టిన కర్మసిద్ధాంతం. ఈ వాదంవల్ల తనొక యంత్రంలో చిక్కుకున్నట్టూ, అందులోనుంచి తప్పించుకునే మార్గం లేనట్లూ తలచి బాధపడేవాడు. "మానసిక అనుభవాలన్నీ పదార్థం నుంచి పుట్టినవే. కారణ నిర్మాణం, చైతన్యస్థితికి సంబంధించి వుండక, దీని పుట్టుకకు కారణమైన మెదడుకి సంబంధించి వుంది! అయినప్పుడు మానవుడు చేసేది ఏమిటి? వీటినుంచి మానవుడు తప్పించుకునేది ఎట్లా?- ఇదే అతని హృదయవేదన, బాధ.

ఈ బాధే అతని అనారోగ్యానికి ముఖ్యకారణం అవటం వల్ల, "కారణ వ్యవస్థ మనస్సుకి సంబంధించినది" అని చెప్పిన ఫ్రెంచి తత్వవేత్త రెనోవీర్ రచనలు అంధకారంలో దారీ తెన్నూ లేకుండా కొట్టుకుంటున్న అతనికొక మార్గాన్ని చూపి, క్రమక్రమేణా ఆరోగ్యవంతుణ్ని చేశాయి. "భావాల బలాని"కి జేమ్సు జీవితంలోని ఈఘట్టం వొక నిదర్శనం.

ఈ విధంగా జేమ్సు ఆరోగ్యం కుదుటపడింది. 1872లో అతను హార్వర్డు యూనివర్సిటీలో శరీర శాస్త్రోపధ్యాయుడుగా

జేరాడు. అప్పటినుంచీ అతని జీవితం పూర్తిగా మారిపోయింది. అతనికి తగిన వృత్తి ఆనాటికి దొరికింది.

అతను అనేక ఉపన్యాసాలు ఇచ్చాడు. వాటిని పుస్తక రూపాల్లో ప్రచురించాడు. అతని పుస్తకాలు ఎక్కువ ఉపన్యాస ధోరణిలోనే వుండేవి. అందువల్ల చదువరులకు అర్థం అవటానికి వీలుగా వుండేవి. ఈ కారణంవల్ల ప్రముఖ విమర్శకులు అతని రచనలు అక్కడక్కడా విషయానికి తగిన బరువు ఉండక, తేలిక పారుగా వుంటాయని అభిప్రాయం వెల్లడించారు. 1890 లో అతను 'మనస్తత్వ సూత్రాలు' అనే గ్రంథాన్ని ప్రచురించాడు. ఇది పదార్థానికీ, మనస్సుకీవున్న సంబంధాన్ని నిర్వచనం చేసిన గ్రథం. తరువాత 1902 లో "మత అనుభవంలోని భేదాలు" అనే గ్రంథం ప్రచురించాడు. ఇది కూడా మనస్తత్వ శాస్త్రానికి సంబంధించిన గ్రంథమే. ఈ గ్రంథం గిఫ్ఫర్డు ఉపన్యాసాల ఫలితం. జేమ్స్, మిస్ ఫ్రాన్సిస్ మోర్స్‌కి వ్రాసిన ఉత్తరాన్నిబట్టి ఈ ఉపన్యాసాల ఉద్దేశాలివి: (1) మత జీవితానికి 'తత్వశాస్త్రం' కంటే అనుభవం ముఖ్యం, (2) మతంయొక్క కొన్ని ప్రత్యేకరూపాలు విపరీతంగా కనుపించినా, జీవితాన్ని మొత్తంగా తీసుకుంటే, మతం, మానవుడు అనుసరించవలసిన ముఖ్యాంశాల్లోకల్లా ముఖ్యమైందని చదువరులచేతా, ప్రేక్షకులచేతా, నమ్మించటం. ఈ విషయం జేమ్స్‌కి అభిమానవిషయం అవటంవల్ల ఈ గ్రంథం అతని ఉత్తమ గ్రంథాల్లో ముఖ్యస్థానాన్ని ఆక్రమించుకో గలిగింది.

"ప్రెగ్మాటిజం" అనేది జేమ్స్ ప్రచారం చేసిన తాత్విక సిద్ధాంతం. ఈ వాదం తార్కిక వాస్తవికవాదానికి పునాది.

"మన నమ్మకాలు నిజమైనవి గనక సత్ఫలితాల నిస్తున్నా యనుకోగూడదు; సత్ఫలితాల నిచ్చిన నమ్మకాలు నిజమైన వని అనుకోవాలి" అని ఈ వాదం చెపుతుంది. 1897 లో "నమ్మాలనే సంకల్పం" అనే గ్రంథరూపంలో వెలువడిన భావాలు 1907 లో ప్రెగ్మాటిజం అనే గ్రంథంగా వృద్ధి చెందాయి. 1909 లో "ద్వంద్వ ప్రపంచం" అనే గ్రంథం ప్రచురించబడింది. తత్వవేత్త జేమ్సు ప్రతిభను ఈ గ్రంథం నిరూపిస్తుందని చాలామంది విమర్శకుల ఉద్దేశం. ఈ గ్రంథాన్ని గూర్చి ప్రెగ్మాటిజం అంటే ఇష్టంలేని పామర్, "జేమ్సు ఆక్రమించుకున్న ప్రముఖ స్థానానికి ప్రెగ్మాటిజం కలిగించిన ప్రమాదాన్ని, ఈగ్రంథం తుడిచివేసింది" అని అభిప్రాయం ఇచ్చాడు.

ఈ గ్రంథాలు మనస్తత్వ శాస్త్రజ్ఞునిగానే కాక, తత్వవేత్తగా జేమ్సుకి మంచిపేరుని తెచ్చిపెట్టాయి.

౬

"పాశ్చాత్య తత్వశాస్త్ర చరిత్ర" అనే గ్రంథంలో రస్సెల్ జేమ్సునిగురించి వ్రాస్తూ, అతను ముఖ్యంగా మనస్తత్వ శాస్త్రజ్ఞుడనీ, రెండు కారణాలవల్ల తత్త్వ శాస్త్రంలో అతను ప్రాముఖ్యత వహించాడనీ వ్రాశాడు. "ఈ కారణాల్లో మొదటిది, అతను సృష్టించిన 'రాడికల్ ఎంపిరిసిజం' అనే వాదం. రెండవది అతను ప్రచారం చేసిన ప్రెగ్మాటిజం అనే సిద్ధాంతం" అన్నాడు.

జేమ్సు తాత్త్విక దృష్టిలో రెండు రకాల అభిరుచులు కన్పిస్తాయి - శాస్త్ర సంబంధమైన అభిరుచి వొకటీ, మత సంబంధమైన అభిరుచి వొకటీ. అతని శాస్త్ర సంబంధమైన అభిరుచి అతను అభ్యసించిన వైద్య విజ్ఞానంలో మలపబడి భౌతిక సిద్ధాంత వాసనలను విరజిమ్ముతూ వుంటుంది. కాని అతని మత సంబంధమైన ఆవేశం ఈ అభిరుచిని ఎప్పటికప్పుడు హద్దుల్లో పెడుతూ వుంటుంది. ఆర్ద్రతను కాపాడి మానవత్వాన్ని కోల్పోకుండా, మానవ సంబంధాలను సడలిపోనివ్వకుండా కాపాడుతూ వుంటుంది. అందుకనే 'మానవుడు యంత్రం', అనే దృష్టికి అతను బానిస కాలేదు.

అతని తాత్త్విక సిద్ధాంతంయొక్క ముఖ్యలక్షణాలను విపులంగా తెలుసుకుందాం:—

"రాడికల్ ఎంపిరిసిజం"

ఈ వాదాన్ని జేమ్సు చివరికాలంలో వృద్ధి చేశాడు. కాని ఈ వాదానికి సంబంధించిన బీజాలు అంతకుముందు అతను వ్రాసిన గ్రంథాల్లో కనిపిస్తూనే వుండేవి. 'రాడికల్ ఎంపిరిసిజం' అనే పేరు ప్రథమంగా "విల్ టు బిలీవ్" అనే గ్రంథంలో కనుపించింది. ఈ పేరును వాడటానికి గల కారణాన్ని జేమ్సు ఈ విధంగా విపులీకరించాడు :— "మనం సర్థారించిన పర్యవసానాల నన్నిటినీ రాబోవు అనుభవంతో తూచి చూడవలసిన ఊహాలనుగా మాత్రమే తీసుకోవాలి అనే భావాన్ని ప్రస్ఫుటం చెయ్యటానికిగాను 'ఎంపిరిసిజం' అన్నాను. అద్వైత సిద్ధాంతాన్ని కూడా ఇటువంటి ఊహగానే పరిగణిం

చాలనే ఉద్దేశాన్ని ప్రస్ఫుటం చెయ్యటానికిగాను 'రాడికల్' అన్నాను" అని చెప్పాడు.'

ఈ సిద్ధాంతంలో ముఖ్య సూత్రాలు రెండున్నాయి. (1) బ్రిటిష్ తత్వవేత్తలు జ్ఞానాన్ని ప్రేరణల క్రింద భాగించి, ఈ భాగాలనుంచి దానిని తిరిగి నిర్మించేవారు. ఇలా చెయ్యటంలో ప్రేరణలకు వొకదానికి వొకటి వుండే సంబంధాలను ఎక్కడనుంచో వచ్చి వున్న వాటిగా పరిగణించేవారు. ఈ విధానం తరువాత చాలా విమర్శలకు గురి అయింది. జేమ్సు ఈ విమర్శలలో వున్న సత్యాన్ని గమనించి, అవి వర్ణించే సంబంధనలకు మల్లేనే ఈ సంబంధాలు కూడా వున్నాయని చెప్పాడు. "ఈ సంబంధం అనుభవం యొక్క లక్షణాలకు కలుపబడిన మానసిక ప్రవృత్తి కాదు. అందులో వొక భాగమే. అన్నీ ప్రదర్శించబడినట్లే, అదీ ప్రదర్శించబడుతుంది," అన్నాడు. (2)అనుభవంలోవున్న వొకే లక్షణం వివిధ సందర్భాల్లో మెలగ గల దనేది రెండవ సూత్రం భౌతిక వాస్తవికత్వంలో వొక భాగంగానూ చైతన్యంలో వొక లక్షణంగానూ అది మెలగ గలదు. ఉదాహరణకు నేను వొక సిగరెట్‌ని చూస్తే, ఆ చూచింది, నా చైతన్యంలో ఒక భాగంగానూ, భౌతికంగా వున్న సిగరెట్‌లో ఒక భాగంగానూ, వుండవచ్చు. భౌతిక పదార్థానికి చెందిన వొక మానసిక బింబాన్ని మనం ఊహించవలసిన అవసరం లేదు. అసలు కనబడే కనబడటానికి వీలుండే వాటి మొత్తాన్నిగా మనం ఈ సిగరెట్‌ను పరిగణించవచ్చు. దీనినిబట్టి, మనస్సూ, పదార్థమూ, వేరుకాదనీ, ఒకే వస్తువు యొక్క భిన్న నిర్మాణాలవల్ల వచ్చిన భేదమేననీ తేలుతుంది.

ఈ భేదం అవి ఏర్పరుచుకుంటున్న సంబంధాలను బట్టి వచ్చిన భేదమే.

ఇదే విషయాన్ని రసెల్ తాను వ్రాసిన పాశ్చాత్య తత్త్వశాస్త్ర చరిత్రలో విపులంగా పరామర్శించాడు. దాన్ని పరిశీలిద్దాం—

బెర్ట్రెండ్ రసెల్ లెక్క ప్రకారం జేమ్సుయొక్క ఈ వాదం 1904 లో అతను ప్రచురించిన "అసలు చైతన్యం వున్నదా?" అనే వ్యాసంతో ప్రారంభమైందని చెప్పుకోవచ్చు. అంతకుముందు లోకే, బెర్క్లే, హ్యూమ్ మొదలయిన తత్త్వవేత్తలు తెలుసుకోవటాన్ని ఒక సంఘటనగా పరిగణించారు. ఈ సంఘటనలో ఒక పదార్థం మరొక పదార్థాన్ని తెలుసుకుంటూ వుంది అనుకున్నారు. తెలుసుకునేది మనస్సు; తెలుసుకోబడేది భౌతిక పదార్థం కావచ్చు. శాశ్వతంగా వుండే "అసలు వస్తువు" కావచ్చు, మరొక మనస్సు కావచ్చు. పూర్వపు తత్వశాస్త్రాల్లో అన్ని ముఖ్య విషయాలు ఈ ద్వంద్వ దృష్టి చుట్టూ తిరుగుతుండేవి. జేమ్సు ఈ దృష్టిని అంగీకరించ లేదు. ఈ నీవూ, నేనూ అనే సంబంధం ముఖ్యమైన సూత్రం క్రింద పరిగణించటానికి వీల్లేదని జేమ్సువాదం.

"చైతన్యం అనేది ఒక ప్రత్యేక వ్యక్తిత్వం వున్నది కాదు. అందువల్ల దానిని ముఖ్య సూత్రాల్లో ఒకదానినిగా పరిగణించటానికి వీల్లేదు. దానిని నమ్ముకుని కూర్చున్న వారు, నిష్క్రమించుతున్న 'ఆత్మ', విడిచిపెట్టిన పుకారుని నమ్ముకుని కూర్చున్న వారికింద లెక్క" అన్నాడు. భౌతిక పదార్థానికి విడిగా మరొక పదార్థం లేదు. మన ఆలోచనలు భౌతిక పదా

ర్థానికి సంబంధం లేని పదార్థంతోగానీ, వ్యతిరేక స్వభావం గలిగిన పదార్థంతోగానీ చెయ్యబడలేదు. అంటే, ఆలోచనలు "తెలుసుకోవటం" అనే కర్తవ్యాన్ని నెరవేర్చటం లేదని చెప్పటం అతని ఉద్దేశ్యం కాదు. చైతన్యం వొక వస్తువు కాదని అతని భావం; అనాది పదార్థం వొక్కటే అని అతని భావం. ప్రపంచంలోని ప్రతి వస్తువూ దీనితో చెయ్యబడ్డదనీ, తెలుసుకోవటం అనేది వొకే అనుభవంయొక్క రెండు భాగాలకు సంబంధించిన సంబంధమనీ, విభాగించబడని అనుభవం, వొక సందర్భంలో తెలుసుకునేదానిగానూ, మరొక సందర్భంలో తెలుసుకోబడేదానిగానూ ఉంటుందనీ అతని తాత్పర్యం.

పదార్థాన్నీ, మనస్సునీ, అనాది పదార్థం యొక్క రెండు గుణాలుగా భావించి, మిగలిన తత్వవేత్తలు ఆపాదించిన "ద్వంద్వత్వాన్ని" జేమ్సు నిర్మూలించాడని మనం చెప్పుకోవచ్చు. ఈ అనాది పదార్థం అటు మనస్సులోకీ జేరదు; ఇటు పదార్థంలోకీ జేరదు. "నిర్గుణం" అని చెప్పుకోవచ్చు. అందువల్ల ఈ విషయంలో జేమ్సుతో ఏకీభవించినవారు, ఈ ప్రపంచం మనస్సుతోనూకాక, పదార్థంతోనూకాక ఈ రెంటికీ ముందున్న మరొక వస్తువుతో సర్మించ బడిందని చెప్పే "న్యూట్రల్ మోనిజం" సిద్ధాంతాన్ని బలపరచటంలో ఆశ్చర్యంలేదు.

జేమ్సుమాత్రం ఈ సిద్ధాంతాన్ని విపులీకరించ లేదు. పైగా 'విశుద్ధానుభవం' అనే మాటను వాడుతూ వుండేవాడు. అందువల్ల తనకు తెలియకుండానే బెర్క్లే మానసిక వాదాన్ని సమర్థిస్తున్నాడా అనిపిస్తూంటుంది.

'అనుభవం' అనే మాటను ప్రతి తత్వవేత్తా ఎప్పుడో ఒక్కసారి వాడే వుంటాడు. కాని ఈ మాటను చాలా తక్కువ మంది నిర్వచించారు. దీని అర్థం తెలుసుకోవటం ప్రస్తుతం అవసరం.

మన అనుభవంలోకి రాని సంఘటనలు అనేకం వుంటాయని సాధారణ జ్ఞానం చెపుతుంది. ఉదాహరణకు, చంద్రునిలో మనకు కనపడని రెండోవైపు జరిగే సంఘటనలను తీసుకోవచ్చు. బెర్క్లే, హేగెల్ మొదలైనవారు దీన్ని అంగీకరించక, అనుభవంలోకి రానిది లేనట్లే అని నిర్ధారించారు. ఈనాటి ప్రముఖులు వీరితో ఏకీభవించని మాట నిజం. జ్ఞానాదిపదార్థం, అనుభవం ఒకటేనని మనం ఒప్పుకుంటే మనం చంద్రునిలో కనపడని రెండోవైపు అనే భావన్ని సమర్థించటానికి చాలా చిక్కులు పడవలసివస్తుంది. "మన అనుభవంలో వున్న వాటిని బట్టి లేనివాటిని ఊహించగలశక్తిని అంగీకరించకపోతే ఎవరికి వారికి వారి ఉనికిని తప్ప మిగిలినవారి ఉనికిని నిరూపించటం కష్టం అవుతుంది." అన్నాడు బెర్ట్రెండ్ రసెల్.

"అనుభవం అంటే ఏమిటో తెలుసుకోటానికీ, అనుభవం లోకి వొచ్చిన సంఘటనకూ, రాని సంఘటనకూ వున్న భేదం తెలుసుకోవటం మంచిది. ఎడారిలో పడే వర్షం అనుభవంలోకి రాకపోయినా పడినట్లే, ప్రాణంఅనేది వుంటే తప్ప అనుభవం అనేది వుండదు. కాని ప్రాణంవుంటే అనుభవం వుండటం, లేకపోతే లేకపోవటం సత్యంకాదు. మనం గమనించని అనేక విషయాలు జరుగుతూ వుంటాయి వీటిని మనం అనుభవిస్తున్నాం అని చెప్పటానికి వీల్లేదు. మనకు జ్ఞాపకం వున్నంత

వరకు, అనుభవంలో వున్నట్లే. కాని జ్ఞాపకం లేనివి కొన్ని. మనకు కొన్ని అలవాట్లను, అలవాటు చేసి వుండవచ్చు. అవి మిగిలివుంటై. మొదట కాలిన సంఘటన జ్ఞాపకం లేకపోయినా, కాల్చుకున్న బిడ్డకు నిప్పంటే భయం మిగిలి వుండవచ్చు. కాబట్టి వొక సంఘటన వొక అలవాటును సృష్టించినప్పుడు, ఆ సంఘటనను అనుభవించినట్లుగా మనం భావించవచ్చు. అలవాట్లు అనేవి ప్రాణమున్నవాటికే కలుగుతాయి. కాబట్టి, మామూలు కారణాలలోనే అనాది పదార్థమున్న చోటల్లా అనుభవముంటుందని చెప్పుకోటానికి వీల్లేదు. ఈ విషయంలో మామూలుగా కనపడే కారణాలకు భిన్నంగా వెళ్ళవలసిన అవసరం నాకు కనపడడటం లేదు" అన్నాడు రసెల్. అని, "ఈ 'అనుభవం' విషయంలో తప్ప రాడికల్ ఎంపిరిసిజానికి చెందిన మిగిలిన విషయాల్లో నేను జేమ్సుతో ఏకీభవిస్తున్నాను" అన్నాడు.

" ప్రెగ్మాటిజం "

ప్రెగ్మాటిస్టు విధానాన్ని 1878 లో ఛార్లెస్, యస్.పీర్స్ సృష్టించాడు. అతను మాటలఅర్థాన్ని తెలుసుకోవటం వరకే ఈ విధానాన్ని వినియోగించాడు. ఒక పదార్థాన్ని గురించిన మన ఆలోచనల యదార్థాన్ని నిర్ణయించు కోవాలంటే, ఆ పదార్థం ఎటువంటి ఫలితాలను ఇస్తుందో ఊహించుకుంటే తేలిపోతుందని పీర్స్ అభిప్రాయం. ఈ అభిప్రాయాన్ని జేమ్సు "విశాలపరచి, వివిధ సిద్ధాంతాలను ఆచరణవల్ల మనకు సంభవించే భేదాలను తెలియజెప్పడం, తత్వశాస్త్రం పని" అని నిర్వ

చనం చేశాడు. ఈ నిర్వచనం వల్ల సిద్ధాంతాలు తెలుసుకోలేని ప్రశ్నలకు జవాబులుగా కాక, అందుకు కొరముట్లుగా తయారైనై !" అన్నాడు, బెర్ట్రెండ్ రసెల్. ఇది కొంత వరకు నిజమే.

ఈ సిద్ధాంతాన్ని బట్టి వొక భావంయొక్క నిజానిజాలు, అది ఇతర అనుభవాలతో సంబంధం ఏర్పరచుకోటానికి చేసే సహాయాన్ని బట్టి నిర్ణయించబడతవి. "ఒక భావాన్ని నమ్మటం మనజీవితానికి లాభదాయకం అయితే ఆభావం సత్యమైందే!" సత్యం అనేది మంచిలో ఒక భాగమేగాని, ఒక ప్రత్యేక తరగతికి చెందినదికాదు. ఒక భావానికి సత్యం అవటం అనేది సంభవిస్తుంది; దాన్ని సంఘటనలు సత్యాన్నిగా చేస్తవి.

ఈ భావాన్నే "ప్రెగ్మాటిజం; మతం" అనే అధ్యాయంలో జేమ్సు సోదాహరణంగా విపులీకరించాడు- "ఫలితాలు ప్రయోజనకారి అయితే ఏ ఊహనూ మనం తోసివెయ్యగూడదు;" "భగవంతుడు అనేభావం మానవకోటికి లాభం కలిగిస్తే, ఆ భావం సత్యమైందే" అతను ఈ విధంగా ఆలోచించాడు.

జేమ్సు ఈ సిద్ధాంతం తాను క్రొత్తగా సృష్టించింది కాదనీ, అనేకమంది ప్రముఖులు మేధాసంపత్తితో, వృద్ధి చెందుతూ వచ్చి తనకాలం నాటికి తన శక్తిని తాను తెలుసుకొని విజృంభించిందనీ, చెపుతూ, ఇలా అన్నాడు- "ఈ విధానంలో క్రొత్త అనేది ఏమీలేదు. సోక్రటీస్ ఇందులో ప్రావీణ్యుడు. అరిస్టాటిల్ ఒక క్రమపద్ధతిలో దీన్ని వుపయోగించాడు. లోకే బెర్క్లే, హ్యూమ్ మొదలయిన ప్రముఖ తత్త్వ

వేత్తలు ఈ సిద్ధాంతాభివృద్ధికి తోడ్పడ్డారు. మనకు తెలిసిందే వాస్తవికత అని హడ్సన్ గట్టిగా చెప్పేవాడు. కాని, వీరు వైతాళికులు మాత్రమే. చెదురు బదురుగా ఈ సిద్ధాంతాన్ని ఆచరణలో పెట్టారేగాని సమగ్ర దృష్టితో వ్యవహరించలేదు. మనకాలంలో మాత్రమే అది సంపూర్ణమైన వొక ఆకృతిని పొందగలిగింది. విశ్వాసం దేశాన్ని ఇవ్వగలిగిన శక్తి తనకు వున్నదని గ్రహించగలిగింది; భవిష్యత్తును నిర్ణయించగలిగిన అధికారం తనకున్నదని అర్థంచేసుకోగలిగింది; నాకీశక్తిలో నమ్మకంవుంది. ఈ నమ్మకంతో మిమ్మల నందరినీ ఉత్తేజ పరచాలని నా ఆశ” అన్నాడు.

ప్రెగ్మాటిజాన్ని ఒక్క జేమ్సుకాక, స్కిల్లరూ, జాన్ డ్యూయీ కూడా ప్రచారం చేశారు. వీరిలో స్కిల్లరికి ఎక్కువ ప్రాముఖ్యత ఇవ్వనక్కరలేదు. గాని, డ్యూయీ ప్రెగ్మాటిజం వ్యాపకానికి ముఖ్యకారకుడని చెప్పుకోవచ్చు. అయితే జేమ్సుకీ డ్యూయీకీ కొన్ని అభిప్రాయభేదాలున్నాయి. రసెల్ చెప్పినట్లు డ్యూయీది శాస్త్రదృష్టి. అతని కారణాలు శాస్త్రవిధానంలో నుంచి పుట్టినవి. జేమ్సు దృష్టికి మతమూ, నైతికవిలువలూ ముఖ్యం. “టూకీగా చెప్పాలంటే, జేమ్సు ప్రజలను గుణవంతులుగానూ, సుఖవంతులుగానూ చేసే ఏ సిద్ధాంతాన్ని బలపరచటానికయినా సన్నద్ధుడే. ఈ పనిని చెయ్యగలిగిన ఏ సిద్ధాంతమైనా అతనికి యదార్థమైనదే;” అన్నాడు రసెల్.

జేమ్సు తత్వశాస్త్రంలోని పై రెండు లక్షణాలను చర్చిస్తూ, రసెల్ రాడికల్ ఎంపిరిసిజంతో తాను పూర్తిగా ఏకీభవిస్తాను, ప్రెగ్మాటిజం విషయంలో మాత్రం తనకు కొన్ని

అభిప్రాయభేదాలున్నాయనీ చెప్పి వాటిని ఈ విధంగా క్రోడీక రించాడు.

ఏ నమ్మకం ఫలితాలు మంచివి అవుతవో ఆనమ్మకం సత్యం అని ఈ సిద్ధాంతం చెపుతుంది. కాబట్టి ఈ సిద్ధాంతం ప్రయోజనకారి అవ్వాలి అంటే ముందు మనకు (ఎ) మంచి అంటే ఏమిటి? (బి) రాబోయే ఫలితాలను ప్రమాదం లేకుండా ఎలా ఊహించటం? అనే విషయాలు తేలాలి. ఫలితాలు తేల్చుకోక ముందు దేన్నీ "ఇది సత్యం" అని మనం చెప్పలేం.

అది చాలా గంద్రగోళానికి దారితీస్తుంది. ఉదాహరణకు కొలంబస్ అట్లాంటిక్ మహాసముద్రాన్ని 1492 లో దాటాడా, లేదా. అనే ప్రశ్నను తీసుకుందాం. ఈ సంగతి తెలుసుకోటా నికి అందరికి మల్లే మనం కూడా ఏ పుస్తకాన్నో తిరగవెయ్య టానికి వీల్లేదు. మనం ముందు ఇలా నమ్మడంవల్ల వచ్చే ఫలి తాలను తెలుసుకోవాలి. 1491 లో గానీ, 1493 లో గానీ దాటాడనుకుంటే వొచ్చే ఫలితాలను ఊహించి, వీటిని పోల్చి ఏ ఫలితాలు మంచివో తేల్చుకొని, వాటినిబట్టి సత్యా సత్యా లనునిర్ణయించాలి. ఇదేకష్టమైనపని. ఈ నిర్ణయం నీతిశాస్త్రాన్ని బట్టి జరగాలంటే ఇంకా కష్టం. పరీక్షలో మార్కులు ఎక్కువ వస్తాయిగనక 1492 వ సంవత్సరాన్ని మనం ఎన్నుకోవచ్చు. కాని నువ్వు 1491 నో, 1493 నో ఎన్నుకొని వుంటే నీకంటే ఎక్కువ మార్కులు సంపాదించే మిగిలినవారు, నీతిశాస్త్రం దృష్ట్యా, వారి గెలుపుకంటే నీ గెలుపు విచారించదగిందని అనుకోవచ్చు.

మన కష్టాలు ఇంతటితో ఆగవు. ఈ సిద్ధాంతాన్ని బట్టి,

ఫలితాల మంచిచెడులను నిర్ణయించే శక్తి అస్తిత్వవాదులకు నిర్దుష్టంగా వుండాలి. ఈ శక్తి నిర్దుష్టంగా లేకపోతే మనం మంచివి అనుకున్న ఫలితాలు చెడువి కావచ్చు; మనం చెడువి అనుకున్న ఫలితాలు మంచివి కావచ్చు. అయితే మంచి చెడులను నిర్ణయించే ఈ మనశక్తి నిర్దుష్టం అయిందో, కాదో ఎలా తేల్చుకోవటం? ఫలితాలను బట్టి ఫలితాలు మంచివో కావో ఎలా తేల్చుకోవటం? ఇలా గుడుగుడు గుంచంగా ఆలోచించవలసిందే! దీనికి అంతు లేదు.

ఇంకొక కష్టం : కొలంబస్ అనేవాడు ఒకడు వున్నాడని నేను చెపితే అందరూ నమ్ముతారు. అది "సత్యం" అనుకుంటారు. కారణం ఏమిటి? అది ఎందుకు సత్యం? నాలుగు వందల ఏభై సంవత్సరాల క్రిందట ఇటువంటి మనిషి వొకడు బ్రతికి వుండేవాడు గనక ఈనాడు నేను చెప్పింది సత్యంగా పరిగణించబడుతూ వుంది. అంటే నా నమ్మకం యొక్క కారణాలను బట్టి అది సత్యం అవుతూవుందిగాని, ఫలితాలను బట్టి కాదు అనేది జగద్విదితం. ఈ సిద్ధాంతాన్ని బట్టి కొన్ని సమయాల్లో లేని దాన్ని సత్యంగా నమ్మవలసి రావటం చివరి కష్టం.

ప్రెగ్మాటిజాన్ని గురించి బెర్ట్రెండు రసెల్ వెలిబుచ్చిన సందేహాలు ఇవి.

అనేకత్వం

"రాడికల్ ఎంపిరిసిజం" లో జేమ్సు వెలిబుచ్చిన భావాలే వృద్ధిచెంది ఈరూపం తాల్చినవి, అని చెప్పటం సత్యానికి దూరం కాదు. అవే భావాలను, మొత్తం ప్రపంచానికి

వర్తింప జెయ్యటంవల్ల ఈ సిద్ధాంతం ఏర్పడింది. అతను రాడికల్ "ఎంపిరిసిజం" వ్యాసాల్లో మనం తెలుసుకునేది భౌతిక, మానసిక పదార్థాలకు రెంటికీ చెందిందని చెప్పినట్లే. ఈ తెలుసుకోవటం అనేది రెండు మూడు రకాల చైతన్య రంగాలకు చెంది వుంటుందని చెప్పాడు. నా ఆలోచనలలో కొన్ని నా చైతన్యానికే కాక, పైస్థాయికి చెందిన మరొక చైతన్యానికి కూడా చెందివుండవచ్చు. ఈ ఆలోచన, ఈ వివిధచైతన్యాలలో వివిధ రకాలుగా కనుపించవచ్చు. కాని దీనిని వివిధ చైతన్యాలకు చెందివుండే వీలుమాత్రం నిస్సందేహంగా వుంది. దీన్నిబట్టి మానవుల ఆలోచనల నన్నిటినీ ఆవహించి వుండే చైతన్యాన్ని కలిగివున్న "ప్రపంచాత్మ" వొకటి వున్నదని అనుకోవలసి వస్తుంది. ఈ ఆలోచనలు వేరువేరుగా నిర్మాణం అయి వుండవచ్చు. కాని అదే పదార్థం పైస్థాయికి చెందిన చైతన్యంలోనూ, మానవుని మనస్సులోనూ కనపడవచ్చు. మతసాంప్రదాయంలోలాగా, పూర్తిగా ప్రపంచాన్నుంచి విడిపడి వుండకుండా, అద్వైతంలాగ ఉనికియొక్క మొత్తంగా వుండకుండా, ప్రపంచానికి సంబంధంవుంటూ తన వ్యక్తిత్వాన్ని ఉంచుకునే భగవంతుడనే భావం ఈ విధంగా వృద్ధిచెందింది.

చైతన్యం వొకదానితో వొకటి కలవటం వొకస్థితికి చెందింది మాత్రమే అనుకోవలసిన అవుసరంలేదు. పై స్థాయికి చెంది చైతన్యాల్లో అనేకత్వం వుండవచ్చు. కొన్ని వేరుగా మరికొన్ని ఇతరవాటితో కలిసివుండవచ్చు. కాని జేమ్సు నిత్యమూ అభివృద్ధిచెందే మొత్తం ప్రపంచానికి చెందిన చైతన్యాన్ని విశ్వసించాలని కాక, మొత్తం ప్రపంచానికి చెందని, అంతటినీ ఆవరించి

వుండే చైతన్యం వొకటి వుంటుందనిగానీ స్పష్టంగా అంగీకరించలేదు.

అలా అంగీకరించకపోవటానికి గతాను గతికంగా వొచ్చే ప్రపంచంలోకి చెడు ఎక్కడ నుంచి వొచ్చింది? అనే సమస్యే కారణం. ప్రపంచానికి వొకే వొక మనస్సు వుండి, ఉనికి మొత్తమే దాని ఆలోచనలైతే ప్రపంచంలో జరిగే ప్రతిదానికీ బాధ్యత దానిదే అవుతుంది. మరి ప్రపంచంలో చెడు జరుగుతూవుంటే, ఎందుకు జరుగుతూవుంది? దీనికి భగవంతుడు బాధ్యుడనో, లేకపోతే దీన్ని ఆపటానికి అతనికి అధికారం లేదనో అనుకోవలసివస్తుంది. ఇలా అనుకోవటం ఇష్టంలేక జేమ్స్ ఏ చైతన్యమైనా, ఎంతటి విశాలత్వం కలదైనా అంతటినీ ఆక్రమించుకోలేదు అన్నాడు. భగవంతుడుకూడా మనకు మల్లేనే యీ మంచి చెడూ సమస్యను పరిష్కరించటానికి ప్రయత్నిస్తున్నాడు. గట్టిగా జయిస్తాడని చెప్పలేం. మంచి దానంతట అదే జరుగుతుందనే భావంతో మెదలకుండా వూరుకోవటంలో అర్థం లేదు. జయాపజయాలు మానవప్రయత్నం మీద ఆధారపడి వుంటాయి" అన్నాడు.

ఈ పరిస్థితి మంచి చెడులను ఏరుకోవటంలో మానవునికి స్వాతంత్ర్యాన్నిచ్చింది. 'మానవునికి స్వాతంత్రత వున్నది' అనేది జేమ్స్ తత్వశాస్త్రంలో పదేపదే ఉద్ఘాటించబడే భావం. వంశపారంపర్యా సంక్రమించే ప్రభావాన్నీ, పరిస్థితుల పలుకుబడినీ అధిగమించి ప్రవర్తించే స్వాతంత్రత మానవునికి వుంది. ప్రపంచం ఆదర్శం తేలని విషయం గనక మానవుని ప్రయత్నానికి ప్రాముఖ్యత ఏర్పడింది....

ప్రపంచాన్ని గురించి జేమ్సు చిత్రించిన చిత్రం ఇది. ఇలా ఊహించటానికి ఆధారాలేమిటి అని జేమ్సుని విమర్శకులు ప్రశ్నించవచ్చు. సాంప్రదాయానుసారంగా చెప్పాలంటే ఆధారాలేమీ లేవనే చెప్పాలి. ఇది ఊహాచిత్రమే అవవొచ్చు. మనకు తెలిసిన విషయాలను తెలియనట్లే చెప్పివుండవచ్చు... ...ఏదైనా ఇది ఆకర్షవంతమైన చిత్రం అనేమాట నిస్సందేహం. ఈ విషయాన్ని చర్చిస్తూ హెూక్లీ, "ఇది నిజం అవటం మంచిది. కాబట్టి ఇది నిజమని జేమ్సు ప్రకటించాడు. స్పష్టంగా చెప్పాలంటే జేమ్సు చిత్రించిన ప్రపంచంయొక్క మనుగడ నమ్మాలనే కోర్కెమీద ఆధారపడివుంది" అన్నాడు.

కెల్లీరైట్ తాను వ్రాసిన తత్వశాస్త్ర చరిత్రలో జేమ్సుయొక్క ఈ సూత్రాన్ని యీ విధంగా వ్యాఖ్యానించాడు.

"ఈ ప్రపంచం వొకటా, అనేకమా అనేది చాలా పాత సమస్య. ఈ ప్రపంచం కొన్ని సందర్భాల్లో ఒకటేననీ, మరికొన్ని సందర్భాల్లో అనేకం అనీ ప్రెగ్మాటిజం చెపుతుంది. (1) మనం మాట్లాడుకునే వైఖరినిబట్టి అది వొక్కటే—మనం "ప్రపంచాన్ని" గురించి మాట్లాడగలం; (2) కాలాకాశంలో అవిచ్ఛిన్నంగా వుంటున్నది అనే అర్థంలో అది వొకటే; (3) మానవులకు, వొకరికొకరికి అనేక సంబంధాలు వుండటం ఏకత్వాన్ని సూచిస్తుంది.

"మిగిలిన రకాల కలయికనుగూర్చి మనం ఇదమిద్ధమని ఏదీ గట్టిగా చెప్పలేము. అన్నిటికీ వర్తించే కారణ ఏకత్వం ఎంతవరకు వుందో జేమ్సు చెప్పలేదు. చాలా వాటిల్లో మామూలు కలయిక అనేది వుండటం మాత్రం నిస్సందేహం.